

శ్రీ
రత్నమన్తనాటకము.

ఇది

శ్రీపండితరాజప్రణీతమయిన

సంస్కృతనాటకమునుండి

కిర్గమపూడిసంస్థానమునందలి

తెలుగుపండితుడగు

సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేతఁ
దెలిగింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

పితాపురము.

శ్రీవిద్యజ్ఞానమనోరంజనీముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపింపఁబడినది.

1914

దీనివెల 3 అణాలు.

కాపీరయిటు చేయడమయినది.

పీఠిక.

ఈ గ్రంథము పండితరాట్టని ప్రసిద్ధి నొందినట్టియు “రసగంగా
ధరము” “భామినీవిలాసము” మొదలగు పెక్కులు సరసములయిన
గ్రంథములను రచించినట్టియు జగన్నాథకవిసార్వభౌమునిచే సంస్కృత
భాషను తచియింపఁబడినది. ఇది శృంగారరసప్రధానమయినది. అయి
దంకములుగలది దీని కుపేంద్రనందనుఁ డగుమన్మథుఁడు కథానాయ
కుఁడు. ఆతఁడొకనాఁడు పురవీధినిబోవుచు, వేడుక కై తనమేడనుండి
పురవై భవము చూచుచునున్న రాగునికూతురగురతినిజూచి యామె
యందు మోహము నొందెను. మఱునాడు తన వేడుక చెలికానితో
నాలోచించి యామెను మఱల నందనోద్యానమునందుఁ జెలిమికత్తె
లతోఁగూడఁ బువ్వులు కోసికొనుచుండఁగాఁజూచి వారితోఁ గొంచె
ము ప్రసంగించెను. పిమ్మట నిరుపురకును నన్యోన్యమురాగ మతిశ
యించి మిక్కిలి విరహభారముచే వేగుచుండిరి. తరువాత నుపేంద్రు
నిచే నడిగింపఁబడి రతితల్లిదండ్రులగు ముదితారాగులు మనస్కరున
కామెనిచ్చి వివాహమునేయ నిశ్చయించిరి. ఇంతలో శూరపద్మాద్రి
రాక్షసులచు జయించుటకుఁ గుమారస్వామి యుద్భవ మావశ్యకమని
తలఁచి దేవేంద్రుఁడు మనస్కరుని భార్యతీర్థరులకుఁ బరస్పరసంబం
ధము కలుగునట్లు చేయవలసినదని పలిపించెను. అట్లు మనస్కరుఁడు
వెళ్లి యాయీశ్వరునికిఁ బార్వతీయం దనురాగము పుట్టించి యామె
ను పెండ్లియాడునట్లుచేసి కుమారస్వామి పుట్టువఱకును నచ్చటనే
యుండెను. కొంతకాలమునకుఁ గుమారస్వామి పుట్టెను. ఆశుభవర్త
మానమువిని యింద్రాదిదేవతలెల్లరు మహోత్సవము చేసికొనుచున్న
ప్పు డందఱు నయ్యుత్సవపుతొందరలో నుండఁగా మేడమీఁదనిద్దర
వోవుచున్నరతిని శంబరానురుఁ డెత్తుకొనిపోయెను. అట్లెత్తుకొనిపోవు
చుండఁగా నామెయం దనుగ్రహము గలదియై పరదేవతయొక్క

చతుర్థావరణదేవత యగునర్వార్థసాధిక తనయోగమాహాత్మ్యమున
 రతిపోలికగా మాయావతి యనునొకజన్మనిని నిర్మించి యెవ్వరికిం
 దెలియకుండ నాశంబుని రథమందుండునట్లుచేసి రతిని తనయొద్ద
 నుంచుకొనెను. తరువాత మన్మథుఁ డమరావతికి వచ్చుచుండమార్గ
 మధ్యమందు రతి నెత్తుకొనిపోయినాఁడని తెలిసి యచ్చటనుండియే
 వానికడ్డముగావెళ్లి ప్రబలమయిన యుద్ధముచేసి తుదకు వానినిసం
 హరించి మాయావతినే రతియను బుద్ధితోఁ దనరథమందుంచుకొని
 యింటికిఁ దీసికొనివచ్చెను. ఇంతకుముందే యానర్వార్థసాధిక రతిని
 దీసికొనివచ్చి యామెతల్లిదండ్రుల కావృత్తాంతమును చెప్పి యొప్పు
 గించెను. తరువాత మన్మథుఁడు నిజమయినరతి నింటియొద్దఁజూచి
 యబ్బురపడెను. కొంతసేపటికి నిక్కము వారివలనవిని సంతోషించె
 ను. పిమ్మట నారతిమాయావతుల నిద్దఱినిగూడ మన్మథునికిచ్చి వివా
 హముచేసిరి. అను నీకథయే యందు మిక్కిలి చక్కగా నుజ్జీవింపఁ
 జేయఁబడినది. ఈగ్రంథమస్తోష్పకులును, కిర్లమపూడిసంస్థానాధి
 పతులును సగుశ్రీరాజా యినుగంటి వెంకటరాజగోపాల బుచ్చితమ్మ
 య్య ప్రిభువువారి యాజ్ఞానుసారముగా నేను దెలిఁగించినాఁడను.
 వారే దీనినచ్చొత్తింపించిరి. ఇట్లు విద్యాభివృద్ధిని గోరుచుండువారికి
 సర్వేశ్వరుం డఖండాయురారోగ్యంబులు నిత్యోధికవైభవంబునొసంగి
 రక్షించుఁగాక' ఇందు ప్రస్తావనమాత్ర) మిప్పటికిఁ దగినట్లు కొంత
 వఱకు మార్పఁబడినది. మఱియు సక్కడక్కడఁ గొంచెపుమార్పులు
 ను జేయఁబడినవి. మఱియు నీరెండవకూర్పుసందు పండితరాజు తన
 నిరంకుశత్వమున బొత్తిగా మేరకుమించి వ్రాసినపట్టులనుండు రెం
 డుమూడుపద్ధియములఁ దీసివైచి మఱికొన్నిటి నించుక సవరించితిమి.

సత్యనోలు కామేశ్వరరాయఁడు,

కిర్లమపూడి.

To

M. R. R. g

Sree Rajah Inuganty Venkata Rajah
Gopala Buchi Tammayya Bahadoor Garu,
ZAMINDAR OF KIRLAMPUDI.

GODAVERY DISTRICT

THIS BOOK

Is most respectfully dedicated

(with permission)

As a token of gratitude and esteem

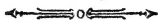
BY

His humble servant

THE AUTHOR.

శ్రీపరమాత్మనేనమః,
ఇష్టాదేవతాప్రార్థనాదికము.

శ్రీకరమై యశేషమునిశేఖర నిర్మల మానసాతిసా
ఖ్యాకరమై ససంశయజనావళి చిత్తగతాస్తి నాస్తిచ
ర్చాకరమై సమస్తభువనాళి మహాతరణి పచారనీ
రాకరమై యెసంగెడు నిరాకృతి తత్త్వమహత్వమెంచెదన్.

సీ. ఏమహేంద్రులు నిండుబ్రేమతో వేతసం

విప్పించి సరిగఁ బోషింపుచుందు

రేకృపాళురు మదాంధ్రీకృతగ్రంథంబు

లెలమితో నచ్చు వేయింపుచుందు

రేన్మపాలురు కీర్తులెసఁగ నన్ శాల్వాదు

లిచ్చి పల్కెలు గారవింపుచుందు

రేనరేంద్రులు గ్రంథమేదేని రచియింపఁ

బ్రోతాహ మొనరింపుచుందు రట్టి

తే. గీ. భవ్యవేంకటరాజగోపాల బుచ్చి

తమ్మయాఖ్యాసముల్ల సద్ధరణినాథ,

రాజగోపాల వేంకటరాజచిన్న

రాయనామక మేడిసీరమణులందు.

క. అలబుచ్చితమ్మయోర్విపుఁ

డెలమి నిడినయాజ్ఞహాళి నిడుకొనివేడ్కన్

బలుమారు సకలసుకవుల

కెలమిబ్రాణామములొనర్చి యెంతయుఁబూనికన్.

జీ. పండితరాజు సర్వకవి పార్వణరాజుల సద్రసంబులన్

నిండియెసంగ వ్రాసిమును నిర్జరభాషనుబ్రాథసద్వచో

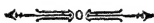
మండితమైచెలంగ రతిమనస్రథనాటక మద్ది తెల్గునన్

నిండుమతికరచింపుదుమనీషులువోషములందొలంచుతన్.

కవిపండితుల యభిప్రాయములు.

“ శ్రుతికంతోపాఖ్యానము ”

“ స్వకపోలకల్పితముగా నిట్లు వ్రాయుట శ్లాఘ్యమే. కవచము మృదుసుధుర
ఘటితమై శాస్త్రముగాను సుబోధముగాను నున్నదని చెప్పటకు సంతసించుచున్నాను.

“ చ. ఇనుడును నేను నీకుఁ దిలకింప సమంబుగఁ గన్నురొయియై
తనరఁ దదాత్మనుండి యిటు ధర్మమే నాయెకలేమి యంచు బాల్
చనువున వేడి యెంతయుఁ బ్రసన్నునిజేసి హరిన్ ధరించెనో
తనువున సుప్రసిద్ధముగఁ దద్దయు నా నెలయొప్పై గండుతోన్.
అను దీనికల్పన కెంతయు సంతసించితిని.

వడ్డాది సుబ్బారాయుడుగారు.

రాజమండ్రి.

“ Originality గల గ్రంథములలో పింగళసూరన్నగారి కశాపూర్ణోదయ
మును మిశ్రుతికంతోపాఖ్యానమును రెండుమాత్రమే యున్నవి.

కే. శివరామకృష్ణారావుగారు.

వీలూరు.

“ కవిత్వ మాండ్రప్రపదబహుళమై సంస్కృతపదములతో స్వల్పముగ మిశ్రమై
శ్రావ్యమై యున్నది. ”

“ కవిత్వమంతయుఁ బాదపూరణము మొదలయినవి లేక కమ్మచ్చునఁ దీగెడి
సినట్లు మృదులమై యశాచిత్త్యమును మీరక యొప్పుచున్నది. ”

“ వర్ణనాంశము లతిబహుళములుగాక యథోచితముగ నున్నవి. ”

“ తైలి నిర్దుష్టమయి యనాయాసకృతమై భావగభీరత గలిగి పింగళసూరకవికవిత
ననుకరింపుచున్నది. ”

“కళాపూర్ణోదయమందలి కథాకల్పనము ప్రభావతీప్రద్యున్న మునందలి కవి త్వవైభవమును దిక్ష్మాత్రముగా సీగ్రంధమునందుఁ బ్రదర్శింపఁ బడినవి.”

“ఇట్టిసరసకవితాధురీణులగు కవుల నాదరించినప్రభువులసారస్యము వెల్లడియగుటయే గాక యాప్రభువులకు నిట్టికవులవలనను నిట్టిగ్రంథములవలనను ఖ్యాతి యాచంద్రాగ్రమై నిలిచి యుండును,”

- మంజువాణి డిశంబరు. 1902

“మిత్రశుభ్రకంఠోపాఖ్యానమును జూచితిని.

చ చదివిన నీదు పద్యములె సారెకుఁ గోరిక లీరికెత్తగాఁ
జదువవలెం గవిత్వమున సాపును దీపును జూపువారిలో
మొదల నినున్ గణింపవలె ముద్దులు తద్దయు గారఁగా రసా
స్పదచదగద్యపద్యముల వ్రాయువలంతి వలంతివే యిలన్.”

దేవగుప్త నన్యాసిరాజుగారు

గుంటూరునుండి.

“ఋతుసంహారము.”

“క. ఆతిమృదుమధురపదాభ్యం

చితముగ నీ వాంఛకృతిగఁ జేయ సువిశదా

కృతి యా నృతుసంహారము

కృతి నామది సమృద్ధంబు గీలింపఁ గడున్

క. చతురోక్షులును వరాం

కృతులును సద్వృత్తిరీతి మృదులపదాంచ

ద్గతులును గలిగినముగ్ధయు

వతికి న్నికృతికి సరసవశ్యత యుదా ?”

సునర్ల చినసుబ్బాస్వామిగారు

బొబ్బిలి సాస్థానకవి.

“ స్తో. సుకుమారపద సమేతా

కామేశ్వరభర్య! భారతీ భవతః

రమ్యాలంకారాభ్యా

జయతిసువర్ణాంచితాదశకలాప్ర్యా|| ”

శ్రీమద్దామెర చిన వేంకటరాయనింగారు.

పాలతేరు.

“ గ్రంథము శైలియును జమత్కారమును మీవిశేషపాండిత్యమును వెల్లడించుచున్నది. చూడఁ జూడ మధురరస ముప్పొంగుచున్నది. ”

దేవరాజు వేంకటరావుగారు. (శక్రకృతి)

సంగమవలస సంస్థానము. మృత్యుంజయనగరము.

విశ్వగుణాదర్యము.

“ గ్రంథ మెంతయుఁ జక్కఁగాఁ దెనిగింపఁబడినది. పృథియంశమును విడువక వ్రాయఁబడె గాక పీఠికయందు వ్యక్తపరిచినప్రకారము సందర్భస్థలములయందేమి యగత్యమైనపట్టులనేమి కొన్నివిశేషాంశములుగూడఁ జక్కఁగాఁ జేర్చఁబడి పాఠకుల కత్యంతానందమును గలిగించుచున్నది. దీనిరచనవలన మీకు కలిగియున్న పాండిత్య మత్యంతశ్లాఘాపాత్రమై యిటువంటిమరికొన్ని గ్రంథములను రచింపుమని మిమ్ములను ప్రేరేపణ చేయుటకు సహకారియై యొప్పుచున్నది. ” గ్రంథమును జూచుటయందలి యానందమును వ్యక్తపరచువాక్యము లెంతవెదకినను గానరాకుండినందున మిన్నకుంటిమి. ”

శ్రీరాజా మృత్యుంజయనిశ్శంక బహద్దరుగారు.

సంగమవలససంస్థానాధిపతులు.

“ అయ్యా! తాము నాపేర బంపినవిశ్వగుణాదర్శమును జూచి చాలాశంతసిం
చినాను. ” చూచినంతవరకు క్లాఫునీయముగా నున్నది. ”

గప్టవ్ ఆవృద్ధిదొరగారు.

మదరాసు.

రతిమన్మథనాటకము.

“ చ. మునుపన ముద్దుపల్కులకు ముఖ్యునిగా గణియింతు ముక్కుతి
మ్మన, మరి తేట తెల్లనకు మాన్యునిగా నలకూచిమంచిత
మ్మన, నిపు డేము సెమ్మి సకలాంశములన్ గణనీయుఁ డందు మీ
ళును రతిమన్మథోదకృతికర్తను కామముభేదరాహ్వయున్. ”

శ్రీమహామహోపాధ్యాయబిరుదాంకితు లగు మ॥రా॥రా॥
కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులపారు.

“ ఉ. తేనెలసోనలో కలకదేరిన మీరిన పానకంబులో
మానితమాధురీగుణసమంజసపాయసగోఘృతంబులో
నూనవి తానసంజనితకుభ్రతరాభ్రధురీమరందసం
తానములో సుధారసనిధానములో గద మీకవిత్వముల్. ”

మరియు “ మీగ్రంథమును జూచిననాఁడు పిండివంటలు తప్పనగాఁ దోచు
చుండును. ”

దేవగుప్తస్యాసిరాజుగారు.

విజయనగరమునుండి.

ఇంకను పెక్కులు కలవుగానిగ్రంథవిస్తర మగునని విరమిం

చితిమి.

1 of
C. P. D. P. U. N. S. A. R. I. E. S.
L. P. D. P. U. N. S. A. R. I. E. S.
FREE H. E. L. P. I. N. G. H. O. M. E. S.
P. O. B. O. X. 1000

५३५५

సామూతంబుగ శంకరన్ సురనదిన్ సామాయతన్ భక్తు న
స్తోకప్రేమను భృంగి లేనగవునన్ దోరంపు మేలూక్మినా
భీకాస్తున్ రతికాంతసాదరణ నోలింగాంచు లోకాంబికా
లోకంబుల్ సిరులిచ్చి నిచ్చలును నేలుంగాత సభ్యాభులన్.

(నాందియైనతరువాత)

నూత్రధారుడు—(తెరవంక జూచి) ఓనీ! ఇటురమ్మ.

నటి—అయ్యా! ఇదిగో! వచ్చితి నేమిసెలవు?

మాత్ర—ఓసీ! ఇప్పుడు మనమొక నాటకము నాడి యాపండితసభను సంతోషపెట్టె
వలెను.

నటి—అయ్యా ! ఏనాటకమును ?

సూత్ర—ఓసీ! పండితరాజుని పేరువడసిన జగన్నాథ మహాకవిచే బూర్వము వేల్పు బాసను రచియింపఁబడి యిప్పుడు సత్వతోలుకామేశ్వరరాయనిచేఁ జెలింగింపఁ బడిన రతిమన్మథనాటకమును.

నటి—అర్యా! ఇంతకుముందే పెక్కండ్లు మహాకవులు తెలిగించినమంచిమంచి నాటకము లింకను నెన్నో కలిగియుండఁగా మన మిప్పుడు దీనినే యెంచుకాడవలెను?

మాత్ర—ఓసీ ! అగును నిజమేకాని, యెనను.

ಆ. ಪ. ಜಿಲ್ಲಾ ವಿಂಶವಿಂಶ ಚಿನ್ನೇಲು ನಾನಾಟಂ

గాంచగోరు వన్నె కాండ్రపగిది

నెపుడుఁ గననిత్రొత్తక్కతులనె కనవేడ్క—

నెనసియుండు గాఢ యెల్లజనులు?

మఱియు—

నీ. ఏమేటి యామేటి వామననాటకాదులువా? కీర్తి దిక్కులను నించె
నేజాణ తనకుఁ దానే వీణ వాయంపవేనేర్చి యందుఁ బ్రవీణుఁ డయ్యె
నేనూరి బాణుండువా? నినకాదంబరీ గ్రంథ మార్చి కరించి మించె
నేదంట గ్రంథంబు లెంతో శ్రావ్యంబుగాఁ జరువ నిస్తులుఁడప్ప? శంసనొండె
తే. గీ. నతఁ డతుల్యయుతుం డేతదగ్రజుండు

సరససంగీత సాహిత్య సారవిదుఁడు
వరగుణాధ్యండు సోమసుందరకవీంద్రుఁ
డెలమి నందంద మెరుగులు దెలుపుచుండ.

ఉ. తేనెలసోనలట్లు కడుఁడియగ నొప్పెడుతేటమాటలున్
జానలకైననుం దెలియఁజాలెడుచక్కని ముద్దుపద్దముల్
దా నిడి యీతఁడున్ గడుముదంబునఁ దెల్లొనరించె గావునన్
దీనిని జూచి యిప్పటినుధీతతి హాళిని దేలకుండునే?

నటి—అయ్యా! సరే; అట్లయిన మీరునెలవిచ్చినది బాగుగా నున్నది. కాని, యెల్ల
విద్వలయందును మిక్కిలి నేర్పుకలిగి యలరుచున్న యీపండితుల నందఱును
మన మెట్లు సంతోషపెట్టఁజాలుదుమో యని నేను మిక్కిలి సందేహించు
చున్నాను.

నూ—ఓనీ! నీ వట్లు సందియము నొందనక్కఱలేదు. ఒరులయల్పగుణమునయినను
గొండంతగాఁ జేసికొని గ్రహించుటయే యీలాటి తెలివెగలవారికి స్వభావము.
తక్కినవారియెడ నది తలక్కిందుగా నుండును.

తే. గీ. మబ్బుగమినుండి పడుచుండుమంచిధార
లైన నలచాటి నేలను నడఁగిపోవు
నొక్కచినుకైన రత్నమై యొనరి మిగుల
డంబుమీఱుదె రత్నాకరంబునందు?

నటి—(సంతోష సంభ్రమములతో) అయ్యా! ఈలాటి మంచిసభ దొరకినప్పు
డింకను జాలముచేయుచున్నా రేమి?

నూ—ఓనీ! లేదు. నీ విప్పు డీపూలకల్మిచే మిక్కిలి చక్కగా నొప్పుచున్నవసంత
ర్నవునే పూని గానమునేయు నారంభింపుము. ఇదిగో! ఇప్పుడు—

చ. చిలుకలసిల్ల లుదృఢము చెందుచునుండెను; గండుఁగోయిలలో
పలుమఱుఁబంపమధ్వనులఁ బాయక కోయనికూయుచుండె; మాఁ

కుల గమి పూచెఁ; జందనపుఁగొండ సమీరము వీచుచుండె; నా
యలులకుఁ బండె నోములు; యువాళికై గోరుకులు నిండె మెందుగన్.

నటి—అవును.

తే. గీ. సచివుఁ డైనట్టియిట్టివసంతునందుఁ
దనదుభరమెల్ల నుంచి కందర్పవిభుఁడు
సులభముగ మాజ్ఞగంబులఁ గెలుపుగొనుచుఁ
దనరుచుండెను రతిపరతంత్రుఁ డగుచు.

(ఇట్లు గానము చేయుచున్నది.)

నూ—(సంతోషముతో) ఓసీ! నీ వొనరించినగానము మంత్రీయగువసంతునందుఁ దన
రాజభారమంతయు నుంచి మన్మథుఁ డెడతెగనిసుఖము నొందుచున్నాఁ డని
యు, రాగునికూతురయిన రతియందుఁ గోరికకలిగియుండె ననియు నిరుదెఱఁ
గుల నూచించుచు మిక్కిలి చక్కగా నొప్పుచున్నది. కాబట్టి వేగముగాఁ
దమతమ వేషములను బూని సిద్ధముగా నుండవలసిన దని వైల్దూషిజనముతోఁ
డెప్పుము; నేనును మారిషుఁడును మన్మథసర్వసచివులవేషములను వేయుదుము.

నటి—చిత్తము.

(ఇద్దఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇదిప్రస్తావన.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తనాటకము.

ప్రథమాంకము.

సన్మధుఁడు—(పరిక్రమించి విదూషకునితోఁగూడ సింహాసనముమీఁదఁగూర్చుండి జేడుకతోఁ దనలో)

సీ. చంచలింపక బిట్టుచక్కనై కనుపట్టుమించుదీవ యనంగ మించుదాని
నిరత మాకసమూని తిరుగనక్కఱలేనిచుక్కనా రుచులఁ బెంపెక్కుదాని
మెత్తనై మెఱుఁగారు మేలిమిబంగారుబొమ్మబోల్ మేనియందమ్ముదాని
నల్లనల్లన నిప్పుడంకురింపుచు నొప్పునలజవ్వనంపునీ టలరుదానిఁ

తే. గీ. గొల్లగా పెక్కుచూపుల నెల్లకడల,
నల్లగల్పిలవలె వెదచల్లుదాని,
మేడపై నున్నయొకయన్నమిన్నఁ గంటిఁ
గంటి కింపాన నిన్న మార్గంబులోన.

(అని పరవశమున నటించుచున్నాఁడు.)

విదూషకుఁడు—మిత్రుఁడా! పరమార్థసుఖ మనుభవించు చున్నవానివలె నొప్పుచు
నిప్పుడు నీలోనీవే యేమో యనుకొనుచున్నట్టు కనబడుచున్నా వేమి?

మన్మ—(వినిపించుకొనక మరల నదియే యనుకొనుచున్నాఁడు.)

విదూ—(తనలో) అయ్యో! నామాట చెవిటివానిచెవిఁ బాట యయ్యెనే! (ప్రకాశ
ముగాఁ జేతితోఁ గొట్టుచు) మిత్రుఁడా! నాపలు కడవిఁగాసిన పెన్నెలయే
యయినదా!

మన్మ—(అలకించి) నెచ్చెలీ! ఏమనుచున్నావు?

విదూ—మిత్రుఁడా! నీ విప్పు డీలాగునఁ జింతించుచుండుటకుఁ గారణ మేమి?

మన్మ—నెచ్చెలీ! సాంఖ్యాయన! నీకునుఁ జెప్పఁగూడని దేమున్నది?

(చంచలింపక యనునది మరలఁ జదువుచున్నాఁడు.)

విదూ—(తనలో) దీనికి నే నొప్పుకొనినచో నీతఁడు నన్నే యాయాసపెట్టును. కాబట్టి యీలాగునఁ బూనుకొందును. (ప్రకాశముగా నాక్షేపించుచు) మిత్రుఁడా! ఎల్లలోకములకును మోహమును గలిగించుచుండునీకుఁగూడ వలపు గొలుపఁజాలుకొకచెలువ గలదని చెప్పెడిమాట నిక్కువమని నమ్మఁజాల కున్నాను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! అట్లు గాదు—

చ. చెలువున మించి వింతి లగుచిన్నెలచే జడదామిన్న చా
ల్యలనగఁజేయఁజాలునవలాలు జగాలను నుండు రట్లుగా
దలయెలనాఁగ మన్మథుఁడ నై తగునాకును నొక్క-మన్మథుం
గలుగఁగఁజేసెఁ గల్గెననె, కలిగి నెవం డిటు సృష్టిఁ జేసెనో!

విదూ—మిత్రుఁడా! “తావలచినది తనకు రంభ ” యని లోకోక్తియే యున్నది గాదా?

మన్మ—నెచ్చెలీ! నే నబద్ధమే చెప్పుచున్నా ననుకొనుచున్నావా యేమి?

విదూ—మిత్రీమా! నీవుచెప్పినది నిక్క-మే కావచ్చును; అయినను మేడపయినండి పురవైభవమును జూచుచున్నప్పుడు, స్వభావముచేతనే యంతటను గలయఁ బర్వచుండు నామెబెగు-మాపులకు నిన్నే గుఱిఁజేసికొని యీలాగునఁ బరి తపించుచున్నా వేమి?

మన్మ—మూఁథుఁడా! నన్నంతయవాగరికునిగాఁ దలంచుచున్నావా యేమి?

ఉ. చక్క-గఁ జూచె నింతి పెఱచక్కి-గ ననుంగొనునన్ను; నేఁగన
న్మత్కు-వనొందఁ గన్మలిపె; నాబలులేజివడిన్ షమీప, మే
గ్రక్కునఁ జెంద డాగెఁ జెలికత్తెపిఱుందను; దూరమే జనన్
జొక్క-పుగొంతుసాచి ననుఁ జూచెను వెండియు మేడనుండి తాన్.

విదూ—నెచ్చెలీ! అగును. ఇప్పుడు నీవు చెప్పినది నిజమే కావచ్చును. అయినను నామె కులగోత్రస్వభావము లెట్టివో, పెండ్లి యయినదో లేదో, యది కొంచె మయినను చెలియకయే, యస్వతింత్ర యగుశోకయతివ యట్లు చూచినంతమా త్రమున నీ కిట్టియాస యెట్లు కలిగినది?

మన్మ—అందుచేతనే నే నిట్లు తల్లిడిల్లుచున్నాను

విదూ—మిత్రుడా! ఇదిగో నిట్టిపరితాపము విడువము. నే నాకులవాళికచే నిన్ను సంభావించుచును.

మన్మ—(ఆనందితో) నెచ్చెలీ! ఎట్టుగాను?

విదూ—మిత్రుడా! అష్టజ్యోతిషసిద్ధాంతములను లెస్సగాఁ దెలిసినవాడ నని పురజనులందఱుఁ దమతమనుంచికార్యములనుగూర్చి తప్పక నన్నే ప్రశ్నచేయుచుందురు ; కాబట్టి యాలాటియప్పు డామెతలిదండ్రుల కెద్దియో గొప్పధన లాభము గలుగునని చెప్పి మెప్పించి యప్పుడు మీ యిద్దఱును సమావేశము నిమగ్నములొక గలుగఁ జేయుదును.

మన్మ—(నవ్వుకొని తలలో) తఱుచుగా నీలాటివారికి తలకుఁ దగనిపనులకుఁ బూనుకొనుటయే యొకయలంకారము కదా? (ప్రకాశముగా) మిత్రుడా! అగును ; నీనేర్పు నే నెఱుఁగుదును. ప్రస్తుతము మరలనాప్రియురాలిని నిండాఁజూచుట కేమయిననుపాయ మున్నదేమో చెప్పము.

విదూ—(పరిహాసముగా) మిత్రుడా! త్రికాలములయందలి వార్తలను నెఱుంగుట యందు నేర్పుగలిగినవాకును చెలియరాలి దేమున్నది? (ధ్యానించుచున్నవారిని వలెఁ గొంతసే వూరకుండి) మిత్రుడా! నీప్రియురాలిని జూచుట కుపాయము కనిపెట్టినాను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఏలాగున?

విదూ—మిత్రుడా! నే నప్పుడప్పుడు సమిధలు మొదలయినవి తెచ్చుకొనుటకయి యిచ్చటికిఁ జేరువగా నే యుండినయానందనవనముచెంతను దిరుగుచువచ్చినప్పుడచ్చట నాడుకొనుచుఁ బెక్కొండు సరియాడుగలపురకన్యకలు నాకుఁ గనఁబడుచుందురు. కాబట్టి యెప్పుడయిన నామెయును నచ్చటికి రావచ్చునని యూహించెదను.

మన్మ—(ఆనందితో) మిత్రుడా! నీ విట్లు చెప్పటచేత నాకానందనవనమునకుఁ బోవుటకు వేడుక కలుగుచున్నది. (అనిచిలుకను జేతితో నిమిరుచు నుండలును వింటిబద్ధయు నందుకొని నిలువఁబడి విదూషకునితో) నెచ్చెలీ! నీవుముందుగా నడువుము.

విదూ—(తలలో) నీల నూడఁబెరికినకోతిలాగున నీచిక్కు నాకు నేనే తెచ్చుకొన్నాను. ఏమిగతి? (ప్రకాశముగా) మిత్రుడా! ఈలాగున నీలాగున (ఇద్దఱును నవ్వుచుచున్నారు.)

మన్మ—(ముందువైపు చూచి) నెచ్చెలీ! ఈ వన మెంతచక్కగానున్నదో చూచితివా?

సీ. గమ్మగమ్మని క్రమ్మకమ్మతావులనెల్లతావుల నెడుమదైవూవు లొకట
జుమ్మజుమ్మని కమ్మి నెమ్మితో దుమ్మెదల్ నెవించువిరివమ్మిపూవు లొకట
నందమై కన్దోయివిందుగా విరివొంది మురుపండుగుఁవిందపూవు లొకట
జక్కనై మకువనో జొక్కఁగాఁ దగి వేడగఁగావించుకఁగొట్టుపూవులొకట

తే. గీ. ముద్దుగులెగడులొద్దుగపూవు లొకటఁ
బొల్పులీనుకదంబంపుఁబూవు లొకటఁ
గలిగి యలరెడు నార! యాయలరుదోఁట
ఋతువు లాటిటి కిరవాకో! యిది యనంగ.

(ఇట్లు ప్రక్క-గుమ్మమునుండి నందనవనప్రవేశమును నటించి యంతటను నిరూపించి) ఆహా! యేమి! యీమందారాదులమహాభాగ్యము!

ఉ. వారిధిలోనఁ బుట్టువు నివాసము వాసపునింటఁ దోడుల
క్షీరచిరాంగి రత్నతతిచిత్రము రూపు ఫలావళి నుధా
సారము లిట్టిసౌరమహిజంబుల నెన్న నిఁ కేటికిన్ మహా
దారులకీర్తు లెంచుతఱిఁ దప్పక వీనినె పోల్చు రన్నచోన్.

ఒహో! ఎల్లకోరులను బండింపఁజాలునివి నాయుచ్చను నెజవేర్చుకండనె?

విమా—నాకును గడుపునిండఁ దినుట కుండ్రముల నొసంగును.

మన్మ—నెచ్చెలీ! చూచితివా?

చ. ఒకయెడఁ గూయుకోయిలల నొప్పెడు పండినలియ్యమావు లిం
కొకకడఁ జిల్గఁచాల్గొనుచుండెనపడులనిండుదాడిమి
ప్రకరము, లొక్కచో నెమలివాటపుటాటలఁ జూపునీపవా
లిక లొకచోట జుమ్మనునలిధ్వనులన్ వకులాలి గార్లెడున్.

విమా—(అంతటను జూచి) మిత్రుఁడా! నా కిప్పు డిక్కడఁ దినుట కేమియు దొరకకున్నది. కాలియందు భ్రమరశేఖ యున్నవానివలె నీవంతటను దిరుగుచు, నెక్కడను గూర్చుండ కున్నావు. రాకాసీవంటి యాయాఁకలిపాధచే మిక్కిలి డస్సియున్ననాకు ముందువైపున కడుగు పడకున్నది. కాబట్టి నే నీదట్టమయిననీడకలిగియున్నకడిమిచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి కొంచెముసే పలసటఁ దీర్చుకొందును. (అని కూర్చుండఁబోవుచుఁ జెవియొగ్గి యాలకించి సంతోషముతో) మిత్రుఁడా! అదిగో! దక్షిణపువైపున వనభోజనమునకుఁ గూడిన

[బాహ్యజులమంత్రోద్ధ్వనిలాగున వినబడుచున్నది. కాబట్టి నేనక్కడకు వెళ్లుటకు సమ్మతింపవలెను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! మల్లింపరానివేడుక గలిగియున్నావు గదా?

విదూ—మిత్రుడా! నీకు మేలు గలుగునుగాక. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

మన్మ—(నవ్వుకొనుచు) ఏమి! కడుపుకూటివాడూ వెళ్ళినాడా?

(ఇట్లు వనమంతయుఁ గలయఁజూచుచు సంతోషముతో)

ఉ. పొందుగ నల్లె మల్లె తనముందటియందపు మావిమోక నిం
పొందఁగఁ దమ్ములంపులతయు న్వేసఁబ్రాఁకెను బోఁకమాఁకుపైఁ
బొందె లవంగవల్లియును బూని యశోకపుమాని, నిట్టొహో
చెందుచునుండెఁ గూటములు చెట్లును దీవలుగూడ వేడుకన్.

అకటా! ఇచ్చట నైనను నమ్మచ్చకంటి కనబడదాయె నేమిసేయుదును?

(అని యాసక్తిని నటించుచున్నాడు.)

(తిరువాతఁ బూవులు గోయుచున్నవిలాసము నభినయించుచుఁ
జెలికత్తెలతోఁ గూడినరతి ప్రవేశించుచున్నది.)

రతి—(తనలో) అయ్యో! ఎప్పుడును లేనిది నిన్న నాకు మేడ యొక్కవలెననువేడుక
యొందుకుఁ గలిగినది! కలిగినను వీధియందుఁ దనగుట్టిమును జక్కగా నడిపించు
కొనుచుఁ జూచున్న యాయందకాఁడు దటాలున నా కేల కనబడెను? కనఁ
బడినను పురజనులందఱయందుబలెఁ గాక నా కతనియం దెప్పటినుండియో
చూచుచున్నవానివలెఁ గనినతోడనే కులబాలికలనడవడికి విరుద్ధముగా నిట్టి
కూర్మి యేల కలిగెను? అయ్యో! ఇప్పుడు నాయుల్లము మిక్కిలి ధైర్యమును
విడిచి తల్లిదండ్రులతో నతనిని చెలుపుటకుఁ దెగించుచున్న దేమిసేయుదును?
(ఇట్లు చింతించుకొనుచుఁ గొంచె భూవలకు వెళ్లఁబోవుచున్నది.)

సఖి—(పరిహాసముగా) ఓసీ! రతీ! కోసినపువ్వులను నాచేత నున్నపూలపాత్రలోఁ
బోయకి యొక్కడికే వెళ్లుచున్నావు?

రతి—(సిగ్గుచే ననురాగవికారములను గప్పచు) ఓసీ! కీరవాణీ! క్రొంజిపుళ్ళను నమలుట
చే మిగుల నొగరొందినమెత్తనికుత్తుకలతో మిక్కిలి చక్కగాఁ గూయుచున్న
గండుఁగోయిలలపంచమరవములచే వయసుకాండ్రమనమున నపహరించుచు విడు
వక వెడలుచున్నపువ్వుఁదేనెలను గ్రోలి జుమ్ముజుమ్ముని రొదలుసేయుకొదమ
తుమ్మెదలకడుపులు గలిగి యలరునలరుగుత్తులతావుల నెల్ల తావుల వెదచల్లుచుఁ

దియ్యనగుదోరపండ్లను జక్కగఁ దమముక్కులతోఁ గఱఱుకొని గొఱికికొని మెక్కుచు నడుమనడుమఁ గిలకెలయని పలుకుచున్న చిలుకలబాదలు గతిగి చెలు వారుచున్న యీతియ్యమామిడిచెట్టునందు నాడెందము జవులుకొని యుంటచే నే నిట్లు నీపరిహాసమునకు లోనయినానే.

రెండవసభి—ఓసీ! రతీ! ఎల్లలోకములకు సంతోషమును గలిగించు మంచిగుణములచేత మనోహరుఁడై పురవీణియందు నిన్నుఁ గనఁబడిన యావన్నెకొనియందని చెప్పక యీమామిడిచెట్టుమీఁద నని వంకఁచెట్టుచున్నా నేమే?

రతి—ఓసీ! కోకిలవాణీ! ముందుగానే కూడఁబలికికొన్నట్టు నీవును గీరవాణిలోనే కలియుచున్నావు. ఇంక నీలాగున వట్టియనుమానమును చెట్టుకొన్నమోదగ్గఱ నే నుండను.

(ప్రణయకోపముతో వేతాకచోటికిఁ బోయి పువ్వులు కోయుచున్నది.)

మన్మ—(చేతయిం దున్న చిలుకను జూచి) ఇది మిక్కిలి యాఁకొనియున్నది; దీని కేమయిన నాహారము కలుగఁజేయుదును. (ప్రక్కవైపుచూచి) ఇదిగో! చక్కనితీవప్రోవుచే నల్లకొని సమీపమందే యొప్పుచున్న యీతియ్యమామిడిచెట్టు నందు లెస్సగాఁ బండియున్న పండ్లగుత్తి కమ్మనివలపులచే నానెమ్మనమ్మను లోఁగొనుచున్నది. అందులోనుండి యొకపండు పడవైచెదను.

(వింటిబద్దయం దుండను బెట్టి పండుపడునట్లు కొట్టుచున్నాఁడు.)

రతి—(సంతసమును నబ్బురమును నొందుచుఁ జెలికత్తెలతో) చెలులారా! కోకిలవిరుల తో నిండియున్న నాయెడియందుఁ దనకుఁడానై పడినయీతియ్యమామిడిపండు చూచితిరా?

చెలులు—(సంతోషముతో సమీపించి) ప్రియసఖీ! నీ కీఘలభావము మిక్కిలి వేగముగానే నీకోరిక నెఱవేఱునని నూచించుచున్నది.

మన్మ—(పండు లెచ్చుకొనుటయందలివేడుకతోఁ జెట్టువైపుగాఁ గొంచెము నడిచి రతినిజూచి సంతోషముతోఁ దొట్టుపాటు నొందుచు)

ఉ. ఈమెయె యీమెయే యెలమి నే మును గాంచినబోటి, వాటప్రం
జామల దాఁటు మేటి, పలుచక్కనినీమలకేటి, నాటెఁబో
నామది నిట్లు భ్రాంతి యనినన్ జెలికత్తెలతోడ నిచ్చమై
కోమలి పల్కుత్యియ్యబలుకులో కడువీనులవిందు నేయునే?

హా! ఇప్పుడు చూచినచో—

చ. సకియపిఱిందుబ ర్వెటులూ పైఁచుచు బొట్టనవ్రేళ్ల నిల్చి మీఁ
దికిఁ గడుసాఁగుటన్ వశులుదీటి యొయారపుటార మీఱ, బల్
ప్రకటము లైనయూర్పులలపైఁటను బల్మరుఁ జిమ్మఁ, జెమ్మటల్
మొకమునఁ గ్రమ్మఁ, గొమ్మలను బూవులు గోయుట హాయిఁ జేయదే?
(లెస్సగా నిరూపించి) ఓహో! ఏమి యీమెసోయగము!

చ. చివుశులతోడఁగూడఁ దనచేతి నె చేకొనఁగోరుఁ, బెల్లనా
పువుగమితోడ హాసరుచిపుంజముఁ దుగ్గింపఁగ నెంచుఁ, దోలఁగా
దివుదను బెళు-చూపులను దేఁటులదాఁటులతోడఁగూడఁ, దా
నవుర! స్వభావము వందికొనయత్నముసేయును దీవప్రోవుతోన్.

రతి—(మామిడిపండు చేతిలోనుంచుకొని విమర్శించి) ఓసీ! ఇది యొకవిలుకానియుండ
బెబ్బచేఁ దొడిమతెగి పడిన ట్టున్నదే.

చెలులు—పీరియసభీ! ఎట్లయిన నేమి? నీ కిది మంచితనము.

మన్మ—వీరిదగ్గఱకు వెళ్లుటకును మాటాడుటకును నా కిదియే కారణము. (తాను బడ
వైచినపండు తెచ్చుకొనువానివలె సమీపించుచున్నాఁడు.)

(అందఱును దొట్రుపడుచు నబ్బురముతో మన్మథుని జూచుచున్నారు.)

రతి—(సంతోషముతోఁ దనలా) వీధియందుఁ గనఁబడి నామనస్సు నెత్తుకొనిపోయిన
యతఁ డెట్లో యిచ్చటికి వచ్చి శాకనుల కెలమిఁగలుగఁజేయు చుండుటచేత
నే నిష్టదేవతను బూజించుటకు ఫలము వెంటనే లభించినది.

మన్మ—(ప్రత్యాశతోఁ దనలా)

అ. వె. మొగము సగము దిగిప్పి ముదమొప్పఁగా నేన్ను

గాంచు నల్లకలువకంటి యొప్పెఁ

గ్రోత్రరీతిఁ బూనుకొని నల్లగల్వలఁ

బన్ని కోటఁ గట్టుచున్నదనఁగ.

మఱియు—

క. వనితకనుదోయి కృష్ణా

ర్జువసంపద నెసఁగి పొండునూనుల దగునా

ఘనమైనసేన కెనయై

యొనరెడుఁ గర్ణాతిలంఘనోల్లాసముతోన్.

(ప్రకాశముగాఁ జెలికత్తెలతో) అతివలాచా! మీ యనుఁగుఁజెలియ పూలు

కోసికొనుట కొనసాగినదా?

సఖులు—(వినయముతో) అయ్యో! ఇప్పుడే.

మన్మ—(తనలో) అహో! ఈపలు కెంతప్రాధముగ నున్నది. (ప్రకాశముగా)
ఇకొగ్గమలి తనకు దానే పువ్వులు కోసికొనుటచేత మిగుల నలసినట్లు కనఁ
బడుచున్నది.

ఉ. వీడెను గొప్పదే మిగులవింతగ నింతికి మేనఁ జెమ్మటల్
గూడెను వేడియూర్పు లవిగో! గడు హెచ్చెను బేదకాను న
ల్లాడెను రెండో మూడో పువ్వు లాసను నీపతి కోసినంతనే
వీడక చేతివ్రేళ్లు కడువేగముగా నెఱుపెక్కి నక్కటా!

రతి—(సిగ్గున నటించుచున్నది.)

సఖులు—మహాత్మా! తియ్యనయినయిట్టిమీపలుకులచేత మాచెలికత్తె యలసటయంత
యొక దీటినది.

మన్మ—(తనలో) ఓహో! వీరిమాట సాభిప్రాయముగా నొప్పుచున్నది; (ప్రకాశము
గా) కల్యాణీ! మీకు నాయెడఁ జెలిమి గలిగియున్నచోఁ గడచినరాత్రి యం
దలిన చందరుని కిరణములసంబంధముచే నిపుడు గొంచెముగా న్రవించుచుఁ
జల్లగాలిచే మిక్కిలి చల్లఁబడి యీగుఱ్ఱులమవికింద నలరారుచున్న జాబిల్లి
రాతిన్నెపైఁ గూర్చుండుఁడు.

సఖులు—(విశ్వాసముతో) మహాత్మా! అనుగ్రహింపఁబడినాము. (రతితో) నెచె ప్రతీ
పుణ్యవశమున నల్పినయీచెలికానికొరిక మనకు మన్నింపఁదగినదేకదా?

(అందఱును గూర్చుండుచున్నారు.)

మన్మ—సుందరీ! మీరు మిగుల మంచిగానుండుటచేత నిప్పుడు మిమ్ముఁ గొంచెము
ప్రశ్నచేయుటకుఁ గోరిక వొడముచున్నది.

సఖులు—అయ్యో! మేమును సావధానముగానే యున్నాము.

మన్మ—తురుణీ! ఈయోగ్యురాలిపుట్టువుచే నేయభిజనునిజన్మము సఫల మయినది?
మఱియు;

తే. గీ. కురులు దువ్వకయుంటచే బరుసఁదనము
నందె, నలుగిడకుంటచే నవయవములఁ
జెందె మలినత, యదె! పట్టు చీరఁ గట్టెఁ
గాన మది నెంత నింతి నోమూనె ననుచు.

సఖులు—అయ్యో! మాయనుగూడెలి యగునీమె పూజ్యుడయినరాగునికి ముదితయను నామెయందుఁ బుట్టివరతి యనుకన్నియ, ముల్లోకములందలినుందరులను మించఁ జాలుచక్కఁదనముచే నలరుచున్న యీమెకు నానాఁటికి జవ్వన మతిశయించు చుండుటచేతఁ దగినమగనిని జెట్టవట్టుటకయి పరదేవతానుగ్రహముగోరి, గురు జన ముపదేశించిన పూజావిధానమును బూనియుంటచేత నిట్లు నియమమునుబట్టి యున్నది. కాబట్టియే యిట్లు పూవులను దనకుఁదానే కోసికొనుచున్నది.

మన్మ—(ఆశ్చర్యసహార్యకముగాఁ దనలో) అయ్యో! ఎందు కీమెయందు నా కీప్రే మానుబంధము? (ప్రకాశముగా) పొలఁతీ! కన్నెలయందుఁ గోరఁదగినకులగుణ ములురెండును నిక్కఁడనే యున్నవిగదా? అయినను బరదేవతానుగ్రహము నొందఁగోరుట యుక్తమే.

రత్ని—(తనలో) మహాభాగుఁడు పాగుగా నూహించినాఁడు.

సఖులు—అయ్యో! స్వభావముచేతనే మంచి దైనమీనడవడినిబట్టిమాకును బూజ్యులయిన తమనామధేయ మేమో యెఱుంగఁ గోరికొనెడముచున్నది.

మన్మ—భద్రులారా! మన్మథుఁ డనునతనిని మీ రిదివఱకు వినియే యుందురగదా!

సఖులు—అయ్యో! ఆవును లెస్సగా వినియున్నాము.

మన్మ—నన్నతనిగానే తెలిసికొండు.

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఏమీ! ఇతఁడేనా! యందములకెల్ల చునికొట్టును, (స్త్రీ) పురుషులకువీలాసములను నేర్పుగురువును, భగవంతుడయినయాలక్ష్మీవల్లభుని కొమరుండును నని మనము వినుచుండినమన్మథుఁ డనునతఁడు! (ప్రకాశముగా) మహాత్మా! నేఁడు మీదర్శనలాభము నొంది కృతార్థిమల మయినాము.

మన్మ—(పుట్టుచున్నయవస్థావిశేషము గలరత్నిని జూచి తనలో) తే. గీ. కనుచు నుడుగుచుఁగ్రమ్మఱఁ గనుచుఁజూడుగ్గ-

లలయఁ బులకించి చిఱుచెమ్మటలను బూని
మే' నెసంగఁగ జనియించి మెఱయు లెఱవ
చిఱునగవు పెక్కుకాలంబు చెలఁగుఁ గాత!

సఖులు—(వెనుకఁ దిరిగి రత్నిమన్మథులను నిరూపించుచు) ఓహో! ఒండొరులకుఁ దగిన యందము గలిగియలరుచున్న యీయిరువురకును పొందుగలుగునేని వీరిని నిర్మించినతెమ్మచూలిసేర్పు సార్థక మగునుగదా?

రత్ని—(దౌర్జన్యముతోఁ దనలో) నాకంతభాగ్యమా?

పరిచారిక—అమ్మ! అమ్మ గారు పూజాద్రవ్యమంతయు జతపఱచి మీకొఱకుఁ గని పెట్టుకొని యున్నారు. కాఁబట్టి రోజెలకుఁ బోవుటకు మీరు తొరగారావలెను. మన్త—(వివేదముతోఁ దనలో) ఇదియే కదా! చిరకాలమున కమృతమును గురియు చున్నచుట్టుగమిని తెప్పలువేయక కన్నులతోఁ గ్రోలుచున్న చారికపుఁబిల్లకు గోరిక దూరమానట్లుగా సుడిగాలి వీచుట!

రతి—(నిదుత్యాహముగాఁ దనలో) అయ్యో! పాపపుదైవము శిముషమయినను నా కన్నులకుఁ గలుగుసుఖమున కోర్వలేక పోయెను!

(ఇట్లు వెళ్ళఁగోరుచుఁ జెలులమోమువంకఁ జూచుచున్నది.)

సఖులు—(మన్తఘనితో) ఎల్లప్పుడను జూడఁదగిననన్నిధానముగల పూజ్యులయిన తమదర్శనశుభమును మరలఁ గలుగఁజేయుదురని కోరుచున్నాము.

మన్త—(అనుజ్ఞ నిచ్చుచు) మంచిది; మీపనిని జూచుకొండు; మఱచిపోక నన్ను ప్పడప్పుడు లేలఁచుచుందురని నమ్మెదను.

రతి—(తనలో) మహాభాగుఁడా! నీచేత నపహృతమయిన మనస్సుగల శాకుఁ దలఁచు కొనుట కెట్లు పీల్చుదును?

సఖులు—అయ్యో! అట్లు మేముకదా కోరవలసినిది?

రతి—(తనలో) అయ్యో! ఏమిసేయుదును? దాఁటుటకు వల్లగానితల్లిగారియానతి నన్ను గట్టిగఁబట్టి లాగికొని పోవుచున్నది.

(ఇప్తములేకయే యెట్టకేనిఁ జెలులతోఁ గూడఁ బరిచారికవెంట వెళ్ళుచున్నది.)

మన్త—(పరితాపముతో) అయ్యో! నాకనులకుఁ బండువు చేయుచున్న యీవెన్నెల యకాలమందలి మబ్బుచేబలె నాకూళదైవముచేఁ గప్పఁబడిపోయె నేమి సేయుదును? అగును; మేళు లెప్పుడుఁ జెఱుపుతోనే కూడియుండును గదా! కానిష్టు. ఇప్పు డీమెను బెండ్లియాడుట కెట్లు వలనుపడును? (చింతను నటించుచు సాశ్వాసముగా) పరదేవతయొక్క చతుర్థావరణదేవత యగుసర్వార్థసాధిక మా యందు సహజమయినపేర్ని గలది గదా! కాఁబట్టి యీలావణ్యసరసియం దీరేవు ననే సుఖువుగాఁ బ్రవేశింపవచ్చును. ఇప్పుడు చేయవలసినపనియందు మంత్రి యగు వసంతుని నియమింతును. (జ్ఞప్తికేదెచ్చుకొని) అయ్యో! పాపము! ప్రియురాలిని జూచుటయందలి వేడుకచేత నే నీచిలుకకు మేఁతపెట్టుట మఱచిపోయినాను. (మరల వింటిబద్దయం దుండను బెట్టి మఱియొకవేడు పడవైచి చిలుక కందిచ్చుచున్నాఁడు.)

(తెరలోఁ గలకలధ్వని యైనతరువాత)

ఉ. ఉన్నతనాళ సీరజదళోదిత మై తగుచల్లసీదలాఁ
నన్నివసించి ముకుల మృణాలము లూని పరస్పరార్పణే
చ్చన్నటియించుజక్క-వలజంటకుఁ బండువె యిద్దినార్థమున్
(అలకించి వేడుకతో)

అవును. వైతాలికుఁడు బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

పన్నుగ నేనిడెంద మెటఁబాల్పడు నద్దియె వాని కింపగున్.

(మీఁదుగాఁ జూచి)

ఏమీ! భగవంతుఁ డగునుష్ణకిరణుఁడు మింటినడుమనె యొప్పుచున్నాఁడా!
జౌను.

చ. తడయక దవ్వుగాఁ దెరువు దాఁటుకవచ్చినప్రాద్దు తేరదే!
నడిగగనంబునందుఁ జలనంబటి జాగుగ నిల్చుటెన్నఁగాఁ
బడుచును తేచుచుంబఱచివచ్చినతేజాల వేల్పుటేటిలో
బడల్లికదీఱఁ దానమును బానముఁ జేయ నొనర్చి తత్సమం
బుడిగినదాఁక నందిడియెనో యరుణుండని నాకుఁ దోఁచెడిన్.

కాఁబట్టి ప్రియతమావీరహాసలమున సంతప్త హృదయుఁడ నగునేను దుర్నివార
ము లగుసర్వతాపములను దొలఁగింపఁజాలి యీనందనముప్రక్కను జగివహించు
చున్నమందాకినీనదియందు స్నానముచేసికొని మాధ్యాహ్నికవిధిని దీర్చు
కొందును.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ బ్రథమాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తధనాటకము.

ద్వితీయాంశము మొదటఁబ్రవేశకము.

(ఆరువారే పరిచారికలు పోషింతుచున్నారు.)

ఒకతె—సఖీ! మయూరికా! అంతగా ముద్దరాలై యుండుమనరాచకన్నియ యిపు డెంతటి దైవదే! వింతగా నున్నది!

రెండవది—సఖీ! సారికా! సరసురాలవే; నీ వాకన్నియయందుఁ గలిగిన జన్మనమును జూడనే లేవామిమి?

చ. సరుచిగ యంత్రపుత్రకలజంటల నొంటిగఁ బొంచి కాంచుఁ జె
తరువులమిఁదియాల్మగలఁ దద్దయు నాశయమొప్పుఁ జూచు, (ప్రీతి)
పురుషులచర్య నాటకపు మూలమన నివ్వని యిచ్చనొందుఁ దాఁ
గర మెద సిగ్గునొందుఁ జెలికతై లడేమని ప్రశ్నఁజేసినన్.

కాబట్టియే తగినయల్లునికొఱకు మిక్కిలి యాకులచిత్తులై తల్లిదండ్రు లాలా
చించునట్లు తోచుచున్నది.

మయూరిక—సఖీ! కన్యాపితృత్వ మేరికినిఁ జింతకు మూలమయినదేకదా? కాబట్టియే
యొకయనుభవకాలి యిలాగునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

“తే. గీ. పుత్ర పుట్టినయప్పుడే పాడమి సమము
గానె యెదుగుదుఁ జుట్టాలలోనఁ బూని
పెండ్లివేయుటఁ గూర్చినపెనుతలంపు
మాటిమాటికీఁ దండులమదిఁ గలంచు.”

సారిక—సఖీ! మయూరికా! నిన్నటిరాత్రి తల్లిదండ్రులు తన్యకుఁ దగినమగని నుద్దే
శించి మాటలాడుకొనుచుఁ బూజ్య లయినయామన్మథుఁడుగారినిగూర్చి యీ
లాగున ననుకొనుచుండఁగా నీవును వినియే యున్నావుగదా.

“ఉ. వెన్నుఁడు తండ్రి కల్పిచెలి వేలుపుఁబెద్దలు తల్లియన్నయున్
వెన్నెలఁటేఁడుమాతులుఁడు, వేగనులాతఁడు పెద్దతండ్రి, మే
లెన్నెడిమేనయత్త శివునింతి, నదీకుఁడు తాత, యైనయా
కొన్ననవిల్తుడే మగఁడు కోరఁగనుండునె యొం డిఁకెద్దియున్.

ఇదిగాక కర్ణాకర్ణిగాఁ దనకూఁతుపరితాపవర్తనముగూడఁ దండ్రిగారు వినియేయున్నారగుదా! ఈలాగున నొండొరులకుఁ దగినచుట్టతీకము వొరకినప్పుడింకను వారికిఁజెండ్లిసేయక జాలము చేయుచున్నారేమే!

మయా—ఓసీ! లోకమునందు ముందుగా మగవైపువారు కన్నెను గోరుట మంచిదనువాడుక నీ వెఱుంగవా యేమి?

సారిక—(చింతింపుచు) ఓసీ! అట్టి పాపగువా టెట్లు జరుగును?

మయా—సఖీ! నీ వట్టి సంతియము నొందఁబనిలేదు. మనరాచకన్నియచేయు పూజకు మెచ్చి పరదేవత యాపనియం దామెత్తిగారికిఁ జిన్నతనమునాటినుండియుఁ జెలికత్తెయగు సర్వార్థసాధికను దనకుఁదానే యేర్పఱచినది. కాబట్టి యిదియంతయు నామెయే నెఱవేర్చును.

సారి—ఓహో! పరదేవతకనికర మెంతసుఖవయినది! సఖీ! తేనెనాకినపిమ్మట నేయిద్రావిన ట్లామన్నధుఁడుగారిని మరల నందనవనమందు నిండారుగాఁ జూచుట కూడ నబ్బుటచేత మనరాకన్నియమనసున కిట్టితొట్రుపాటు కలిగినదే.

మయా—ఓసీ! ఆయనయును మనరతిని జూచినప్పటినుండియు మిక్కిలి పొక్కుచునే యున్నట్లు వీరి కొండొరులయొడఁ గూర్చి గలిగింపఁబూనుకొనియున్న యాభగవతి ప్రియశిష్యురాలగువకిని గారివలన దెలిసినది.

సారి—నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది. నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది.

మయా—ఓసీ! నీ విప్పు డెక్కడకు వెళ్లుచున్నావు?

సారి—సఖీ! మనభర్తృదారికయనుఁగుఁజెలులగుకీరవాణియుఁ గోకిలవాణియుఁ జెప్పుటచేత శీతోపచారసామగ్రి తీసికొనివచ్చుటకు.

మయా—ప్రియసఖీ! ఇది మండుచున్నయగ్గిలో నేయివోయుటయేకాని వారిద్దఱు మొదలనాలోచించినదే ఆమెకుఁ గొంతవేడుక గలిగించుటకు వలనుగానుండునని తలఁచెదను.

సారి—ఎట్లుగాను?

మయా—(సారిక చెవిచెంత) ఈలాగున.

సారి—(తలయూపుచు) ఓసీ! ఇది బాగుగా నున్నది వేగ మాపనిని సిపు చక్కఁజెట్టుము. నేనును నాపనిని నెఱవేర్చుకొందును.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇదిప్రవేశకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

(తరువాత ధారాగృహమందుండి చెలిమికత్తెలవలన నుపచారము
నొందుచున్నరతి ప్రవేశించుచున్నది)

రతి—(తనలో) డెండమా! నందనవనమందుఁ గొంచెముకాలముక్రిందటనే చూచి
యుండియు నెప్పుడో చూచినవానినిబలె నాచెల్వనిఁ దలఁచి నీవింతగాఁ దల్ల
డిల్లుచున్నా వేమి? నీవంత యెట్లయినను దీక్షవచ్చును; కాని, నీయందే యెల్ల
ప్పుడును నిల్చియుండు నాసహజకోమలుని డెండ మెంత కొందలపడుచుండునో
యని మిగుల వగచుచున్నాను.

సఖులు—ప్రియసఖీ! ఈ నీటియంత్రములతోఁ గూడిన సెలవునందుఁ గ్రొంజివురుబాన్సుఁఁ
బవళించి మంచిగందముచేఁ బూయఁబడిన మేనితో నున్న నీ కీవట్టివేళ్ల విసనకట్టి
వలనఁ బుట్టుచల్లగాలి కొంచెము హాయిగా నున్నదా?

రతి—(వినిపించుకొనకయే తనలో) అయ్యో! వేఱొకపనియందలితలఁపుమాని యెల్ల
ప్పుడుఁ దన్నే తలఁచుచున్న నామనసున కించుకయినను సుఖము గలిగింపని
యతఁడు నాకుఁ బ్రియుఁ డెట్లెను?

సఖులు—(విహదముతో) అనుఁగునెచ్చెలీ! మే మడుగుచున్న మాటకు బదులు వలుక
కున్నా వేమి?

రతి—(వివఁబడుట నభినయించి) ఓసీ! ఏమనుచున్నార?

సఖు—(ఈ నీటియంత్రములతో ననుపూర్వవాక్యము మరల ననుచున్నారు)

రతి—(నిట్టూర్పు వుచ్చుచు) చెలులారా! ఈలాటితపశ్శరపంజరమందు నూదికొన
నెజ్జపైఁ బడి తుఱిగిచే నావంపఁ బడినయెడలు గలిగిననా కీయలిగినవిలుక
బుల్లువలనఁ బుట్టువేడిగాలి కూడ హాయిగా నెట్లుండును?

సఖు—(నిందింపుచున్నవారివలె) నెచ్చెలీ! పెద్దవాండ్రొక్కొక్కమైనను జూడక కలబాలి కలిగితిని విడిచిపెట్టి నీవంతలోనే యీలాటియున్నిని బూనితివేమి ?

రతి—(ప్రణయకోపముతో) చెలులారా! ఇంక మీయుపదేశములు చాలించి యిప్పు టికిఁ బోలినపని నాచరింపరే.

సఖు—(తొట్రుపడుచు నొండొరులతో) ఓసీ! ఇప్పుడు వలకాఁకలచే నెండి మోటుమోటు లాడుచున్న యీచిగురుపాన్పు దీసెనైచి మెత్తనిపూఁబాన్పున శయనింపఁజేసి మెయినిండ వట్టివేశ్యగండముఁ బూసి కొందామరతూండ్లచే నవయవములెల్ల నొత్తుచుఁ బన్నీటిచే మఱింతిచ్చల్లగాఁ జేయఁబడినతామరాకులచే విసరుచు నెచ్చెలి నుపచరింపుదము రారే (అట్లు చేయుచున్నారు.)

రతి—(రెట్టించినపరితాపముతో) ఓసీ! నాజీవితము వజ్రలేపకీలితము కాఁబోలును. కాకున్న మీరు చేయుచున్న యీప్రయోగమాలచేత గూడ విడిచిపోకుండునే?

కీరవాణి—ఓసీ! కోకిలవాణీ! ఒరు లగునీటుకాండ్రను వలచినచెలువలకు బాళిఁగొలుపు నన్నను నాకందుఁడు తనయందే వలపొందినయిక్కన్నెనుగూడ నింతగావేకుట వింతగా నున్నదే.

కోకిలవాణి—సఖీ! కీరవాణీ! ఏరికయినను నైజము మల్లించుకొనుట కలవిగాదుగదా?

రతి—(సరస మయినయుల్లాసముతో) ఓసీ! తొరగా రతనపుఁబీట నిటుతీసికొనిరా! ఇదిగో! నాచెలువుఁడు నా వలవంతలను దెలిసికాఁబోలును నీలాగున వచ్చు చున్నాఁడు.

సఖులు—(ఉద్వేగముతో) చెలీ! నీ వీలాగునఁ బొరఁబడుచున్నా వేమి? ఈలాటికన్ని య లుండులోనగరిలోనికి లాఁతివాఁడు వచ్చుననుమాటయైన నెట్లు కలుగును ?

రతి—(అనూయతో) మీ కీరతియును లాఁతిదే కాఁబోలును.

సఖులు—(తమలో) అన్నా! నెచ్చెలికతనియందలికూర్మి యెంతగా నాటియున్నదే!

రతి—ఓసీ! మీ ర్దౌర్వైతిమును బూనితిరా యేమి ? కనులారఁ జూచుచున్నదానినే లేదని చెప్పఁదొడఁగుచున్నారు.

సఖులు—ప్రియసఖీ! వివేకినీ! భ్రాంతిచేఁ దోచినదికూడ నిక్కమైన దెట్లగును ? (కోపముతోఁబలె) అప్పు డంతగా నీకు మేము బొంతుచున్నామనియేతోచినది.

రతి—(కన్నీరు నించుచు) ఏమీ! నాచెల్వుఁ డిక్కడ లేఁదా? అయ్యో మందభాగ్యురాల నైననేనును మోసపోయినాను. (మూర్ఛ నొందుచున్నది.)

సఖు—(భయముచే వడఁకుచు విసకజ్జితో విసరుచు) అనుఁగునెచ్చెలీ! ఊడిల్లు

మూఱుడిట్లుము; వెన్నెలవలెఁ జల్లనయిననీమాడ్కిని బఱపి వేగముగాఁ బార్శ్వ జనసంతుష్టి గావింపుము.

రతి—(నిట్టూర్పు వుచ్చుచుఁ గన్నులువిప్పి ప్రకటించెపుగాఁ జూచి) ఓసీ! నాస్రియ జనుఁ డిక్కడ లేకున్నను బార్శ్వజనసంతుష్టి చేయుమని పలికి నన్ను మోస పుచ్చినా రేమి? (మరల మూర్ఛచేఁ గన్నులు మూసికొనుచున్నది.)

సఖులు—(మనసు విఱుచుకొని) ఆయ్యా! ఇప్పు డీమె నేలాగున నూఱుచును? తన వేడుకకయి యీమె స్వయముగా వ్రాసికొనిన యాచెలువునిచిత్తరువును వెలివిమలినమనసారిక యెక్కడనో పాఱవైచినది; ఇంక మనము చేయవలసిన దేమియుఁ గానరాదు; మయూరికవలన నీమెపరిశ్రావ ర్రమానము తెలియఁ జేయఁ బడినదిగనుక, యిప్పు డాసర్వార్థసాధికయే యీమె కిక్కడ మన్మథుఁ డు కనబడునట్లుచేసి యీవంతఁ గొంతఁ దొలఁగించుటయే గతి.

మన్మ—నెచ్చెలీ! సాంఖ్యాయన! నీవు నిన్న వనభోజనమునందలి వేడుకచేఁ జూడఁ దగినదానిని జూడక మోసపోయినావు సుమీ!

విదూ—మిత్రమా! నీతోఁగూడ రెండుజాములవఱకును జెట్టుచెట్టును దిరుగుచు మిక్కిలి యాఁకలిచేఁ బీడింపఁబడుటవలన వేగముగా వెళ్ళి కడుపునిండభుజించినాను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఇందు కేమియు సందియము లేదు. వింటిబద్దవలన విడువఁబడిన యుండ బెబ్బచేఁ దొడిమ తేగి పడినతియ్యమామిడిపండు తీసికొనుటకుఁ గొంచెము వంగి

తే. గీ. ఇచ్చ మేదాల్పుతూఁదోటలచ్చి యనఁగ

వెంటనెఱుగించునాకోరికపంట యనఁగ

మావిమోకను బ్రాకెడుమల్లె యనఁగ

నాకుఁ గననయ్యె నయ్యెలనాఁగ వేగ.

సఖు—(చూచి యబ్బురముతో జనాంతికముగా) భగవతియోగమహిమ కన్పడ నారంభించిన ట్టున్నది!

రతి—(ఆలకించుట నభినయించి యానవాలుపట్టుచు మెల్లఁగాఁ గన్నులు విప్పి చూచుచున్నది.)

సఖు—(ఆశ్చర్యముతో) పుణ్యవశమున నెచ్చెలి మరల జీవితము నొందినది. (వెనుకఁ దిగి) తనచెలువునిమాట యానవాలుకూడఁ బట్టిన ట్టున్నదే!

విదూ—(తనతో) ఇది జ్వరము తగిలినవానిమీఁద బన్నీరుచల్లుట. (ప్రకాశముగా)

మిత్రుడా! తనయ్యుండవై యున్న సీతుఁగనఁబడినది నిక్కముగా నామెయే నా? లేక నీవట్లు భ్రాంతిపడితివా?

మన్మ—తెలివిమాలినవాడా! నా కిది భ్రాంతియేలాగున?

చ. కలికి ననుం దటాలుననుగాంచి యొడల్ పులకింపఁ జెమ్మటల్
వెలయఁగఁ గోసినట్టివిరి వేగులనుండి తొలఁగ, లాఁతికేల్
పలుమఱు జాఱుచుండునలవైఁటను జేర్చునెడ న్వడంక, దృ
ష్టులు ననుఁజెందుచు నృఱులుచుం బొలుపొందఁగ నిచ్చె జాగుగాన్.

రతి—(విని సంభ్రమముతోఁ బ్రక్క కొత్తిగిల్లి మేడపై నున్నమన్మథుని జూచి
సంతోషముతోఁ దనలా)

తే. గీ. నల్లగల్పలచాయ మే నుల్లసిల్ల
నిండుతొగఁజేని నగుమోము నీటుమీఱు
నలరు నీతఁడు గడుమరుల్కొలిపి మిగుల
హఁయశేయుచు నుండెఁ గన్గోయి కిప్పుడు.

(ప్రకాశముగా) ఓసీ! ఇదియును భ్రాంతిచేఁ గల్పించుకొనినదేనా?

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈగోప్యమును మన మిప్పుడే తెలియనియ్యఁగూడదు;
కాబట్టి మన మీమెలొనె కూడుదము. (ప్రకాశముగా) నెచ్చెలీ! ఇది
నిక్కమే కావచ్చును.

రతి—ఓసీ! సహజగోమలుఁ డయినయామహాభాగుఁ డీనడుమ మనమేడయెదుట నొక
మేడ గట్టించుకొన్న ట్టున్నదే!

సఖులు—(నిజమును దాఁటుచు) సఖీ! అవును; ఆలాగుననే తోఁచుచున్నది.

విదూ—మిత్రుడా! అట్లు మిక్కిలి యొడలు మఱచి యున్నప్పుడు నీ వామెచేయి
పట్టుకొనలేక పోయినావా?

మన్మ—తెలివిమాలినవాడా! న న్నంతయధీరునిగాఁ దలఁచుచున్నావా యేమి?

విదూ—మిత్రమా! లేదు; నీవు మఱల వచ్చి నాకంటఁబడుటచేత మిక్కిలి భీరుఁడవే
యని తలఁచుచున్నాను.

మన్మ—(తలఁచుకొని యుల్లాసముతో) నెచ్చెలీ! యాసుందరియందము చెప్పనలవి
కాదు సుమీ!

చ. కొనకొని వచ్చుజవ్వన మకుంతలీలను గ్రాల బాల, వా
ల్గులను మించనీయ కరికట్టెను ముక్కును వీనుదోయి, పెం

పునఃదగుబల్ పీఱుందు పెనుపూని— యిక్కెద్దియుఁ గాంచనీయ దిం
పెనసినయిట్టియింతిమెయి నెంతను యోవఁకల్పమం చెడన్.

విదూ—మిత్రుఁడా! అనురాగ మేవస్తువునందును సౌందర్యమును గలిగించును గదా!

మన్మ—స్వభావముచేతనే యందకత్తె యగునాబిత్తరిచో నట్లు గాదు; వినుము.

చ. కురులనుగండుఁడుమైదలగుంపులలోపలినుండి చాచవా

తెరవిరిచేనె లాన నొకతేటలులచా రరుచెంచి యచ్చటన్

సరగున ముక్కుఁ గాంచి యది సుపెంగపూ వని యెంచి నిల్వెఁబో

యరులెగలై భయంబునఁ జలించుచుఁ గన్పొములన్నచేలితోన్.

రతి—(సందియముతో) ఓసీ! ఈమహాభాగునిచేఁ గూడ మెప్పుందుచున్న యాకన్య
యేధన్యయో?

సఖులు—ప్రియసఖీ! విందము; ముందదియును దెల్లము కావచ్చును.

విదూ—మిత్రమా! డప్పిఁగొనినయతఁ డొగరునీటినిబలె నీకిష్టమయినదానిని నెత్తున

గాఁ బొగడుచు నన్ను సంతోషపెట్టుచున్నావు; అట్లుకాదు; నా కామెరూప

మును జిత్రిపటముమీఁద వ్రాసి చూపింపవలెను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! అగును; నాకును జిత్తరువందైన నవ్వొల్లంటిని మఱలఁ జూడ జేడుక

కలిగే యున్నది. (తెఱవంకఁ జూచి) కంచుకీ! చిత్రఫలక మిటుతీసికొనిరా.

కంచుకీ—(ప్రవేశించి మ్రొక్కి) దేవా! ఇదిగో! సిద్ధముగానే యున్నది.

(చిత్రఫలకమును ముందర నుంచుచున్నాడు.)

మన్మ—(పాదములనుండియుఁ జూచి) మూర్ఖుఁడా! వ్రాయఁబడియున్నదీనినా నేఁ
దెమ్మనినది?

కంచుకీ—(భయముతో) దేవా! మన్నింపవలెను; జేవరవారు సామాన్యముగా నెల
విచ్చుటచేత నావలనఁ బొరపాటు వచ్చినది.

విదూ—(అనునయించుచు) మిత్రుఁడా! ప్రమాద మనునది మానవధర్మ మేకదా!

(చిత్రఫలకమును బుచ్చుకొని నిరూపించుచు) ఏమీ! మిత్రుఁడేవా! యిక్కడ

వ్రాయఁబడినవాఁడు! కానిమ్ము; ప్రక్కవైపు వ్రాయుటకుఁ జోటున్నది.

మన్మ—ఇది యేలాగున వచ్చినది?

కంచుకీ—(అడఁకువతో) స్వామీ! దేవరవారితోఁబకానలివాఁడు “పూజ్యులయిన
రాగుఁడుగారికన్నెలయింటిదాసి యగుసారిక, మనపూఁదోటయందలికొల
నులొనితొమరపూలును దూడులు నాకులుఁ దీసికొని వేగముగా పెళ్లుచు నీపట

ము నొడ్డున నుంచి మఱచిపోయినది; కాబట్టి యిది నేను దీసికొని వచ్చినాను”

అని చెప్పి యిచ్చి వెళ్ళినాడు.

విదూ—మిత్రుఁడా! అట్లయిన దానియజమానునియింట నెద్దియో బ్రాహ్మణసంతర్పణ చేయుదు రని తోచుచున్నది. (అని లేవఁబోవుచున్నాడు)

మన్త—(చిఱునవ్వుతో నాతనిచేయి పట్టుకొని) తెలివితక్కువవాఁడా! తామరతూడులు తిందురా యేమి? (కంచుకితో) భద్రా! నీవు నీపని మాచుకొమ్ము.

కంచుకి—దేవరకు మేలు కలుగునుగాక. (అని వెళ్ళిచున్నాడు)

విదూ—మిత్రుఁడా! నాతలఁపును బూర్వపక్షము చేసితివిగదా! మరల నీవేమిసిద్ధాంతము చేసినావు?

మన్త—ఇది యొకజన్మనివిరహతాపముఁ దొలఁగింపఁజేయుప్రయత్న మని యూహించెదను.

విదూ—అగు నిది సరిగా నున్నది. (మన్తకునిపటమును విమర్శించి) మిత్రుఁడా! నే నీపట్టణమందలిశిల్పకారకులయందలి నేర్పును నెఱుంగుదును. మున్నెన్నడును నిట్టిచిత్రరువును జూచియుండలేదు; ఈలాటివింత యగువ్రాతనే రైవ్వరిచైయుండునో!

మన్త—(విదూషకునిచేత నున్న చిత్రపటమును బుచ్చుకొని లెస్సగా విమర్శించి గగుర్పొడిచినమేనితో) నెచ్చెలీ!

ఉ. ఆఁకొని స్రుకి-యున్న కరమందలిచిల్ల- చెమర్చి రోమహ
ర్ణాకరమై యెసంగునకలాంగకముల్, గడుఁ దేఱిచూచునా
లోకము, లీయలక్తకనిరూఢకరాంగులి, యరిజనంబు లే
ఖాకుటిలత్వముం, చెలుపుఁ గలిగి- స్వయంబుగ వాగ్దాసినట్లుగాన్.

అగును; సారికచే విడువఁబడినదనికూడఁ జెప్పటచేత నొక నిందుకు సందియము లేదు.

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈమహాభాగునికి మనయనుఁగుజెలియందుఁ గలకూర్మి బయల్పడుటచే మనచేటిమఱపును మనకు మేలేయయినది.

విదూ—ముసలాగ్ర (అనఁబోయి) అయ్యో! తడఁబాటు! కుశాగ్రబుద్ధి వగునీవు బాగుగా నూహించినావు.

మన్త—నెచ్చెలీ! మన్మథునిపుట్టువు నేడు సఫల మయినదిగదా!

విదూ—మిత్రీమా! నిన్ను నీవే మెచ్చుకొను టిఁకమాని నీప్రియురాలిని వాగ్దా

నారంభింపుము.

మన్మ—నెచ్చెలీ! లేడిమాపులు గలయీచేడియయంద మంతయు వాఱ్ఱయులు, దగిన
సేర్పు నాకెక్కడ? అయినను బ్రాణస్నేహితుడ వగునీమాట చాటరాదు.
(రతిపోలికను వ్రాయుచు)

ఉ. వేడుకతోడ నెట్టెటులా పెద్దయు యత్నముఁ జేసి వ్రాసినం
లేడియయంగకం చొకటి, చిత్తముఁ జూపును నంద నిల్చి వే
వీడవు, చెమ్మటల్ గలిగి వేమఱుఁ గంపమునొంది వాఱ్ఱయఁ జే
యాడ దిక్కెట్టు లాపాలఁతియాకృతి నంతయు వ్రాయుచుం జెలి.

(ఎట్టకేని వ్రాసి చూపించుచున్నాఁడు.)

విదూ—(చూచి సంతోషముతోఁ దనలో) మిత్రున కేమెయందలి యసురాగబంధము
తగియే యున్నది. (ప్రకాశముగా) మిత్రుడా! నీవృత్తిగ్గి-ము చెప్పము;
ఈమె యందముచే మాయుంటిదానిని బోలియున్నదా?

మన్మ—(చిఱునవ్వు నవ్వి) నెచ్చెలీ ఈచిత్తరువునం దున్నది యాచిన్నదాని యంద
మునం దొక లేఖామాత్రమే సుమీ? అట్లు కానిచో

ఉ. కన్నుల బెల్గు-చూపులును, గల్గి-రసాంచితమందహాసమున్
గన్నియకల్గి-పలుకులును, గామనికన్బొమ్మతిప్రహరములున్
సన్నుతగాత్రిమేనిబలుసౌరభ, మన్నువచిన్ని నెన్నడల్
చెన్నగుమోవిశేనెలును జిత్తరువం చెటులుండు మిత్రమా?

సఖులు—(మెడ లెత్తి చూచి) చెలీ! నమ్ముము; నీచెలువుఁ డింతసేపటినుండియు మె
చ్చుచున్నదియు, వ్రాసినదియు నిన్నే.

రతి—(సిగ్గుతోఁ గూడినచిఱునగవుతో) ఓసీ! మీయిప్పటిప్పటియోదార్పుల కేమిలే,

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈమె యీతంత్రమును గ్రహించినదాయేమి? (ప్రకాశ
ముగా) సఖీ! ఇప్పటివేమి? యెప్పుడు నుండఁగలవు.

విదూ—మిత్రుడా! నీవు నీకూర్మికే దగినట్లు చెప్పుచున్నావు; కాని, నాకీమె, నీ
చిత్తరువుచెంత నుంటచేత నిట్టిచక్క-దనము నొందియున్నదనితోచుచున్నది.

రతి—పూజ్యుడయినయీతఁడు బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

సఖులు—ఇదియేకదా! తనవారియందలిపక్షపాతధర్మము: ఏమి నెచ్చెలిచెంత నుంటచే
మహాభాగునకు మాత్రము మిక్కిలి చక్క-దనము కలుగలేదా?

మన్మ—మిత్రమా! అప్పు డప్పుడోటనుండి చేపిపూజకై తల్లిగారిచేఁ బిలిపింపఁబడి

వేగముగా వెళ్లుటచేత నే నాప్రియురాలిని దిన్నగాఁ జూడనేలేదు. (అని యత్యాసక్తితోఁ జూచుచు) నెచ్చెలీ!

తే. గీ. కలికిచెలువంబుఁ గాంచుచోఁ గనులలోనఁ

జెలువపలుకులు విసెడుచోఁ జెవులలోన

నాతివాతెరఁ గ్రోలుచో నాల్క-లోన

సెనయఁగోరును నాదుసర్వేంద్రియములు.

ఉ. చెక్కులు నొక్కి-ముద్దుగొని చిత్తము రంజిలఁజేసి చక్క-గా

మక్కువ నెప్పు డాసుదునో మానినితీయనిమోవి తేనియలో?

చొక్కి రతాంతమం దలసి సోలుచు చాఁగెడుబాల నెప్పు, డే

నక్కు-పయి న్యహించి ముదమందుచు రేల సుఖించుచుందునో?

విదూ—మిత్రుఁడా! వెట్టివానివలెఁ జిత్రగతనుగూడ నిక్క-పుఁజెలువనుగాఁ దలంచు కొనుచున్నా వేమి?

మన్మ—చాలుఁజాలు నిఁకఁ బెక్కు-పదములు జోడింపనక్కఱలేదు.

తే. గీ. మగువవాతెరయం దుండుమధువువలనఁ

దియ్యబలుకులయిప్పువూఁదేనెవలనఁ

గొదమగుబ్బలతాళ సంపదలవలనఁ

గొమ్మ నామదికిని వెట్టి గూర్చకున్నె?

మఱియుఁ జూచినప్పటినుండియు నామె—

చ. కనులసుధాంజనం బిడినకై వడిఁ, గొఁగిటఁ జేర్చియేమొచె

ల్పినిఁ జెవిఁ బలుకుచున్నక్రియ, మేనున గండ మలందురీతి, బల్

చనువున మోవితేనియ లొసంగుచు నుండినభాతి, హాయియ

న్వనధిని దేల్పుచున్నగతి వారక తోఁచు నిదేమిచిత్రమో!

విదూ—మిత్రుఁడా! యీమె చిత్రగత యని నేను ముందుగానే చెప్పియుంటినిగదా.

మన్మ—(మఱియొకలాగున ననుకొని యుద్వేగముతో) నెచ్చెలీ! చిత్తగతమాత్రమే కాదు; నాప్రియురాలు చిత్రగతయును (అని మూర్ఛనొందుచున్నాఁడు.)

రతి—(భయముచేవడఁగుచు) చెలులారా! కాపాడుఁడు. కాపాడుఁడు. మహా భాగుఁ డొదలు మఱచుచున్నాఁడు. (అని మూర్ఛనొందుచున్నది.)

సఖు—(విపాదముతో) అయ్యో! ఇదియేకదా దయ్యమును విడిపింపఁబోవునపుడు బేతాళుఁడు వూనుట!

విదూ—మిత్రమా! ఊజడిల్లు మూజడిల్లుము.

మన్మ—(ఊజడిల్లి నిశ్చేదముతో)

ఊ. ఇందుని బోలకున్న మొగ, మిత్రురసోపమ లేనిమోవియున్
స్పందము గానిమాపుర బృహదభావమునొందనిగబ్బిగుబ్బలున్
మందముగానియాన, మతిమాత్రము గానిపిఱుందు, నూత్నత
బొందకయున్న నెన్నడుముఁ బూనినబోలులకూట మేటికిన్.

సఖులు—ప్రియసఖీ! ఊజడిల్లు మూజడిల్లుము. ఇదిగో! నీచెలువుఁడు మూర్ఛదేహి
యేమో యోచించుచున్నాఁడు.

రతి—(మూర్ఛదేహి చూచి) ఓహో! ఎల్లజంతువులును నిష్పడుచుజలఁ జీవితము నొంది
యున్నవి గదా!

సఖులు—(వెనుకకుఁదిరిగి) అన్నా! ఏమే భగవతియొగమహిమ! వేటొకవీధియందు
జరుగుచున్న దంతయుఁ గన్నులఁగట్టినట్లు మన కిక్కడనే కనఁబడుచున్నది!

విదూ—(ఉపహాసముతో) మిత్రమా! ఇంకను ముద్దరాలితనమే విడువని యాకన్ని
య వట్టివట్టిచిన్నెలకే మిగులవంతగా నీ వింతగా నుజ్జ్వలాఁగుచున్నా వేమి?

మన్మ—(చిఱుకవృత్తితోఁ దనలో) నిక్కముగా నితఁడు పరమఛాందసుఁడే కదా!
అహా!

నీ. అలరుసోయగ మూని యలరువా తెఱపైని నంటియు నంటనిపంటిగంటు
కడుపెచ్చుకొనివచ్చు గబ్బిగుబ్బలపైని నాటియు నాటనిగోటిపోటు
మెఱుఁగారునూగారు మీఱునెన్నడుముపై విడియు వీడనిపోకముడిచెడంగు
పెనుసిగ్గుఁ గొని కన్గవను మూసికొని మాటిమాటికి వల్లనుమాటనీటు

తే. గీ. గలిగి యలరుచు మంచిమాటలను గొంత
కొంత చేకూరి కోకిల తొనలుసాగ
నగుచుఁ బోలుపొందుముగ్ధ యౌ నతివపొందు
గలుగునే! మున్న పున్నెముల్ నలుపకున్న?

(ప్రకాశముగా) నెచ్చెలీ! ఆకలువకంటి యీలాటికలాకాశల మేగురువువలన
నేర్చుకొన్నదో కాని—

చ. చిలుకలుఁ, గోయిలల్, వలపుఁజెందెడు గండముఁ, గమ్మతెమ్మరల్
నెలయును, బుప్పొడుల్, చెలులనీటులుఁ, బాటలుఁ, బూవుఁదోట,లా
యలరులదండ, లామనియు, నాటలు, దేటులుఁ బూవుఁదేనెల్లై
యలరెడునాబలంబులకే హా? వెగతెత్తిని నే నొకింతలోన్.

రతి—(తనలో) మహాభాగునికి తనబలము లయ్యును నట్లున్నవనునప్పుడు నాపంటిదాని కిక నితవుగా నెట్లుండును?

సఖులు—అయ్యో! ఏమియు నెఱుంగనిగోల యగునీబాలయం దిట్టినిందను మోపుట తగవగునా?

మన్మ—ఆహేతువుచేత—

సీ. మంచిగందముకంటె నించుక కాఱుచిచ్చైన హాయిగ నుండు నంచుఁ దోఁచు నిండురుపండువెన్నెలకంటె బలువేడిమిండునెండయె మంచి దంచు దోఁచుఁ బరికింప మల్లెపూఁబాన్పుకంటెను నీటెయల్లులసెజ్జ మేలంచుఁ దోఁచు గందంపుగొండపై గాలికంటెను వజ్రఘాత మించుక మేలుగాఁగదోఁచు

తే. గీ. వేయునేటికి నెచ్చెలి! వినుము బోటి

మేటిగాటంపుఁగొఁగిట మెలఁగకున్న

బ్రతుకు గల్గుటకన్న నభావమైన

నెంచఁ గడుసంతసం బిడునంచుఁ దోఁచు.

రతి—(తనలో) అయ్యో! కీడు కలుగకుండునుగాక! కీడు కలుగకుండునుగాక! మహాభాగుఁడా! మందభాగ్యురాల నగునాకొఱకు ముట్లోకములకును మేలూసంగునీ వీలాగున నెగ్గించుకొనకుము.

సఖులు—అన్నా! పాపము! పరితాపము నిరాశయు నెంతగా నున్నది!

విదూ—మిత్రుఁడా! నిన్నిట్టివలకాఁకలకుఁ బాల్పటచినయాకన్నియయునిగ్గి యెట్లుండెనో?

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఆమెయును మిగుల నెడతెగనివగలఁబోగలుచుండుననియేతలఁచెదను.

రతి—(తనలో) స్వభావముచేతనే మెత్తనయినచిత్తము గలయార్యుఁడు బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

సఖులు—ఏమి! మనయనుఁగునెచ్చెలి యిట్లు మిక్కిలి యుడుకెక్కి పొక్కుచున్నదని యమృతహాగునితోఁ బూజ్యురాలయినవళిని యింకను జెప్పలేదు కాఁబోలును.

(తరువాత వళిని పరీక్షించుచున్నది.)

వళిని—(తనలో) ఎవరును గన్పటవ నక్కఱ లేకయే నేను, గుమారునిమేడను గనిపెట్టి నాను గదా! భగవతి యగుసర్వార్థసాధిక “విరహభారముచే మిక్కిలి కలఁగి యున్నకుమారమన్మథుని, నతనియందు రతికిఁ గలకూరిమిని దెలిపి యూఱిందంపు” మని నన్నుఁ బించినది. (ఎదుటఁ జూచి) ఇదిగో! కుమారుఁడు తనవేడుక

చెలికానితో ముచ్చటించుచుఁ బండుకొని యున్నాఁడు. కటకటా! వియోగ వేదనచే నెంతగాఁ దూలియున్నవాఁడు!

చ. తనవు కృశించె, దెల్లబడె, దద్ద చెమర్చె, గడు న్నడంకఁజొచ్చెను, బులకించె, గన్గవయుఁ జెందెను మందత, వేడియూర్చు రెచ్చెను, మతి చింతచేఁ గలఁగె, జిత్తము యోచనసేయు నెద్దియో, దినశశివోరె మోము, కడుద్రోషము గల్గె సమస్తరమ్యవస్తునికరమందు, మైమఱపుఁ దోచును వెండియుఁ దెల్పి గల్గెడున్.

(సమాపించుచున్నది.)

విదూ—(నిరూపించి) మిత్రమా! ఎప్పటియట్ల యుండుము; అదిగో! పూజ్యరా లయినవశిని యీలాగున వచ్చుచున్నది.

మన్మ—(సంతోషముతో) ఏమీ! భగవతిప్రియశిష్యురా లగువశిని వచ్చుచున్నదా? (లేచి యంజలివట్టి)—పూజ్యారాలా! క్షేమమా? ఇటురమ్ము.

(అందఱును గూర్చుండుచున్నారు.)

విదూ—(పైబట్టకొంగుచేఁ జిత్తరువును గప్పచున్నాఁడు.)

వశిని—కుమారా! క్షేమమా?

మన్మ—ఇప్పుడు పూజ్యరాలిదర్శనముచేత.

సఖులు—(వశినిని జూచి) మనవున్నెముచేత, నదనునందలివానవలెఁ బూజ్యరాలు వచ్చినది.

మన్మ—అర్యరాలా! ఇది కుంటివాని కింటివాకిటనే వేల్పుటే రబ్బుట కదా!

వశిని—కుమారా! మనలో మన కిట్టిగౌరవాలాపముతోఁ బని లేదుగదా?

మన్మ—పూజ్యరాలా! మంత్రి యగువసంతుఁడు చేసినవిన్నపము భగవతి యంగీకరించినదా?

వశిని—కుమారా! కేవలము భగవతి యంగీకరించుటమాత్రమే కాదు; పుణ్యవశమున నేనిట్లుగూడ సాధించివాను; ఇప్పు డపూజ్యరాలయిన రతి—

ద్విపద. ఒకమాట కొకరీతి సుత్రరం బిచ్చు;
నొకటి కోరినను వేఱొకటి యొసంగు;
నెఱుంగ దింతయు దినకృత్వంబులందు;
జరిగినకార్యంబు జరుగనిపనియు
మౌనరించు నొకపని నొకవిధంబునను;

దనువుఁ జేర్చును రైక తలక్రిందుగాను;
 దొడుగును నొక చోటితోడ నొక చోట;
 నడిగినఁ గాని మాటాడదు పూని;
 మెలఁగు నీపయిఁబాలి మీఱి యిరీతి
 జలజాత్రు! పృస్తుత సాహితీవోలే.

మఱియు—

మ. తనువెల్లం బులకింప నింతి తమిలో ధ్యానంబున న్నాదు వా
 ర్తను వించున్ దశదిక్కులం బెదురుగా స్తభేక్షణం బొప్ప న
 స్తనుచున్ జామునకో తదర్థమునకో గల్గున్ బిరియుం గూడఁ గా
 ననుచున్ గోరుచు నుండెఁ బ్రాణములతో నానన్ గళాశేషయై.

రతి—పూజ్యురాలిచే ననుగ్రహింపఁబడినాను.

మన్మ—ఆర్యురాలా! నీవిట్లు చెప్పటచేత నీచెలిమికత్తెకు మాయందుఁ గూర్మి మెండు
 గానే యుండెనని తోచుచున్నది.

వశిని—కుమారా! కేవలముఁ గూర్మి మాత్రమే కాదు. పరితాపముకూడ మిక్కిలి
 యెక్కువగానే యున్న దాలకింపుము.

చ. అడుగిడినంతనే కొలనియందలి నీ రుడుకొంది తగ్గెడున్,
 బడఁతి యొకింత కన్గొనిన వాడును నిల్వినఁ దీవజ్జింపముల్,
 విడువనివేడియూర్పులను విచ్చును వేడుక కొండతాలచాల్,
 విడుచునె యిట్టికాఁక నిను వేగమె కాఁగిటఁ జేర్చుకున్నచోన్.

మఱియు నుపచారము చేయుచున్న చెలికత్తెతో నామె యీలాగునఁ బలుకు
 చున్నది.

నీ. కణకణ యనునగ్గికణము లీగతిఁ దెచ్చి నెమ్మేనఁ బల్మారు నించె దేమె?
 వెగడు గావించునీపెనుబాములను వెచ్చి చొరవచే మెయినిండఁ జూటై దేమె?
 కణకుఁగత్తులఁ జేర్చి బిరుసుగాఁ గూర్చినశయ్యపైఁ బొరలింప సాగె దేమె?
 యలవాఁడి యైన నూటంచులవాలుచేఁ గనికరం బఱి కొట్టఁగడఁగి లేమె?

తే. గీ. బయ్యవదోచె నె యకట! నాబ్రతుకు నీకు?

నేమి నేయుదు? నీవిట్లు ప్రేమదక్కి-

వేయిచేసిన నసువులు విడువ, వయిన

నింక నొనరింపఁగాఁ బూను మిచ్చతోను.

మన్మ—అన్నా! మిక్కిలి వెక్క-సమైనయావలయుడుకునకు, దొరికినవిరులవలె మిగుల
మెత్తనై యలరుకోమలియవయవము లెట్లు లోర్వంగల వని నాడెందము మిగుల
గొందలము నొందుచున్నది.

విదూ—మిత్రుడా! వెనుకదీయకుము; వినవలసిన దంతయు విందము.

వశిని— చ. ఎదురుగ నేగు నచ్చటికి నీ వరుడెంచితి వంచు భ్రాంతిచే,
ముదమున జేమమా యనును బూని కవుంగిటఁ జేర్చు వేడ్కతో
నెదను, బదంబులం గడుగ నెంచు, నొసంగును గద్దె, వీచు బల్
మృదువుగఁ దాళవృంతమున మేటివిరాళిని దూలి బాల దాన్.

విదూ—మిత్రుడా! మనము గెల్చినాము.

మన్మ—నెచ్చెలీ!

తే. గీ. చెలికి “నీయందుఁ గడుఁగూర్చి గలిగె” ననిన
మదికి నెంతయు సంతస మొదవె మొదల
నిపుడు “కలికికి వలకాఁక హెచ్చె” ననిన
నకట! డెందము కొందల మంచుచుండె.

సఖులు—ప్రాణసఖీ! నీకు వినదగినది వినుటయుఁ జూడనగునది చూచుటయుఁ చెలి
యవలసినది తెలియుటయుఁ గలిగినదిగదా? ఇఁక నీవు దిట్టదనము పూని
యుండుము.

వశిని—కుమారా! కాబట్టి యిట్లొండొరులను వలచియున్నమియిద్దఱికిని వేగముగానే
తప్పక పొందు కలుగుటకు సందియము లేదు.

మన్మ—ఇది యార్యురాలియాశీర్వచనము గదా!

విదూ—(పడమటదిక్కుచూచి) మిత్రుడా! నాకు సంధ్యావందనమునకు వెళ్లుటకు
సెలవియ్యవలెను.

మన్మ—ఏమి? సాయంసమయ మైనదా? (నిరూపించి) అవును.

తే. గీ. మేటిరాగంబు నొంది బల్ నీటుచెందు
చెందొవలవిందుతోఁ దగుపాం వొనర్పఁ
దానుగూడను రాగంబు పూని నిండు
వేడ్కతోడుతఁ దొలిచెన వెలయుచుండె.

విదూ—మిత్రుడా! ఈపూదోటలోని తమ్మి కొలనునందుఁ దావమునొందుచున్న
యాశక్త-వజ్రబలయువస్థకు జూచితివా?

మన్మ— చ. అకట! యొకింత తమ్మిపాదయాకులచాటున నుండి వేగ మొం
దొకటికిఁ గానరామియును నోర్వక యార్చును మూర్ఛ నొందు మా
నక పరుగెత్తు బలవణతునం దురటిల్లు రథాంగయుగ్మకం
బింక నిడుపావిరావిబరు వెట్లు సహించెడి నొక్కొ యానిశిన్.

విదూ—(తనలో) మిత్రునకు మఱుల గోత్రెను బుట్టించుప్రసంగ మింకఁజాలును.
(ప్రకాశముగా) మిత్రుఁడా! నీకిది సంధ్యావందనమునకు వెళ్ళవలసినసమయ
ముగదా! కాబట్టి నీరాక కెదురుగాఁ జూచుచుండు సామాజికజనమును
సంతోషపెట్టుము.

మన్మ—ఆర్యురాలా! నీకును నీసాయంసంధ్యాకాలము సేవింపఁదగినదేకదా?
వశిని—కుమారా! నీకోరిక లేడెరునుగాక.

(మన్మథుఁడును విదూషకుఁడును వెళ్లుచున్నారు.)

వశిని—(విదూషకునివలన విడువబడినచిత్రపటమును బుచ్చుకొని తనలో) చిత్రములు
చల్లుటకు నేలను దున్నునప్పుడు పాతుదొఱికినట్లు కుమారు నూఱడింప వచ్చిన
నాకుఁ జైలికత్తె యగురతికిఁగూడ వేడుక కలిగించుటకుఁ దగినయీచిత్రపటము
దొఱికినది; కాబట్టి ఇది మయూరికచేతఁ బ్రయోగింపబడదు. నాకు
సంధ్యావందనసమయ మతిక్రిమించుచున్నది. (అని వెళ్లుచున్నది.)

రతి—(నిరూపించి) అయ్యో! అయ్యో! మహాభాగుఁడు కనబడఁడేమి?(అబ్బురముతో)
మేడయును; ఓసీ! ఇదేమివంత?

సఖులు—శెచ్చెలీ! నీవినోదమును గోరిన భగవతియనుగ్రహముకంటె వేఱేమున్నది?

రతి—(కన్నీరునింపుచు) అయ్యో! ఇది యూరక నన్నూఱడించుటకుఁ జేసినయుపాయ
మేనా? (అని మూర్ఛ నొంది క్రింది కొరుగుచున్నది.)

సఖులు—(పెక్కుతెఱంగుల శైలిపాఠములు చేయుచు విచారముతో) అయ్యో!
ఏమిగతి? ఈమె యెంతసేపటికిని జెలివివొందకున్నది; ఇపు డేమియుపాయము!
ఎట్లీమె నూఱడింపుదుము? (చింతను నటింపుచున్నారు.)

(ప్రవేశించి)

మయూరిక—అమ్మా! ఇదిగో! “ఇది, మనభర్తృహరికవలవంత నొకింత దొలఁగించు”
నని చెప్పి యాద్యురా లగువశినిగారు నాచేతి కిచ్చినారు. (చిత్రపటమును
గన్నుటచున్నది.)

రతి—(పుచ్చుకొని నిరూపించి) ఓసీ! ఈచిత్రపు నాదేనే.

సఖులు—అవును; కాని, నెచ్చెలీ! దీనియం దిప్పుడేమో విశేషమున్నట్టున్నది.

రతి—ఏమివిశేషము? (లెన్నగాఁ జూచి తనలో) ఓహో! అమహాభాగునికేల్తాకు నొం
దుటకుఁ దగినదై నాకంటె నాచిత్తరువే ధన్యమయినదిగదా! (ప్రకాశముగా)
ఓసీ! నేనుగూడ నిందు వ్రాయఁబడినానే.

సఖులు—ప్రియసఖియు మహాభాగుఁడు నొండొరుల నొక్కచో వ్రాసికొనుట మిక్కి
లి చక్కగా నొప్పుచున్నది.

రతి—(కోరికతో మన్మథపటమును జూచుచు) అయ్యో! ఇయ్యనందభాష్పములు
కన్నులఁ గప్పి నన్నుఁ దిన్నగాఁ జూడనియ్యుతున్న వేమి నేయుదును?

సఖులు—(రతిపటమును లెన్నగాఁ జూచి) ఓహో! విరులుగోయుచున్న మనయనుఁగు
నెచ్చెలీ నట్లే సరిగా వ్రాసినయత్తుహాభాగుని విన్నాణ మెంతయుఁ గొని
యాడఁదగియున్నదిగదా!

రతి—(చిత్తగతుఁ డగుమన్నభుని జూచి నిందింపుచు) నామనస్సు నెత్తుకొనిపోయిన
చోరుఁడా! దొడికితివిరే.

సఖులు—(పరిహాసింపుచు) కానిమ్ము. ప్రియసఖి కీట్లయినను గొంతసుఖము గలిగిన
మేరే.

రతి—(చిత్తరువు నెద నుంచుకొని సంతోషముతో స్వస్థత నొందుచున్నది.)
(ప్రవేశించి)

సారిక—అమ్మా! ఇదిగో! మీ రిట్లు పరితపించుట తెలిసి యమ్మగారు ఈలాగున
వచ్చుచున్నారు.

రతి—(తొట్రుపాటుతో వైత్యోపకరణముల నవయవములనుండి తొలఁగించి) ఏమీ!
అమ్మగారే యిక్కడకు వచ్చుచున్నారా? అట్లయిన మనము ముందుగా వెళ్ళి
యామెను గౌరవింపవలెను. (అందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ ద్వితీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్మథనాటకము.

తృతీయాంకము మొదల శుద్ధవిష్కంభము.

(తరువాత నిద్దురలేక యలసినకన్నులు గలిగి యేమో యోచించుకొనుచుఁ బీఠమునందుఁ గూర్చుండిన వసంతుఁడు పోవేఁచుచున్నాఁడు.)

వసంతుఁడు—(తనలో) అన్నా! మంత్రిగా నుంట మిక్కిలి కష్టతరముగదా!

సీ. వీలిక నెపుడు శంకించుకొనుచు నుండఁగావలె; దత్తీయు గౌరవింప-
వలెను; నేవింపఁగావలయు జాగ్రత్తోడ సంతోపురమును; నిరంతరంబు
నెఱుంగఁగావలె దప్ప లెంచ వేచుచునుండుజనులనిశ్చయమును; శస్త్రధరుల
చోఁ గడు నోరిమిఁ జూపుచుండఁగవలె; నాయవ్యయాదుల నరయుచుండ

తే. గీ. వలెను జ్ఞాపక ముంచఁగావలయు నెపుడు
నాత్మదేశప్రవృత్తియు నన్యరాప్తి
మందలియుదంతమును గాన నకట! యించు
కైన మంత్రిపదంబు సౌఖ్యప్రదంబె?

(జ్ఞాపకము చేసికొని) నీతివీడుఁ డయినయొకమహాకవి పొగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

చ. వ్యసనము లేక లోకపరిపాలన నేయునతండె రాజు; సు-
తనము నొసంగు లోకులకు ధారుణిభర్త కతండె మంత్రి; యో-
ధసమితి కాజిఁ దోడ్పడునతండె చమాపతి; కొల్వులోపలన్
మసలక యింపుగాఁ దగినమాటను జెప్పనతండె సభ్యుఁడున్.

మఱియు—

సీ. ఎచ్చోటఁ బ్రభుశక్తి నెఱుంగకుండునో, మేదిసీనాథుఁ డెచ్చట నీతిశాస్త్ర
సారం బెఱుంగఁడో, సచివుండు, నెచ్చోటిసా మాజికులు పరస్పరము నెపుడు

మహారథులు గానందున, యెప్పుటిరగవని స్మృతివిహించుటగాను
తగవు దీక్షించి, పోటిపరవాదు పెచ్చట నెపుఁజుకొందుఁడైయెసంగకుండు

తే. గీ. నెచట నుద్యోగమున నుండున్దెలుగులు
నుత్తమకులంబులం బాట్టి ముండుకట్టి
రాజ్యమునను వసింపఁగారాములగు
భవ్యశిశాలియై యుండునందులగు.

(విమర్శించుకొని) చాలికి యున్నదిగాను . ఇదిచూచిని విన్నవించి నేమిప్రయో
గము' కానిమ్ము; ఇప్పుడు—

ఉ. ఇంకను ప్రాణిమేరపలు, హెచ్చగ వెండేయు సందకంబునన్
గాంచఁగ నెఱుఁగిరతికాంచపయిం గడుఁ గూర్చి నొంది యా
చంచలనేత్రకై మదిని సంతతమున్ గడుఁ జింత నొందుచున్
బంచశరుండు మత్స్యభృతభక్తులపల్కలఁ జేఱఁ జింతయున్.

పూజ్యురాలయినదగవత్రియొకస్మరా లగువనివలన రతికఁగూడ మనదొరయగు
మన్మథుండు గారియందు మిక్కిలి కూర్చి వలయున్నట్లు పిలియున్నాను. కాఁ
బట్టి యిట్లు వీరిద్దఱు నొండొరులను వలచియుంబ మిక్కిలి చక్కగా నున్నది.

ఆ. ఐ. గుజ్జమావిహెక గురువింతతీవయు
బలెను, జంతురుండు కలువపడిఁ,
బ్రాద్దు తమ్మియట్ల పాసఁగ నొంజొరులను
వలచువారిపాండె వన్నె కెక్కు.

ఉపేంద్రుండు వాచస్పతి నంపి యడిగింపఁగా రతిని మరయేలికయగుమన్మథుని
కిచ్చుట కామెత్తలిదంబు లొప్పకొని యున్నార; కాని, నేనిందుకుఁ బ్రతి
కూలముగా, వార్తావహులవలన, నామెను శంకరాసురుని కియ్యమని యడుగుట
కామెతండ్రిగారియొద్దికి శుకాచార్యశిష్యుఁడగుబాపకలకుండు వచ్చి “మా
వంశమందుఁ గన్నియ కిచ్చవచ్చియతనికే యిచ్చుట యాచార” మనునాస్తి
పర్యాయపుమాటను విని పెల్లివాడని విని యున్నాను; కాఁబట్టి పెక్కులు
మాయోపాయములు గలయోగంబురఁ డేమిచిక్కులు పెట్టునో యని చింతించు
చున్న నామనసున కెంతసేపటికిని స్వస్థత కలుగకున్నది; కానిమ్ము; వాన కురియ
దని సందేహించి తఱియందు విత్తులు చల్లకుండుటయు, నీఁగలు కుట్టు నని వె
చి తేనెను దీసికొనకుండుటయుఁ దగవు గాదుకదా! పట్టు విడువక పనినెయ్య
వానికి తప్పక కార్యము నెఱవేఱును, ఇంతే కాక, లోకైకస్థురంధరుఁడైనకు

యొడయని కీశంబరని గెల్చుట యొకలెక్క-లోనిదియును గాదు; కాని, ఇప్పుడు, నలువయిచ్చినవరములచే నేపుమిఱి స్వర్గము నాక్రమించినకూరపద్మాది రాక్షసులచే జయింపఁబడినవేల్పుఁజేడు, తనయొజ్జ యగుబృహస్పతిగారితో నాలోచించి యాచెనఁటుల నోడించుటకుఁ దగినశక్తిగలిగినకుమారునిపుట్టుక యగత్యమని నిశ్చయించి, యామంచుకొండయం దెద్దియోకారణంబునఁ దపము చేసికొనుచుండినముక్కంటిని దనకుఁ బరిచర్యచేయుచున్న పార్వతితోఁ గలియునట్లు చేయుటకయి యందుకుఁ దగినవాఁడును దమ్మునికొడుకును నగుమనఁజేనియం దాభారమంతయు నుంచఁదలఁచి యీనడుమఁ గొన్నినాళ్ళనుండి యీయనయెడ మిక్కిలి-లిపేర్చిని గవ్వటచున్నాఁడు; కాఁబట్టి మల్లించుకొన నలవిగానియాపని యొకటి మిగుల భయంకరమై కనఁబడుచున్నది. (ఇంత నొంది భయముచే వడఁకుచు)

ఉ. రావణునేపు మాస్పె, ద్విపురంబులరూపము మాపె, గొంతునం
దావిసమెల్ల నాఁపెను, గృతాంతున కంతముఁ జూపె, నంధకున్
వే వధియింప నోపె, నొకవ్రేటున బ్రహ్మశిరంబె వాపె, హా!
యేవిధి గెల్వనానో! నిటలేక్షుఁడై తగునట్టిరుద్రునిన్.

(విమర్శించి) అన్నా! సేవకవృత్తియందును శస్త్రజీవనము మిక్కిలి కష్టతరమయినది గదా!

మ. పొడవో చొక్క-పు మేడలున్, వయసుతోఁ బొల్పారపూబోఁడులున్
గడుమోదం బిడుముద్దుబిడ్డలును, రోగం బెన్నఁడున్ లేక మే
లిడఁగాఁజాలెడుమంచి మేను, గడుహాయిం గూర్చుబల్కల్మియున్
విడువంగావలె శస్త్రజీవి కకటా! వేవేగ మొక్కింతలోన్.

కానిమ్ము; ఈలాగున నపజయము నెంచుకొననేల? ఇష్టదేవతయనుగ్రహమే తప్పక స్వామికార్యమును నెఱవేర్చును. (దెసలు పరికించి) ఆహా! నేనిట్లు చింతించుకొనుచునుంటచేత నా'కీరేయంతయు నంతరములేకయే గడచినట్లు తోఁచుచున్నది. ఇదిగో! ఇప్పుడు—

లే. గీ. వరుణదిశయందు రక్తఁడౌవరునియందుఁ
దనకుఁ గలిగినయలుకనో యనఁగ వేఁగ
రాత్రికామిని తారహారంబు లూడ్చె
సవతితన మొర్పులేమి కాస్పదమె కాడె?

మఱియు—

చ. తొలిసగమందుఁ దమ్మి చెలి తోఁచుటఁజేసి వికాసమయ్యె భూ
తల మిపు డంచు, నలైసలుఁ దద్దయు గొప్పగ నొప్పెంచుచుఁ, దోర్
వలు నవసృష్టి నొంది యిటు వచ్చె నటంచును, గన్ను లబ్బె మ
ర్దుల కీపుడంచు నీజగము క్రొత్తగఁ, బుట్టెనటంచుఁ దోఁచెడిన్.

అహా!

చ. నిదురను జొక్కుకన్నులును, నీవుల విప్పెడునావులింతలున్
జెడరినకొప్పలున్, ధ్వనులుచేసెడుభూషలు, వారుపైఁటలున్
పదములతోట్రుపాటులును, బల్మఱుఁ గల్గఁగఁ బామ్మఁ బాసి, యీ
యదనున వచ్చుచులిడు చెలు లల్లనఁ జాపర లుల్లసిల్లఁగాన్.

(అబ్బురముతో)

ఉ. అదిదముఁ బాసె రేయిఁ గమలాకరమం చటనుండ కప్ప డిం
డిందిరముఖ్యముల్ సనియెఁ దెంపున నేడకొ వేగ నిప్పు డా
నందమెలర్ప పుల్లనలినం బని వచ్చి నితేచ్చ నుండె, నా
నందఱు లోనిచుట్టములె యాదు రొకించుక కల్మి గల్గినన్.

ఇప్పుడు నేనును గాలాచితములను దీర్చుకొని ప్రభుదర్శనమునకు సమయమును
వేచుచుందును. (అని లోపలికి వెళ్లుచున్నాడు)

(ప్రవేశించి)

కంచుకీ—(నిర్వేదముతోఁ దనలో) ఒరులకూటికి చేచాచి తిరుగువానిపుట్టువు మిగుల
కష్టతరముగదా!

చ. మన పరికట్టి యిందిరియసమాజము వశ్యముగాఁగఁ బట్టి, భో
జనమును నిద్రయున్ మితిగ నల్పుచు, జీవనమంచు సందియం
బును ననయంబు నొందుచును, భోగములం దతికాంక్ష మాని, నే
ర్పెనయ నివృత్తిమాగ్ధమున నెయ్యది గావలె దాని నొందెడున్
గన, నవరోధ సేవకునికంటెను ధన్యుఁ డిఁకన్యుఁ డుండునే?

(అక్షేపించుకొనుచు) దాలిగుంటలోనికుక్కలూగునఁ గడుపుకూటివాని నగు
నాకుఁ గలిగెడుక్షణమానస్త్రుఁబూర్వజ్ఞాన మిఁకఁ జాలును. ఇప్పుడు నాయేలిక
యానతి ననుసరింపుదును. (ముందువైపు చూచి) ఇదిగో! మంత్రి యగువశం
తుఁడుగారిలోగిలి; ఇందుఁ బ్రవేశింతును. (ప్రవేశించుటను నటించుచు నంతట)

ను గలయం దిలకించుచు) ఓహో! అమాత్యునియధికారగౌరవము!

ఉ. ఒక్కయెడన్ మహాధిక్యము, లొక్కయెడన్ సభికాళి, మాత లిం
కొక్కకడం, జమూపతులు, నొక్కడఁ గాగ్రముఁ గోరియున్నవా
రొక్కడ, వాకిటం బలసి యొప్పుగ నొక్కసితాతపత్రమే

తక్కువగాఁ బ్రభుత్వమునె తాల్చి యెసంగుచునుండె మంత్రి దాన్.

(నినారంపబడకయే కష్టాంతరమందున్నవసంతుని సమీపించి పరమాణుపూర్వ
కముగా) ఆయా! పురుషూతుడుగారిచేఁ బిలిపింపఁబడి స్వామియగుమన్మ
థుఁడుగారు పూజ్యులయినమోక్షాత్ముఁ గనిపెట్టికొని యున్నారు.

వసం—భద్రా! మేమును సిద్ధముగానే యుండి నీరాకకే యెదురుమాచుచున్నాము.

(కంచుకితోఁగూడ వెళ్లుచున్నాఁడు)

ఇది శుద్ధవిష్కంభము.

(తరువాత వసంతునితోఁ గూడినమన్మథుఁడును మితపరివారమును

ప్రవేశింపుచున్నారు.)

మన్మ—(తనలో) మేళు లనునవి తలఁచుకొనునట్లెల్ల సాధ్యమగునని కావుగదా! రతి
యును నేను నొండొరులను వలచియుంటి మని తెలిసి పెద్దలు వేగముగానే
మాకుఁ బాణిగ్రహణమహోత్సవము జరుప నిశ్చయించి యుండఁగా నేడిట్టి
ఋకార్య మొకటి తటస్థించినది; కాఁబట్టి—

తే. గీ. కొమ్మయెడఁ గల్గుమేలైనగుణము లొకటఁ

గడవఁగారానియాఁజేనికార్య మొకట

నల్లు నిబ్బను లాగును నకట! నాదు

నుల్లమును ఒట్టి యుయ్యెల్ల లూఁపుచుండె.

(విషాదముతో) కానిమ్ము; చుందభాగ్యుండనైన నే నిట్టివలవంతలకు లోనైతి నని
యంతగఁ జింతిల్లము; కాని, నాకొఱకు మిగుల వగలఁ బొగలుచున్నయాసుదతి
నెదను దలఁచి మిక్కిలి పొక్కుచున్నాను.

చ. కడు నడుగొండజే సిన గుండలములు: సుఖించుచు, కా
అడవిని బుట్టించి మృతక కక్కిరి! వాడెదె లేడిపిల్ల. య
య్యడుగనియెంచే నడక కండున? ఇంద్రుల మండుచేసిన
బడలక వెక్కిరించువలకంటెల కింత యొకంత తాళునే?

(విమర్శించి) పరాక్రమికి సుఖ మన నేమి? (ప్రకాశముగా) సుఖమే! నిన్న
టిరాత్రియందే తండ్రయగుపురుషులారా నాలోనినడకలకాళ్ళమునకు మి
క్కిలివేగముగా నేటినేమన నే లలచుచు వచ్చినాడేమి?

వసంతుడు—స్వామీ! ప్రబుద్ధులు లగువారు విధాయకముగా ఒరుగవలసికార్యములం
దెప్పుడును జాలము చేయుచుదా! కానిండు; అయినను నిక్కముగాఁ గీడు
మాడు నని యెంచదగినయూపనియందు దేవరను నియమించదలచుటవలన
నామహేంద్రుడుగారు కేవలము స్వకార్యమునే చూచుకొన్నారనితలచెదను.
మన్త—అమాత్యుడా! మనమ ట్లుహించుకొనరాదు.

తే. గీ. కేనిపని మంచిదైనను గానిదైన
నలవియైనను గావచ్చు నరలను చూడ
జెప్పినను జెప్పుమన్న జెచ్చెరన పూని
యోగ్యుడగుచుండునకుఁ జేయ నొప్పుఁ గాదె?

మఱియు

ఉ. మత్తున నొప్పునేనుఁగులు, మారుతవేగముమీఱు లుల్లరం
గోత్రమమల్, నిరంతరసుఖోన్నతి, స్వాశ్రితదైత్యహరియా
విశ్రాంతి, జాలగౌరవము వేమఱు నిచ్చిన సామికార్యమం
దుత్తములైనభృత్యులకు నొప్పుదె మేనులనైన నీయఁగాన్.

వసం—(వినయముతో) అగును, మీరు నెలవిచ్చినది మిక్కిలి దాగుగానున్నది.

మన్త—(కొంచెమునడచి) ఇదిగో! మహేంద్రుడుగారిలోగిలి; ఇందుఁ బ్రవేశింతుము.
(వసంతునితోఁగూడఁ బ్రవేశమును నటించుచున్నాడు)

వసం—(ఇంద్రునిభవము జూచి యబ్బురముతోఁ దనలో)

సీ. ఒకవంక నేలయేలికలబా, నొకచోటఁ దెలుగంటివారలచాల్ జేబిల్లి
నొకదారి జడదారులకదంబ మొకచెంతిఁ జిలువరాచబీడా
నొకచక్కెర గంధర్వనికరంబు, లొకదండఁ బిర్బిదేవతలపిందఁ పెంపునొంద
నొకచాయఁ గిన్నరప్రకరంబు, లొకసీమ విద్యాధరావళుల్ వెలయుచుండ

తే. గీ. ముచ్చట లెసంగ నచ్చరమచ్చెకంటు
లిచ్చతో నాడి మదులకు మెచ్చుగూర్పుఁ
జోద్యముగ నుండె నీపద చూపరులకు
నిండుచెల్వనఁ గన్నులపండు వొచు.

(ఎదుటనుజూచి) ఇదిగో! అధిపతియైనమహేంద్రుఁ డెల్లవేల్పులచేతను దగినవడు
వున నేవిరిపఁబడుచు వాచస్పతితో ముచ్చటించుచు సింహాసనము నలంకరించి
యున్నవాఁడు. ఓహో! ఏమి! ఈతనిభాగ్యాతిశయము!

ఉ. ఈమరుదీశునానతి వహించును ముజ్జగముల్ శరంబులం
దీమహనీయ మైనపద మేరికి రాదు శతాశ్వమేధముల్
దామొనరింపకుండిన, నిధానము సంపద కామధేనుచిం
తామణికల్పకంబులకుఁ దద్దయు నీతనికీర్తులన్ శ్రుతి
స్తోమము మెచ్చు నిప్పదవి చొప్పడనేర్పునె యేరికేనియున్.

(తరువాత వెనుక చెప్పినరీతిని మహేంద్రుఁడు మహావైభవముతోఁ బరివారసమే
తముగాఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

మహేంద్రుఁడు—(సమీపించుచున్న చంద్రుని జూచి వాచస్పతితో) ఆర్యుఁడా!

క. ఎన్నియు తడవలు గెల్చే
కన్నది తెలిసియు నసాధ్యకార్యముకొఱ కీ
చిన్నికుమారుని హరుకడ
కన్నా! పంచుటకు సందియం బగు మదిలోన్.

వాచస్పతి—మహేంద్రా! సోదరునికుమారునందలి ప్రేమాతిశయమున నీ విట్లు పలు
కుట యుక్తమే. అదియును గాక భగవంతుఁ డగునావిరూపాత్ముఁడు
దుర్బయుఁ డగుటయు సత్యమే. కానిమ్ము; అయినను నితని యుత్సాహమును
బట్టి చూడఁగా నితని కీకార్యసిద్ధి కరగతమై యున్న దనుట కింతయు సందియ
ము లేదు. కాబట్టి నీవు స్వస్థుడ వై యుండుము.

వసం—(విరూపించి సంభ్రమముతో) స్వామీ! ఇదిగో! మహేంద్రుఁడు స్వభావము
చేతనే తెప్పపాటులేని చైనను మఱింత స్థిమితముగా నొప్పచున్ననల్లగుఱ్ఱు
గలిగి యలరుచుంటే మిక్కిలి ప్రేమాతిశయమును నూచించుచున్నతనవేయి
కన్నులచేతను గ్రోలుచున్నవానివలె నానక్తితో నిన్నుఁ జూచుచున్నాఁడు.

ర, వసంతులు—(వేగముగా సమీపించి వాచస్పతికిని ఇంద్రునికినినమస్కరించు
చున్నాఁడు.)

వాచస్పతి, మహేంద్రులు—(న్నేహ గౌరవములను జూపుచు) మీకు జయ మగుగాక!

మన్మ—(ఇంద్రునిచే నియోగింపఁబడినగద్దెపయిఁ గూర్చుండి వాచస్పతితో) ఆత్మా!
ముల్లోకములను నెప్పుడుం దప్పక తనకనుసన్నల మెలఁగుచుండఁగా, జంభ
సముచిపులోమప్రియులు లగుశత్రువీరులెల్లఁ దనమహాప్రతాపం బనుకాట్టిచ్చు
నంబడి మిడుతలవలెనుడికి యడుగంటుచుండఁగా, నలవజ్రాయుధము నె చేఁబూని
తేజరిల్లుచుండు తండ్రిగారికిని దనఁదొబ్బకోటులలో నెల్లఁ గట్టకడనుండఁజ్జి
నే నిట్లు లిప్పు డేమిటికిఁ దలఁపునకు వచ్చితిని?

వాచస్పతి—(సంతోషముతో) కుమారా! పెదతండ్రిగారియెడ నీ విట్టియడఁకువతో
మాట లాడుట యుక్తమే; అయినను—

ఉత్సాహ. ఆరయంగ వైజయంత మాజయంతుఁడున్, గృహ
ధారభూత యై యెవంగుధర్మపత్ని యాశచీ
వారిజాక్షీయుం ద్రిలోకవైభవంబుఁగూడ నీ
వీరధర్మముననెకాదె వెలయుచుంటవలెకన్.

మతియు నిప్పుడు—

ఉ. వక్రితనొందుఁ జక్ర మెట వారుణపాశము మోసమొందెడున్
శత్రుని వాలు దూలు నెట సాగకయుండుఁ బరేతరాజుదం
డక్రమ మయ్యసాధ్యభుటనం బగుకార్యమునందు నీవు ని
ర్వక్రిత రెండొమాడొ పువుబాణము లేసిన శాంతవిద్విష
ద్విక్రముఁడై సురేశ్వరుఁడు వేడుకతోడుత నుండనయ్యెడున్.

మన్మ—(సిగ్గుతోఁ బరె) ఆత్మా! ప్రభువులు భృత్యులను బహూకరించుటయుండు
సమర్థులుగదా!

మతియు—

తే. గీ. భృత్యుచే గౌరవముగఁ బిల్పించివేడఁ-
నర్థసింహాసన మొసంగి యభిమతింపఁ
గార్య మింకను సాధింపఁ గలుగనపుడు
నానయగుచుండుఁ గాచె కులీనునకును?

మహేంద్ర—వత్సా! ఎల్లలోకములకును మేలు గలిగింపఁజాలునీకార్య మొరులకుఁ జేయ
నలవిగాని దగుటచేత నిట్లు కూరిమి విడిచి నిన్నే నియోగింపవలసి వచ్చినది.

మన్మ—(వినయముతో) తండ్రి! ఏలికలకుఁ గావలసినచ్చినపను లన్నియు బాసులు

తమకుఁ దామే చేయఁదగి యుండును గాదా! కాబట్టి,

ఉ. పిపగవానిఁ బూని కడు నేపడఁగింపుదు సంపగుంపుచే
నేపరమర్షి ముందు నిపు డేవిషయాభీని, బుద్ధ్యలాదిగా
నాపరమేష్ఠి దాఁక నెవఁడైనను నాగుఱిమీఱ నేర్పునే
యేపని యేనొనర్తుఁ దడవేటికిఁ దండ్రి! యెఱుంగఁ బల్కవే.

మహేం—బిడ్డా! పార్వతీశ్వరులవలనఁ బుట్టినెయున్న సంతానముచే నీకూరప ద్మాది
వైత్యులెల్లరు సులభముగా నిగ్రహింపఁ బడుదురని తెలియవచ్చుచున్నది.
కాబట్టి యాపురాణదంపతులు నిమిషమయినను నెడములేక యొండొరులను
గూడియుండునట్లు చేయుటకు నీ విప్వడు ప్రయత్నింపవలెను.

మన్మ—తండ్రి! వీరద్రుమము నయినను దంశమశకములను గలియునట్లు చేయుటకుఁ
జాలినమిథ్యత్వం డగుమన్నథునకు, నొక్కచోట సమానేశ మే పొందియుండి
నస్త్రీపురుషుల నిర్దాతని గలిసికొనఁజేయు టన నెంతకార్యము?

మహేం—పట్టి! నీసామర్థ్య మట్టిదే; అయినను దుస్సాధ్యుఁ డైనయాముక్కంటికడ
మిక్కిలి జాగరూకుడ నై యుండవలయుఁ జామి!

మన్మ—తండ్రి! గారిరానతిచొప్పుననే చేయుదును.

వాచ—కుమారా! విజయప్రయాణమున కీధనుర్లగ్న మే మిక్కిలి మంచిదని యోచించి
నాము.

మన్మ—(ఉల్లాసముతో) ఆర్యా! అట్లయిన నిదిగో! నేనును సిద్ధముగానే యున్నాను.
(లేచుచున్నాఁడు.)

మహేం—(గౌరవించుచుఁ దనమేనినుండి తీసినమంచిమంచితోడవులు, బట్టలునునిచ్చి)
కుమారా!

క. చేయుము, చేయుము; జేవని

కాయముకార్యంబు జయము గలుగున్ నీకున్,

బాయకి కల్్యాణియు నిను

నాయతశుభజాబ, మరుగునప్పుడు త్రోవన్.

మన్మ—(నమస్కరించి వసంతునితోఁ గూడ వెళ్లుచున్నాఁడు)

మహేం—ఆర్యా! ఈలాటికార్యమునందు బాలుఁ డగునీతనిని నియోగింపుచున్న నేను,
బ్రహ్మతే మిక్కడ లేకుండుటచేత నీవృత్తాంత మిందుకయు నెఱుంగనినాథును
జన్మం డగునుషేంద్రుని కేమియుత్తరము చెప్పనునా?

వాచ—మహేంద్రుడా! సకలలోకశివంకర మగునీకార్యము పూజ్యుడగునుపేంద్రుని కిని సమ్మత మయినదే. ఇంతియ కాక, ఈలాగునఁ దనవాడని చూడకుండుటయే రాజులకు ధర్మము గదా!

తే. గీ. పరిజనుం డైనఁ గొడు కైన భారీత యైన
మంత్రి యైనను ననుజకుమారుం డైన
నెవ్వఁ డేపని కర్హుం డౌ నేలికలకు
వాని నందు నియోగింపవలయుం గావె?

(తెఱుఁగొప్ప కలకలప్పని)

వాచ—(అలకించి) మహేంద్రుడా! తూర్పు కాశాళీ శంఖమందుభిద్రవ్యమలవలనఁ గతి గినయిక్కలకలము కుమారుని నేనాసన్నాహశంబంద మయినదని మూహించెదను.

మహేం—ఎవఁడురా? అక్కడ.

(ప్రవేశించి)

దౌవారికుండు—దేవ! ఇదిగో! నేను.

మహేం—భద్రదా! ప్రస్థితుఁ డైయున్న కుమారునివృత్తాంత మెప్పటిదప్పుడు మాకుఁ దెలియఁజేయుచుండవలసిన దని చారులతోడను జాంఘికులతోడను జెప్పఁడు.

దౌవా—చిత్తము (అని వెళ్ళి యొకనిముసములో జాంఘికులతోడఁగూడఁ బ్రవేశించి)
దేవా! కుమారుడుగారియొద్దకుఁ బంపినవార్తావహులలోనుండి యిప్పుడు వచ్చి యీజంఘాకూర లిద్దఱును దేవరకు జోహారు చేయుచున్నారు.

మహేం—భద్రా! నీ వీలాగుననే జాగ్రతగా నే నాజ్ఞాపించినప్రవారము చేయుచుండుము. (దౌవారికుండు వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

వాచ—(జాంఘికులతో) కుమారునిప్రయాణవృత్తాంతము మీరు చూచినది చూచినట్లు చెప్పఁడు.

మొదటివాండు—(అంజలిపట్టి) దేవా! యవధరింపుము. దేవరయానతిసాదల నిడుకొని మణుల నింటికైనను నరుగక, తనతోఁగూడ రావలసినవారందఱు పయనమగును నింకను మేడలయందె యుండఁగాఁ దానుమాత్రము వేగముగా ముందు చిలుకవారువము నెక్కి వీటినిదాటి వెళ్ళుచుండఁగా నప్పుడు వసంతుండు చూచి నంత మాత్రముననే వేత్రహస్తలు పరుగెత్తి మిక్కిలి తొరచేయుటచేఁజేసియుం తేలునిసన్నాహములతోనె వచ్చి నేనలన్నియుం గూడఁకొనుచున్నాను—

ఉ. దానజలంబుఁ గోలి ప్రమదమ్మున జుమ్మునుతేంట నొప్పపె
 కే—నుఁగులున్, వడిం బవనునేనియు మీఁతెడువారువంబు, లెం
 తేనియు నున్నతిం బరఁగు నెన్నొరథంబులు, డాలువాలుఁ జేఁ
 బూనిన కల్పలంబులును భూగగనంబులు నిండె దండిగాన్.

మహేం—కానిమ్ము; ఇది సర్వరాజ సాధారణ మయినదే; ఇది గాక, కుమారునివిజ
 యమున కనుకూల మయినమూలబలము సమారంభమును జెప్పఁడు.

రెండవవాఁడు—దేవా! ఆలకింపుము.

చ. అల మలయాచలానిలము నామనిరేలును జంద మామయున్
 జిలుకలచాలుఁ గోయిలలచెల్వపుపూరులు గండుఁదుమ్మెదలొ
 లలితము లౌనెమ్మళ్లపటలంబులుఁ జెల్విన మించునంచపొగ్గి
 వులుఁ వెఱగంటిచావలును బొల్పువహించి రహించి రత్తఱిన్!

మహేం—(చిటువచ్చుతో) ఆర్యా! ఇతఁడు సంగ్రహించినబల మిది!

వాచ—భద్రులారా! వేఱవేఱగా వివరించి చెప్పఁడు.

మొదటి—స్వామీ!

చ. అల విరజాజిహ్వావలపు లంటుచుఁ జోళిసుదృగ్గనాళికొ
 ప్పల నలరారు మేల్పొగడపూవులతావులఁ గొంచు, జుమ్ముటం
 చలులకుఁ బాట నేర్పుచు, యువాకుల చెమ్మటయూట లార్పుచున్
 మలయనగంబు బందు వగుమంద సమీరము మీఁతె ధీరమై.

వాచ—నునాశీరా! ఈతఁడు కుమారునిపీఠఁడు.

మహేం—తరువాత తరువాత.

రెండవ—దేవా! తరువాత.

తే. గీ. మీఁదిమేడలఁ బడకలు మేనికెంతొ
 హాయినిడు కమ్మతెమ్మెర లచ్చమయిన
 పండువెన్నెలతేటలు వయసుకాండ్ర
 నీటులును మించునామనినిశ లెసంగె.

మొదటి—దేవా!

ఉ. బోటికి మానభేదకుఁడు, బువ్వ సురాళికి, హర్షదుండు ము
 న్నిటికి, హాసకుండు కమనీయకునుద్వతి, కంచమిన్న మి

న్నేటికి, గంటి కింపుగలిగించురసాయన మెల్లవారి, ఈ
చ్చాటనమాంత్రాక్షుం డిరులసంతతి కన్ని నీకేఁ డెసంగెఁ దాన్.

వాచ—కుమారుని కిక్క-శానిధి మిక్కిలి ప్రీయమిత్తుఁడు.

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—స్వామీ! పిమ్మట.

తే. గీ. పచ్చనై యొప్పుకొక్క-లుఁ బవడములను
బోలునెట్టినిముక్కు-లుఁ బోలుపుమీఁఁ
గిలకెలయటంచుఁ దీయగఁబలుకుకలికి
చిలుకలకులంబులెలమిని గలుగఁజేసె.

మొదటి—చ. అల కురువిందపాటలము లొనయనంబుల, నల్లగల్వపూ
వుల నిరసించు మేనులను, బొల్చుచు మావించిపుళ్ళు మెక్కుచున్
గలుగఁగఁ జేసె పీనుల కఖండసుఖం బపు డెల్లవారికిన్
బలుమఱుఁ బందమధ్వనులఁ బాయక కోయని కూయుకోయిలల్.

వాచ—ఈపికధ్వనులు కాముకులమనము లనుమృగములకు వ్యాధగీతికలు గదా!

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—దేవా! పిదప.

ఆ. వె. పువ్వుదేసె లాని కొివ్వి జుమ్మనుమేటి
నాదములను నాటి మోద మిడుచు
నిగురువిల్తుబలము నేపొందఁగాఁ జేయు
తేఁటిదాఁటు లెలమి నీటుమీఁటె.

మొదటి—ఉ. గొనబగుకేరశాంగనలకొప్పల నొప్పుట కర్హమైనయ
య్యనుపమబర్హముల్ గొడుగుల ట్లలనేనలకొప్ప విప్పి న
ర్తనమొనరింపుచున్ సుమధురం బగు నాజయకాహళీమ్మదు
స్వనములఁ బోలు కేకల నెసంగెను నెమ్మికులమ్ము లిమ్ముగాన్.

వాచ—ఈనెమ్మిగమి తమ్మిచూలికి సృష్టియందుఁ గలవింత నేర్పులకు నెలవుగదా!

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—దేవా! పిమ్మట.

క. ముక్కు-లుఁ గాశ్మెట్టిగఁదగఁ
జొక్కపువింజామరములసాంపున కెక్కల్

నెక్కొన నడకలు నేర్చుచుఁ

జక్కెగ జవ్వనులముందుఁ జనె నంబగముల్.

మొదటి—సామీ!

సీ. వలపుగొల్పి పురూరవస్సార్వభౌముని నేవతుఁ జేసె నేచిన్నెలాడి
జడచారిమిన్నయై కడమీటుకొశకువ్రతము మాన్పించె నేవన్నెలాడి
సాబగుచే సుందోపసుందుల మేల్తాల్మికలిమి దూలించె నేకులుకులాడి
సరగున రావడాసురుఁడు కాపమునొంద మూలమై యొప్పె నేముద్దులాడి

తే. గీ. యట్టి మేల్కొన్నయగంబుల నలరుచుండు
నూర్వశియు మేనకయును దిలోత్తమయును
రంభ యనునచ్చరలు ససరంభ లగుచు
నచ్చెరువుదోపఁ జెల్వగా వచ్చి రపుడు.

వాడును మఱికొందఱు వారసుందరులును గలిసి—

కా. లీలన్ గుండలముల్ నటింప, దిగిపాలిండ్లున్ జలింపన్, మఱీ
మాలల్ చిక్కుపడం, బిఱుందులును వేమాఱున్ భ్రమింపన్, విభకా
పాలుల్ మ్రోయఁగఁ జాడ్కినిల్పిగుఱిదాయన్ దండికల్ దార్పుచున్
కోలాటంబును నాడి రల్లమునులున్ కోర్కెల్ గడున్ జెందఁగాన్.

వాచ—వీరలు కుమారుని యహోహూత్రములే.

మహేం—(సంతోషముతో) ఇప్పుడు కుమారుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు?

రెండవ—దేవా! మహేశ్వరు నాశ్రమమునకుఁ గోరినెడుదూరము క్రిందుగా నున్న
ప్పుడు మన్మథుఁడుగారిసెలవునొంది మేము మఱివచ్చినాము.

వాచ—(ఇద్దఱికిని విడెము లిప్పించి) భద్రులారా! విశ్రమింపుఁడు.

(జాంఘికులు నమస్కరించి వెళ్లుచున్నారు.)

మహేం—అర్యా! ముక్కంటియాశ్రమముపము నొందిన కుమారుని దలఁచి నా
యల్లుము మిక్కిలి తల్లిడిల్లుచున్నది.

వాచ—మహేంద్రుఁడా! నే హస్తభావ మట్టిదే కదా! అదియును గాక భగవంతుఁ
డయిన యాభూతపతియాశ్రమము భయమున కాస్పద మయినదియును.

(ప్రవేశించి పటాక్షేపముచే)

ప్రతిహతి—జేవా! ఇటు చూడ మిటు చూడుము;

సగ్ధర. మిన్నెల్ల స్వీటవారం బెటచ నిలమహామేదినీజాను లెండన్
మున్నీట స్వీటు లింకం బొరిశిఖిరిలిల్ ముక్కలై తూల నెంతే
నెన్నం దీట్లాగ్ని హోత్రం బెసగి చటచటానేకరావోగ్రమై దా
నన్నాళికోద్భవాండం బఖిల మకట! కీలాళిచే నిండుచుండెన్.

మహేం—(సందేహించుచు) ఆర్యా! నిక్కముగా, నిట్లు ప్రబలిన యీమహానలము తిరి
లోచనుని విలోకనము వలనఁ బుట్టినదే యని తోచుచున్నది. అయ్యో! బాలుని
కేమియవస్థ సంభవించినదోకదా! (భయముచేవివశతను నటించుచున్నాడు.)
వాచ—మహేంద్రా! నీలో నీవే యిట్లు శంకించుకొని మోహము నొందుచున్నావే
మి! కుమారుని సామర్థ్యకలక్షణములు నేను జక్కగాఁ గనిపెట్టినాను. మిక్కి-
లి దీర్ఘాయుష్షంతుఁ డగు నతని కొకకీడు మూడునని యిండుకయు సందియము
నొందఁ బని లేదు.

(తెఱులో)

ఆకాశ మార్గసంచారు లగుసిద్ధులు—ఓహో! భగవతి యగు సర్వార్థ సాధిక యన్నివిధ
ముల చేతను మన్మథునికి శ్రేయోభివృద్ధి నొనరించు లెంతయు వింతగా నున్నది
గదా!

ఉ. వింటును ముక్తిఁ గూర్చుననవిల్తునిపైఁ గడునల్లి చూచు ము

క్కంటివిలోచనంబునను గల్గి రయంబున వచ్చి యగ్ని,

(అని సగము వలుకుచుండఁగానే)

మహేం—ఆర్యా! వాక్యశేషపర్యవసాన మెల్లందునో యని నేను మిక్కిలి-జడియు
చున్నాను.

వాచ—మహేంద్రా! వాత్సల్యముచే నీ విట్లు లనిష్టమును శంకించుకొనుచుంటివి; కా
ని, శ్రేయోభివృద్ధి నొనరించు టని పలుకఁబడిన యామాటవలన మిగుల శుభో
దర్శక మే నూచింపఁబడుచున్నది గాదా?

(మఱలఁ దెఱులో)

యా! వెంటనే యీశ్వరీ మహిమపెంపున గర్వముఁ బాసి యేని యా

కంటనె లీన మయ్యె నధికత్వరఁ గ్రమ్మట నదుభతంబుగాన్.

వాచ—మహేంద్రా! ఇంకనయినను నీవు స్వస్థత నొంది యుండుము.

మహేం—(సంతోషాతిశయమును నటించుచు) ఆర్యా! ఇది విధ్వజనమే కదా! కాని,
కుమారునియొద్దనుండి వారు లింకను రాకుండి రేమి?

వాచ—(ప్రశ్నాత్కరములను లెక్కించి) మహేంద్రా! చారు లిప్పుడు సమీపమందే యున్నారు.

(తరువాత చారులు ప్రవేశించు చున్నారు.)

మొదటి—దేవా! వర్ధిల్లుము.

రెండవ—కుమారమన్మథునివిజయము చేత.

మొదటి—దేవా! ఇదిగో! పూజ్య లగువాచ స్వతిగారిపేర మంత్రియగువసంతుడుగారు వ్రాసి యిప్పించిన లేఖిక.

(పత్రిక నెదుట నుంచి వెనుకకు వచ్చుచున్నాడు.)

మహేంద్ర—(వాచ స్వతివంక జూచుచున్నాడు.)

వాచ—(పుచ్చుకొని సంపుటమును విప్పి పేత్రికను జదువు చున్నాడు.)

“స్వస్తి, సమస్త సురమస్తకమణిస్తోమరుచిపుంజరంజితచరణు లగుగురువుగారి పాదములకు శిష్యుఁ డగువసంతుఁ డనేక సాష్టాంగనమస్కారములు చేసి చేసికొనువిజ్ఞాపనములు; ఇచ్చట డేమము. అచ్చటి డేమమును వెలుపఁ గోరు చున్నాడను. తరువాత మానేస లన్నియు హిమవత్సర్వతసమీపమందుఁ బ్రవేశించిన వనునదంతము పూజ్యలయినతమకు జాంఘికులవలన విశదమై యుండవచ్చును; అనంతరము ప్రతిసాయంతనమందును దేజరిల్లుచుండుచకోరకుటుంబ సౌహిత్యనాడింధమచంద్రికాపూరపరిపూరితహరిదంతయంతును, నిజసఖసాహాయ్యకనిస్తంద్రుండును నగుచంద్రునిచేతను, నిరంతరపరిపుష్టసంతానకహరిచందనమందారపృథ్వీ బృందారకతరుబృందకుసుమసౌరభసారిభరస్తేయధీరుం డగుమలయసూరినిచేతను, సకలప్రపంచవంశనాచణపంచమస్వరప్రపంచనసముత్సుకంబు లగుపికంబులచేతను, నమందమకరందరసనివృందమధురిమాధురీణ ఝంకృతిపరంబు లగుమధుకరంబులచేతను, నుల్లసితభ్రూవల్లివేల్లితలంబును, నుత్తరంగానంగవిభ్రమమధురకీసలయవిసరస్మందహాసంబును, ననుకలతరలతాటంకమణివిభావిభాసి తగండమండలంబును నీషదపసరితోత్తరీయాంచలస్ఫుటోపలత్యమాణవత్సోజటపేర్చింఛోళితమాక్తికహారంబును, నావిష్కృతాంగహారంబును, నుత్పలతలనకకంఠశ్రీణీ సమధికవలన్నితంబువాచాలకాంచీగుణకింకణీకంబును, నున్మిషస్మంజాలమంజీరశంజితంబును, నగున ట్లంగీకరింపఁబడినసంగీతలాస్యంబులతో వెలయుకిలికించితంబులచే మునిజనులయంతకరణంబులను లోఁగొనునప్సరోగణంబులచేతను, విడిపింపఁబడినయమనియమాది పరిశ్రమము గలుగునట్లుగా నాశీతికంఠనాశ్రమమునందుఁ బ్రవేశించితిమి; అంతలూ—”

(ఇట్లు చదువుచుండఁగానే)

మహేంద్ర—అర్జు! ఈశ్వరునికోపము శమించినతరువాత సందర్భము ననుసరించి చదువుడు.

వాచ—(అట్లు చేయుచున్నాడు.) “తరువాత అర్జు!

క. ఆరాజమాళి నయనాం

గౌరముచేఁ దన్ను గెల్వఁగడఁగిన నతనిన్

మారుండె గెలిచె నెంతయు

వీరత గౌరీకటాక్షవిభిముచేతన్.”

మహేంద్ర—(సంతోషముతో) బాగు! బాలకునిప్రతిక్రియ మిక్కిలి చక్క—గా నున్నది! తరువాత. తరువాత.

వాచ—“పిమ్మటఁ దననన్నిధిని సదా శుక్రూష చేయుచు నుండినపార్వతీయందు మిగులఁ గూరిమి గలిగి, యామె నడుగుటకుఁ బంపినవశిష్టాదిమహామునులపలుకులకుఁ హిమవంతుఁడు సంతసించి మిగుల మహోత్సవముతో నోషధిప్రస్థపురమునకుఁ బిలిపించి విద్యుక్తముగా నిచ్చి వివాహము చేసిన గౌరిని దనకు మన్ని-పట్టగు వెండికొండకుఁ గొనిపోయి సవిలాసముగాఁ గూడియున్న యాయీశ్వరునివలన మన్మథకీర్తనావిధాన మంగీకరింపఁబడినది. ఇప్పు డీలాగునఁగూడఁ దెలియ వచ్చుచున్నది.

ఉ. ఎంతయుఁ బ్రేమ మీఱఁ బదునేననుదమ్ముల గోవ్యముల్ గనన్,
సంతస మొప్పుఁగాఁ బదిభుజంబుల నెంతయుఁ గౌఁగిలితప, న
త్యంతపువేడగ్గఁ గెంబెదవి నైదుమొగంబులఁ గ్రోల హృష్టయై
మంతనమందుగౌరి హరమానసమున్ పొరియింపుచుండెదాన్.

మఱియు భక్తు లెల్లరు నాగౌరిప్రియసహచరి యగువిజయవలన నామె కీలాగున విన్నవించుకొనుచున్నారు.

“సీ. జనని! యీశుఁడు నీదుసాన్నిధ్య మొందుట కించుకైనను సెలవీయకమ్మ
యభిమాన మెంతయు నంది యుండుటె కాని కనులెత్తి సుంతయుఁగాంచకమ్మ
వేమాటు మిక్కిలి వినయంబుతో నెంత యనునయించినను మాటాడకమ్మ
కరుణింపు మని యెంతగాఁ దాఁ బ్రణామంబు లిడసాగిన ననుగ్రహింపకమ్మ
తే. గీ. భక్తు లానరించుకొను నట్టిప్రార్థనలకు
జెవిని జెట్టమి వారలు చెంచునట్టి

బాధ యెట్లుండునో యది బోధపడును
శివున కీవిప్య డీకీతిఁ జేసెదేని."

కాబట్టి యీలాగునఁ బూజ్య లయినతమయనుగ్రహమువలనఁ దాను నియమిం
పఁబడినకార్యమును నెఱవేర్చుకొనిన కుమారునివిజయవర్తమానమును చెలిసి దే
వాధినాథునకు సంతసమును గలిగింపవలయు నని కోరుచున్నాఁడను; కొడువ
యుదంత మంతయుఁ గుమారుఁ డంపినచారులవలనఁ జెల్లము కాఁగలదు."

మహేం—(ఆనందమును బులకాంకురములును గలుగునట్లుగా) నాకుఁ బ్రియముగా
నున్నది. నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది.

వాచ—భద్రులారా! నోటిమాటలనుగూడఁ జెప్పఁడు.

మొదటి—దేవా! కుమారుఁడుగారు, మేనత్త గారిసెల వగువఱకు నక్కడనుండి పిమ్మటఁ
దండ్రుగారిపాదములసన్నిధికి వచ్చెద మని మనవి చేయుచున్నాఁడు.

రెండవ—స్వామి! మన్నభుఁడుగారియొద్దనుండి సెలవు పుచ్చుకొని కైలాసగరమును
విడిచి వచ్చుచు నోషధిప్రస్థపురమునకు వెలుపలనున్నప్రమదవనప్రాంతమం దొక
చెట్టునీడను కొంచెముసేపుకూర్చుండి దారియలసటను దీక్షిచ్చుకొనుచున్నప్పుడు
మాకిఁక నొక మేలివార కూడఁ జెలిసినది.

మహేం—(సంతోషముతో) అది యెట్టిది?

రెండవ—ఆకూడ నవకాత్తుగాఁ గలిసికొని యొండొరులతోఁ జెలిమివలన మాటలాడు
కొనుచున్నపూజ్యారా లయినపర్వతరాజుపత్ని యగు మేనకయొద్ద నుండుపరిచా
రిక లిరువుర కీరీతిని బ్రసంగము జరిగినది.

మొదటిది—“నెచ్చెలీ! ఇవి, యీనడుమ గర్భవతియై యుండినమనయమ్మాయిగారికిఁ
దల్లిగారు పంపించుచుండినసహకారజంబీరభిర్యురదాదిమీఢలములు సుమీ!

రెండవది—ఓసీ! అట్లయిన మనభర్తృదారిక నీరు హెచ్చిన దనుమాట నిజమేనా!

మొదటిది—అందుకు సందేహ మేమి? నిన్న నారజతగిరినుండి విజయవలనఁ బంపఁబడిన
శివునిచేటి వచ్చి మనయమ్మగారియొద్ద భర్తృదారికదౌహృదలక్షణము
లెన్నుచు—

ఆ.వె. మొగము తెల్లఁబాటి మిగుల దుర్బల మయ్యెఁ

నడలయందు మిగుల జడిమి వోఁచె

స్థూలతను వహించి తోఁచనయ్యెను గౌను

నగలు శిథిల మయ్యె నగజమేన."

అని చెప్పి వెళ్ళినది.

మహేంద్ర—ఇది నాకు మేలులో మేలు. (అని చారులకు ముహూర్తము విప్పించి కల
వొసంగుచున్నాడు)

(చారులు జయశక్తిమనః కలుగుచు వెళ్ళుచున్నారు)

మహేంద్ర—అర్యా! ఈవర్తమానము వసంతునకు తెలియలేదా యేమి?

చాచ—మహేంద్రా! ఈమధుగా శధిపతులయింతిపునానా లిలరులకు తెలియుట
సంభవింపదు. అమె శిల్పి గారియొక్క ముగించువారికయగువలన ముందుగా
దానికి తెలిసినది. దానివలన మనదారు కి విచ్చారు. కానిట్టి యింక
దీనినిగూర్చి సంగతి ఎటు కదలకనుగుహింపె.

(ప్రవేశించి)

దావారికుడు—దేవా! కుశేరుడుగారియొద్దనుండి 'ప్రహారవార్త'వహించు వచ్చి
యున్నాడు.

మహేంద్ర—భద్రా! ప్రతిహరునిరాక కభ్యంతరి పేనున్నది? పేనుగాని దీనిగొని
రమ్ము.

దావా—(వెళ్లి పురుషుని దీనికొని వచ్చుచున్నాడు).

పురుషుడు—(నమస్కరించి) స్వామీ! దేవరవారియొద్దను చాతేరికి యునుకుహేరిండు.
గారు పంపించినకుభవర్తమానము.

మహేంద్ర—భద్రా! తెలియజేయుము.

పురుషుడు—దేవా!

“తే. గీ. అటుమోములు చేతు వీరాటుల లిగి

సంగండు చలగౌరికడుపున సందరించి

ఖలుల బొతియించుశక్తితో గ్రాలుచుండె

నొక్కనాడె పదాక్షేపము లున్నపగిది.

మఱియు నాబాలుడు—

ఉ. అటు మొగంబులందు వసయాలు మొగంబుల ముద్దువెట్టు, నీ

రాటుకరంబు లెత్తిన నిరాటుకరంబుల గొంగులించు, నే

కోరువె చేరి మోద మిడుమండును దల్లికి దండ్రుకే, సదా

వారు శరీర మొక్కటిగ వర్తిలుచుం జెలువొందుచుంటేన్.

ఇట్లుండగానే యతనిని మన్మథుడు కురచేనాధిపత్యము నభిషిక్తులై తేనె
పానము, కాండ్రి యింక ముగ్ధుల ముగ్ధులయినారని కవి గంభీరముగా

బనిలేదు" అని మనవి చేయుచున్నారు.

మహేంద్ర—అర్యా! మంగళ భేరికాధ్వనులును, నచ్చరలనృత్యములును జరుగునట్లాజ్ఞాపింపుడు.

వాచ—(అట్లు చేయుచున్నాడు.)

(అందఱును మహేంద్రునకు రత్నములు కానుక వేట్టుచున్నారు.)

మహేంద్ర—(పురుషునకుఁ దొడవులును బట్టలును బహుమాన మిప్పించి పంపించుచున్నాడు)

(తెఱలా)

అబ్రహ్మణ్య మబ్రహ్మణ్యము.

మహేంద్ర—అర్యా! అది యేమో తెలిసికొనవలెను.

(తెఱలానికి సగము వెళ్లి)

ప్రతిహరి—దేవా! పురజను లందఱును సేనాధినాథునిజననోత్సవపుత్సాహాయంబుండఁగాఁ బూజ్యుడయినరాగుఁడు గారికొమార్తె యగురతి, యింతకు ముందు మేడ మీఁద నిద్దురవోవుచుండి యిప్పుడు కనబడకున్న దని వారియింట నందఱును మొఱవెట్టుచుండుటచేత నీలాటికోలాహలము కలిగినది.

మహేంద్ర—(తొందరగా) అర్యా! ఏమి? మన కీలాటియవకీర్తి సంభవించినది? అమరావతిమధ్యనే యింతసాహస మెవ్వఁడు చేసియుండును? శుభస్వభావురాలగునారతిని నామెల్లదండ్రులు మనమన్నధుని కిచ్చుటకుఁ గూడ నిశ్చయించుకొని యున్నారు. అయ్యో! దేవకార్యము నెఱవేర్చి మఱి రానైయున్న కుమారుని కేమిసమాధానము చెప్పదును? కన్నియ నెత్తుకొనిపోయినయాచోరునిజాడ యెట్లు తెలియును?

వాచ—మహేంద్రుడా! ఈరతికొఱకు కుమారునితో మిక్కిలి ద్వేషము కలిగియున్న యనేక మాయోపాయములు గలయాశంబరాసురుఁడే యిప్పుడవకాశము చూచుకొని యీపని చేసియుండు నని యూహించెదను.

మహేంద్ర—(క్రోధముతో) ఏమీ! ఆసురాధముఁ డెంతపని చేసినాఁడు! (అని లేచి సముద్ధతముగా నడుచుచుఁ బ్రతిహరితో) భద్రా! నీవు వెళ్లి వేగముగా నుద్యోగస్థులతో సేనలను సిద్ధపఱచవలసిన దని చెప్పము. అర్యా! నామిత్రుఁ డగు రాగునితోఁ జెప్పి యూఱడింపుడు; ఇదిగో! ఇప్పుడే నేను—

చ. ధరపక్షవృజఖండవశ్రవదస్యగ్ధారాంకితంబున్, మదో
ద్ధరవృత్తాసురరక్తపారణసముద్యుక్తంబు నై యొప్పభి

కరశంబంబున శంబరుం దునిమి వేగంబే రతిం చెచ్చి నా

వరమిత్రుం డగురాగుని న్ముదము నొందం జేయుదున్ రూఢిగాన్.

వాచ—మహేంద్రా! ఇది నీకెంతోపని గాదు; కాని యాశంబరుని మన్మథుఁడు స్వ
యముగా సంహరింపఁ దలఁచుకొని యున్నాఁ డని నీవుచ వినియే యున్నావు
కాబట్టి యాకీర్తి కతఁడే భాజన మగుఁగాక!

మహే—కానిమ్ము. అట్లయిన మేము శత్రునకుఁ బాక్షి గాఁగింపఁగల మగుదుము.

(అందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన

రతిమన్మథనాటకమునందుఁ దృతీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తనాటకము.

చతుర్థాంకము.

(తిరువాత రాగుడును ముదితయుఁ జెలికత్తెలుఁ బరోహితుఁడును బ్రేషేంచుచున్నారు.)

రాగుడు—(భయముచే వివశుడై)

ఉ. పుట్టితి ముష్కగంధాలను బూజ్యతగన్నకులాన, యుక్తమా
చట్టు సమానుఁ డైచయలయబ్బద భాతునిముద్దుపట్టిపై
నెట్టసఁ గూర్చి వొంకితిని నీతిని దాఁటితి వెల్లబోటులన్
పట్టిరా! యట్టిసీవు సుముఁ బాసి యయో! యెటు లైతివో కద!

ఉ. అక్కట! కూళకుక్క మఖమందు హవిర్ద్రాహార్షమైనయా
సుక్కునుబోలె, జాల్మమణిశోభితమాలికఁ గోఁతివోలె, బల్
లక్కరితోడె లార్చిని వడంకెడుజింకనుబోలె, నిన్ను నా
|ముక్కుడి రక్కసుండు కొనిపోయె నె పట్టి! యింకెట్లు తాళుదున్?

ముదిత—(కన్నీరు నించుచు) హాతుమారీ! నీమోముజాబ్బిల్లిని మఱువ నెందుఁ గందు
నమ్మా!

ఉ. ఆదిని నీరుమోచుటను నాత్మఁ దలంచుక చింత నొందనా,
కాదని వెండియుం బ్రసవకాలపువేదన నెంచుకొందునా
యాదటఁ బెంచునప్పటిప్రయాసము నెంచున, యబ్బురంపునీ
గాదిలియాట లెన్నుదున కాదని యేది తలంతు బిడ్డరో!

చెలులు—(విచారించుచు)

తే. గీ. దంతిపై నెక్కి యూరేగుదంపతులను
గాంచి బల్కొతుకెండు వహించునప్పు

జేము పరిహాస మొనరింప నెంతో సిగ్గు
నొందుమింక నెమో! చెలి! యెందుఁ జనిలే.

(ఇట్లందఱును మూర్ఛ నొంది మఱుఁ దెలిపి తెచ్చుకొనుచున్నారు.)

రాగుడు—(తలఁచుకొని)

ఉ. కోరికమీఱ నాల్పగలకుం దగునట్టివి పెక్కువక్తువుల్
చేరిచి వేరుచీవకుఁగుఁజేడెలతోడుత నాడుచోటికే
జేరుట యెట్టులో కలుగ సిగ్గున దిగ్గుఁ దల్లిచాటునం
మానుచునుండు వెట్టు మఱుకున్ నిను నట్టి కుమారికా మణి!

మదిత—

సీ. తోడిచేడెలఁ గూడి వేమకతో నోము లెవరు నోచుదురె మాయింట నికను
సతమునీకులు వోసి చక్కఁగాఁ బూమొక్కలెవరుపెంచుదురె మాయింటనికను
రక్తిమై విసువక రాచిల్కలకుఁ బలుకఁ లెవరు నేర్పుదురె మాయింట నికను
రహిసోయారంబుగా రాయందలకు నడ లెవరు దిద్దుదురె మాయింట నికను
తే. గీ. అనుఁగుచేడెలతోఁ గూడి యనుదినంబు
పంతమున వింతవింతలౌ బంతులౌట
లెవ్వరాడుదు రమ్మ మాయింట నిక
నకటకట! మద్దుబిడ్డ! యేమైతివమ్మ.

చెలులు—గీ. మొదలఁ దనమేడయం దుండి; పొల్పుమీఱ
నగరవీధిని జనుచున్న నలినశరునిఁ
బొంచి తిలకించి సిగ్గును బొందుచుందు
వనుఁగుఁజెలి! యింతలోనె యేమైతివమ్మ!

(ఇట్లందఱును మఱల మూర్ఛ నొందు చున్నారు.)

పురోహితుఁడు—మహారాజా! మోహపడకుము. ఆపద వచ్చినప్పుడే కాదా ధైర్యము
నవలంబింపవలయుట?

(అందఱును నూఱజీల్లుచున్నారు.)

రాగుడు—(చింతింపుచు) ఆమొజుకుకగ్గిసుని వెంబడించిన వామిత్రుఁ డగునుతా
మునివార్తకూడఁ దెలియకున్న దేమి?

(అకాశ యానమునఁ బ్రవేశించి)

చాళుఁడు—(మాధ్యమధ్యమృదైత్తిల్లి మేడమీఁద నున్న రాగునిజూచి తనలో) పూ

జ్యోఁ డగునీయన నతిక్రమింపరాదు.

(సమీపించి) అయ్యా! నమస్కారము.

రాగుఁడు—భద్రా! నీవు వేగముగాఁ గుమారజయంతునికి మహేంద్రునివర్త మానము ను జెప్పఁ బోవుచున్నవాడ వని తలఁచెదను.

చార—అగును.

రాగు—ఫంతోషవార్త యేమి?

చార—ఆర్యా! మాకును దెలియునట్లుగా నపహరింపబడినరతిని దనతేరిపై నిడుకొని పోవుచున్న శంబరుని వెనుదగిలి, సిద్ధమయినదేవసేనలతోఁ గూడి తొందరగా నంతకపరుణధనదమసురుదాద్రిత్యపరివృతుఁ డగుమహేంద్రుఁడు తరుముచుండ గాఁ డ్రోవయం దాశంబరాసురునిసంబంధము గలకూరపద్మసింహాస్యతారక ప్రభృతు లగురక్కసులు పెక్కి-ండ్రు మిక్కిలిబలముతో నడ్డము వచ్చినారు.

(అందఱును విషాదమును నటింపుచున్నారు.)

రాగు—తరువాత. తరువాత.

చార—తరువాత, తడవులంబట్టి రాజుచున్నకోర్కీధానలము గలిగినదేవాసురసేన లాంఛోంటిపయిం గవియుచుండఁగా

ఉ. అంతఁ జమూసమూహపతి యానమయూరముమీఁద నెక్కి య

త్యంతము వేగ ద్వాదశకరాంచితభీకరదీర్ఘ హేతియై

సంతన మొప్పఁగాఁ బ్రచుభసంగతుడై వసుదెంచి దానవా

క్రొంతునిఁ గ్లాంతచిత్తుని బురందరుఁ జేరి మహాసహాయతన.

రా—(ఆశ్వాసముతో) శక్తిధరుఁడు సమయమందే యందుకొన్నాఁడు. తరువాత. తరువాత.

చా—తరువాత, నేను నేనని యొంజొరులం దాఁకెడునమరాసురవీరులదృష్టిప్రసారముల నరికట్టురంగదుత్తుంగతురంగఖురపుటోద్ధూతధరాపరాగముల నడఁగించెడిమద కుంభికుంభవిగళద్దానధారాసమూహములచేఁ గర్ణమితం బ్రెనయుద్ధప్రదేశంబున నరదంబులు గ్రుచ్చుకొనిపోవుచుంటచే నిప్పండస్యందనంబై పరస్పరాభిమాతం బులచేత ఖిణఖిణాయమానం బై తద్దయు నొప్పపెద్దసంగ్రామంబు జరుగుచున్న సమయంబున,

తే. గీ శక్తిధరుశక్తిచేత వక్షంబు వగిలి

శూరపద్ముండు యమునియాగార మొండె

బోరి నవాబ్బుఖండై సింహముఖుడు గూలెడ,

దారుడ డడంగెను బర్హస్తతారుడ డగుచు.

(అందఱును హర్షమును నటించుచున్నారు.)

రాగుడు—మహాత్ముడు లోకత్రయహృదయశల్కము నున్ములించి నాడా?

చార—అయ్యో! నే నీకేగ గుమారజయంతునియొద్దకు వెళ్లుటకు సెలవొసంగవలెను.

రాగు—భద్రా! తరువాత కన్యాచోరునివృత్తాంత మేమిజిగిసిది?

చార—అయ్యో! ఇట్లు పోరారంభమయినతరువాత నొండొరులపై శరములు వేసికొను నంతవఱకు మాత్రము కనబడి పిమ్మట నరదమును దొలగించుకొని యెక్కడి కో మారముగాఁ బాఠిపోయినాడు.

(ఇట్లు చెప్పుచునే వెళ్లుచున్నాడు.)

(అందఱును మూర్ఛ నొంది పుడమిపై బడుచున్నారు)

పురోహితుడు—(భేదముతోఁ దొట్టుపడుచు శృంగారోదక మందఱవీడను జల్లి)

మహాభాగులారా! యూజిడిల్లుఁ డూజిడిల్లుడు. అతిమాత్ర మగునిట్టివ్యామోహముచే నేమిప్రయోజనము?

(అందఱు నూజిడిలుచున్నారు.)

రాగుడు—హా! కుమారీ! మిక్కిలి మ్రుక్కడియగునాటక్కరిరక్కసుచే జిక్కిలివిక

నెట్లు జీవించి యుండువు?

ముదిత—హా! బిడ్డా! ఈలాటికష్టము ననుభవించుటకేదా! మందభాగ్యురాల నయిన

నాకడుపున బుట్టితివి.

సఖులు—ప్రియసఖీ! ఈలాగునఁ గానైయున్న నీతో మాకుఁ జెలిమి యేల కలిగెను?

పురో—మహాభాగుఁడా! మార్గమధ్యమునఁ గలిగినబలవత్ప్రతిబంధము పూజ్యాడయిన

యాశక్తిధరునిచే నివర్తింపఁబడినది గనుక నింక నాయసురాధముఁ డెందుఁ

బోయినను వెంటబడించి సంహరించునుగాని వజ్రహస్తం దూరక విడిచి వచ్చు

వాడు గాఁడు.

(ప్రవేశించి)

మయాళిక—(హర్షసంభ్రమములతో) అమ్మా! బాబయ్యగారూ! మీకొకమంచిమాట

చెప్పుదును-

రాగు—(ఆసక్తితో) భద్రా! చెప్పుము; మహేంద్రుడ డక్షాయని విడిపించినాడా?

యేమి?

మయా—బాబయ్యగారూ! భగవతి యని పలుకవలెను.

రాగు—అదెట్లుగాను?

మయా—బాబయ్యగారూ! మనయమ్మాయిగారిని రక్కసుఁ డెత్తుకొనిపోయినవార్త చెప్పటకు మీరు పంపఁగా భగవతియొద్దకు వెళ్ళిననాకిప్పు డమ్మాయిగారక్కడఁ గనఁబడినారు.

ముదితయు, సఖులును—అంతపున్నెమా?

రాగు—ఓసీ! నిజమేనా? నీవట్లు భ్రాంతిసొందితివా?

మయా—బాబయ్యగారూ! పూజ్య లయినతమతో నే నబద్ధము మనవి చేయుదు నా? భగవతి తనయోగమహిమవలన మనయమ్మాయిగారిలాగున నుండునట్లు మాయావతి యనునొకనాతిని నిర్మించి యాశంబరువరదమం చెప్పరికిని చెలియ కుండ నుంచి యామెను విడిపించినదట. ఇట్లు పూజ్యారా లయినవశనిగారు చెప్పినారు.

(అందఱును సంతోషముచేతఁ బరవశు లగుచున్నారు.)

రాగు—(పురోహితునితో) ఆర్యా! యెట్టిది? నేను నమ్మఁజాల వున్నాను.

పురో—మహాభాగుఁడా! ఇది యెంతవంత? భగవతి మహాప్రభావముగలదిగదా! ఇంతియకాక—

క. కలదానిని దొంగింతుగు

కలిగింతురు లేనిదాని, గగనం బిలగా

నిల మిన్నుగా నొనర్తురు

కలవే సిద్ధుల కసాధ్యకార్యము లెందున్?

ముదిత—(ఉల్లాసముతో) ప్రియసఖి యగుసర్వార్థసాధిక విడ్డబయందలికూరిమిని వెల్లడిచేసినది.

మయా—బాబయ్యగారూ! అమ్మగారును మీరును మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నారని నేనుజెప్పినతోడనే యమ్మాయిగారిని వెంటఁబెట్టుకొని యిక్కడకు వచ్చుటకు బయలుదేరినభగవతి నన్ను ముందుగాఁ బంపించుటచేత నేను వచ్చుచుండఁగాఁ బూజ్యలయినవసంతుఁడుగారియింటిదగ్గర, కుమారమన్మథుఁడుగారి కెదురుగా వెళ్ళును నాకుఁ గనఁబడినవార్తావహుఁ డగుకొకెలకునివలన మన్మథుఁడుగారును బూజ్య లయినపార్వతీశ్వరలయానతి నొంది యింటికి వచ్చుచున్నా గని కూడ విన్నాను.

రాగు—మాకిది వేరొక మేలు. ఓసే! యాకోకిలమనిగో, నమ్మాయి విడిచిపెట్టండి.
వర్తమానమును జెప్పకపోయినావా?

మయూ—బాబయ్యగారూ! సంతోషము: నోడలు ముడిచియున్న నే చట్టు చెప్పలు
ముడిచిపోయినాను.

(ప్రవేశించి)

సారిక—బాబయ్యగారూ! ఇదిగో! భగవతి ముడిచిపెట్టి కన్నులున్నది.

రాగు—(సంతోషముతో) అట్లయిన నానా నాయనా కన్ననము.

(ఇరువురతోగూడ వెళ్లుచున్నాడు)

(నరువాత సోఫాపై మేతముగా రభస్తుండుగుమ్మమునుండి ప్రవేశించుచున్నాడు)

మన్మ—(గతిని దలచుకొని పరితాపముతో దవలా)

లే. గీ. కడగి యిచ్చట వేతండుకన్ద మని

యున్న కతమున నెట్లులో కొన్ని నాన్న

గడచె, నిప్పుడు కాట్టిచ్చుకరణి మజల

బడలెయెడ బాటు గానింపడదగె మిగుల.

అన్నా! నావలనే ప్రియురాలును విరహోపలముచే మిక్కిలి పొక్కుచుండు నని
యే తలచెదను. పూర్వము నేను తండ్రిగారియానతి నొంది, దేవకాద్యముచ
కై యమరావతినుండి వేగముగా బయలుదేరి వెళ్ళుచు బూజ్యుడయినరాగుని
ద్వారసమీపము నొందినప్పుడు

చ. బడలినయంగకంబులును, బల్మలు నీరులుగ్రమ్ము కన్నులున్,

గడువడి నూర్చుగాడ్పులను గందినవోవియుం, బొంది వాండునన్

దడయక చెల్మికత్తై కయిదండ యిడన్ మెడ సాచి చూచునన్

బడలెతుక మేడపై నిలిచె బాయక నే నటు లేగు లేంమచున్.

(తలచుకొని) ఇదియే గట్టిగా నామనమును బట్టి విడువవచ్చుది. తల్లిగారికి
వయినదని యప్పుడప్పుడప్పుడోటనుండి వెళ్ళమ—

ఆ. వె. కొన్నియడుగు లరిగి కన్నులనీరాన

దిరిగి చూచి “గుడ్డ తియ్యమాలి!

యెప్పుడు మజల గంటి కింపొనరునా” యనుచు

గలిగి మాటమిలిపి పలికె గాచె.

అన్నా! ఇప్పుడు—

చ. కడఁకను బూని యుండెనొకొ! కామిని యేమొనరించుచుండెనో
కడఁగి యయో! వియోగశిఖికాకకుఁ బ్రాణము లెట్లు నిల్వెనో
వడి జనువప్పు డామె కనవచ్చినయట్టియవస్థ నెంచి హా!
కడువగ నొందు డెందమునఁ గల్గకయుండునె యెట్టిశంకయున్.

(అపశకునములను నూచింపుచు భేదముతో)

మ. అదరంజొచ్చెను వామదృగ్భజము లత్యంతంబుగా మేనునం
దిదె! బల్చెమ్మట గ్రచ్చుపాగె, మిగులన్ హెచ్చై వడంకొప్పెఁ,దా
నొద వెన్గద్గదనిస్వనం బకట! యేమోకాని పల్కాటు నా
హృదయం బింతికిఁ గీడుమూడు నని యెంతేఁ దల్లడిల్లున్ వడిన్.

(ముందువైపు చూచి) భయముతో వచ్చుచున్నవాఁడు మనవార్తావహుం డగు
కోకిలకుఁ డని తోచుచున్నది.

(ప్రవేశించి)

కోకిలకుఁడు—దేవా! జయ మగుఁగాక! జయ మగుఁగాక!

మన్మ—కోకిలక! అతివేగముగా మఱల వచ్చుచు నీవు మిక్కిలి యస్వస్థహృదయుఁడ
వై కనఁబడుచున్నావేమి? మేము వచ్చుచున్నా మనువర్తమానము వసంతునికిని
నతనివలనఁ, బూజ్యు లగుపెదతెండిగారికిని విశదపఱచితివా?

కోకిల—(భయముతో) దేవా! ప్రస్తుతము వసంతుఁడుగా రమరావతీయందు లేరు.

మన్మ—(సందేహింపుచు) ఏమి? అతఁ డక్కడ నెందుచేత లేఁడు?

కోకి—(గద్గదస్వరముతో) స్వామీ! శంబరాసురుని దరుముచు వెళ్ళిన మహేంద్రుఁ
డుగారితోఁ గూడ నైన్యసమేతముగా వెళ్ళియున్నారట.

మన్మ—(కోపముతో) ఓరీ! తిన్నగాఁ జెప్పుము.

కోకి—(వణికుచు నభయమును గోరుచున్నాఁడు.)

మన్మ—భయము లేదు; ఏమి జరిగినదో చెప్పుము.

కోకి—దేవా! ఆకూశరక్క-సుండు పూజ్యురా లగురతి నెత్తుకొనిపోయినాఁడట.

మన్మ—(కన్నీరు నించుచు) హా! ప్రియురాలా! యేమయిపోయితివో కదా! (అని
మూర్ఛ నొంది రథముపై నొరగుచున్నాఁడు)

సారథి—అయుష్మంతుఁడా! ఊఱిడిల్లు మూఱిడిల్లుము.

మన్మ—(ఊఱిడిల్లి కనికరముతో)

ఉ. నామదికిన్ మనంబు నయనంబులకున్ నయనంబుక్రేమకున్
బ్రేమ సుఖాప్తికిన్ సుఖము చేయిని ధర్మధనంబు నాకు, న
కోమలివైజభీరువగు గో వలబెబ్బులిచేతఁబోలెఁ బూ
ర్వామరుచేతఁ జిక్కె-నిక నక్క-ట! ప్రాణము లెట్లు దక్కు-నో!

సారథి—అయ్యవృంతుఁడా! ఇది విషాదమున కదను గాదు; ఆమెను మఱల విడిపించుటకుఁ దగినయుపాయ మాలోచింపవలెను.

మన్మ—నూతుఁడా! ఏమిసేయుదు నిపుడు—

ఉ. వీడ్డ నడంచుచుం బెనువివేకము డించుచు మేలితాలిమిన్
వీడఁగఁజేయుచున్ వినయబీజము నాపుచు మేటితాపమున్
మూడఁగ జేయుచున్ మది విమోహము గూర్చుచు శౌర! యింతనం
గూడనిరీతిఁ గల్గి యొకగొప్పవికారము న న్గలంచెడిన్.

సారథి—అయ్యవృంతుఁడా! అగుఁ గాక; అయినను మోహిష్టడు శత్రువును సాధించుటయం దుత్సాహము నొంది యుంబయే మిక్కిలి క్లాఘనీయ మైనది.

మన్మ—(ధైర్య మవలంబించి) సారథిశ్రేష్ఠుఁడా! అగును; సీతబాగుగాఁ జెప్పినావు. క. ఓదార్చనకుం దగు ప్రിയ

మాదరమునఁ జెప్పవార లతిమాత్రము, సుం
మోదమున హితముఁ బ్రియమును
గాఁ జెల్పెడువార లసదుగాఁ జె జగనన్.

కోకిలక! మాతండ్రిగారితో, నే నొట్టువెట్టితననియు మీరందఱు మఱల ననురావతి నలంకరింపవలె ననియు నేనే వెల్చి వేగముగా నాదొంగగరువ మడఁగింపుదు ననియు మనవి చేయుము.

కోకి—చిత్తము. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

మన్మ—నూతుఁడా! రథమును వైజయంతపురమునకుఁ బోవు మార్గముమీఁదుగాఁ బోనిమ్ము.

సారథి—(అట్లాచేయుచు నంతటను జూచి) అయ్యవృంతుఁడా! ఇప్పుడు కలుగుచున్న యాయుత్పాతములను జూడుము. చూడుము.

చ. కలువతనొండె నల్లెసలు గాఢత వెల్లెడు నూర్పుఁ డెంతయున్
బెలువ యుగాంతమందుఁబలె వీవఁదొడంగెను. గాఢ శివునిన్

మన్మ—(ఉల్లాసముతో)

ఓలువలు నాకలగకయె పల్కలు మ్రోయఁదొడంగె, వేమఱున్
వలువడఁ జొచ్చె దాముగనె వేగ నిషంగమునుండి బాణముల్.

సారథి—(మన్మథుని హర్షమును వృద్ధిచేయుచు) ఆయుష్మంతుఁడా!

తే. గీ. దారుణోత్పాతములు తొల్ల దళము కొనియె
నుల్ల మలరించుశకునంబు లొదవెఁ బిదపఁ
గానఁ గడు గొప్పకయ్యంబు గల్గియందుఁ
గలుగు నెల్లరు నలరెడు గెలుపు మనకు.

(చ.కీ.ణపు దిక్కు మాచి)

చ. గురుతరమందగభ్రమణ్యుర్భిక్షవా రిథియట్ల మ్రోయుభే
రివ మెసంగి, నింగి నదె. రేంబులు గొప్పె యుగాంతవారివో
త్యేరములువోలె, మించులవిధానఁ జలింపుచు దిక్కులందు
గరపుటతాక లొప్పె నటుగాన సమీపమునందె తోవయం
దరిభటసేన లుండెనని యాత్మఁడలంచెద నిశ్చయంబుగాన్.

మన్మ—(అవలంబింపుచు) అదృష్టవశమున నాధనుర్వాప్తిపారమున కవసరము సమీ
పించినది.

సారథి—(చింతింపుచు) ఆయుష్మంతుఁడా! ఒక్కవిల్లుమాత్రమే సహాయముగాఁ
గలమిను, మహాబలసమేతుఁ డగునారక్కసుని నిగ్రహింప నెట్లు గలుగునో
యని సందేహింపుచున్నాను.

మన్మ—(విలాసముతో) సారథీ! నాభుజులము నెఱుంగనివానివలె నీవును నిట్లాలో
చింపుచున్నా వేమి?

ఉ. మానితరీతి నేగి హనుమంతుఁడు గెల్వఁడె లంక నొక్కఁడే
మానుగఁ దార్జ్యుఁ డొక్కఁడె యమర్త్యులఁ గెల్చి సుధన్వహరింపఁడే
మానక గెల్వఁడే కురుకుమారులఁ బార్థుఁడు గోగ్రహంబునన్
గాన సహాయ మేల? రిపుగర్వ మడంపఁగ నాకు నియ్యెడన్.

సారథి—(ఎచటను నిరూపించి) మీరధమం దలంకరింపఁబడిన ధ్వజమకరమును జూచి
మీరు పోరికి వచ్చుచుండిరని తెలిసికొని మీపగవాఁడు వైన్యమును విడిచి
యెంటరిగా నరదమును దొలగింపిమిమి కొని మిక్కిలి దూరముగాఁ బాఠిపోయి
నట్లు కనఁబడుచున్నాఁడు.

మన్మ—(సరభసముగా) నూతుఁడా! అట్లయిన శత్రుసేన నెడమపైపుగా విడిచిపెట్టి

మనయరదము నయ్యసురాధమురథమున కెదురుగాఁ బోనిమ్ము.

సారథి—(కళాహతిచే గుఱ్ఱములను వేగముగా నడిపించి, చ నాలాగుననే తోలు చున్నాఁడు.)

(తరువాత రథస్థుఁ డగుశంబురుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

శంబురుఁడు—(మన్మథుని జూచి హేళిచముతోఁ దనలో) ఈపండుబాణుఁడు నాచేతి నే జిక్కినయిక్కిలికిని మఱియించుకొనఁ దలఁచనల డలింగవిహంగము భంగి ననుసరింపు చున్నాఁడు.

మన్మ—(శంబురునిరథిమందుండిన మాయావతిని జూచి విషాదముతోఁ దనలో)

తే. గీ. తలమరుప్రాంతమున మెట్టదమ్మివోలె
వృకముకడ భీతిగొనులేడిసిల్ల వోలెఁ
గటికచీకటి లేనెలకలయు వోలెఁ
జెలిచెలువుఁ బాసె రక్కసుచెంత నకట!

మఱియు—

మ. ఎమటం దేరు నున్ననన్నుఁ గన దొక్కొంతైనఁ, దానాలకిం
చదు మోదంబులార మామకధనుర్వారావమున్, భీతి
న న్నెదురన్ లే కరిసేన పర్వలిడఁ ధా నింతేని సంతోషమొం
దదు, గానన్ జెలి మూర్ఛనొందె ననుచుం దశ్యంబుగాఁ దోఁచెడిన్.
(శంబురు నుద్దేశించి రోషముతో)

ఉ. ఓరిదురాత్మ! రోషసహితోరగదంష్ట్రస్థు లాగుటే సుమీ!
దీరమృగాధివాధసట తెంపుఁడ వెంపఁగఁబూనుటే సుమీ!
ఘోరతరాసిధారఁ గడుగొట్టున నాకఁ గడంగుటే సుమీ!
క్రూరత విట్టు లీపడఁతిఁ గోరెను జేకొనఁ గోరు తెన్నగాన్.

శంబురుఁడు—(సోత్పాదముగా) ఓరిపుష్పశరుఁడా! పర్వజనసాధారణ యగుకన్యకకు గాను శంబురునితోనె యెదుర్కొన నచ్చిననీ బుద్ధికుశలత తేటపడినది. రహస్యమునందు స్త్రీపురుషులను గలిసికొనఁజేయునట్టిశార్దూము గలిగిననీపీయుద్ధముఖమున నుండి వేగముగాఁ దొలఁగుటయే మేలు. అట్లుగాక నీకును యుద్ధము నందే శ్రద్ధగలుగునేని రమ్ము; అదియుం జూతము.

మన్మ—(కోపముతోఁ గూడినచిరునగవుతో) మూఢుఁడా! ఆత్మస్తవ మిఁకఁ జా
లును. పెక్కుచూటలు నేర్పిననీకు పాణమలచేతనే బదులు చెప్పదును;

మఱియుఁ గలహాస్రియుఁ డగు నామహామునికి యుద్ధమును జూచుటయందలి కుతూహలమును గూడనిండింతును.

(ఇట్లు శంబరమన్మథులు వెళ్ళుచున్నారు.)

(తరువాత ఆకాశ యానమున నారదుఁడును సతనిశిష్యుఁడును బ్రవేశింపుచున్నారు.)

నారదుఁడు—(ఆనందముతోఁ గూడినయాటతో వీణను మీటుచు)

ఉ. వేమఱుఁ గల్లువేల్పు తొలివేలుపు బల్ విలుకాండ్ర వింతసం
గ్రామపుసాహసంబులను గల్మషముల్ హరియింపఁ జాలిబల్
క్షేమ మొసంగునీశ సరసీరుహనాథుల పావనంబు లా
నామములన్ సుఖింపుదు ననారతమున్ జగతి న్నటింపుచున్.

శిష్యుఁడు—(అబ్బురముతో) మహాత్మా! మీ రేయేయద్భుతములయినయుద్ధములను జూచినారు?

నారదుఁడు—(తలయూపుచు) వత్సా! బాగుగా నడిగినావు.

చ. ఖలు దితిజాధిపుం బెనునఖంబుల జీరినకౌరకార్యమున్
జలమున నప్సరత్రయి వెసన్ దహించిన రుద్రుక్షేజమున్
బలవధయందుఁ గ్రుద్ధుఁ డగువజ్రిమగంటిమి దేవదానవుల్
దలపడి చేసినట్టియలతారకుఁ గూర్చినపోరుఁ జూచితిన్.

ఇంకను బెక్కులు లోకప్రవీరుల మహాఘోరయుద్ధములు గూడఁ జూచి యున్నాను.

శిష్యుఁడు—మహాత్మా! అట్టి యాహవదర్శనలాభము సంభవింపనిదినములయందుఁ బూజ్యులయినతమ కానంద మెట్లు గలుగును?

నారదుఁడు—వత్సా! నీవు బుద్ధిమంతుఁడవే.

ఉ. కూరిమిగల్గ నాల్మగరె కొద్దిమిషన్ గలహంబు పూనినన్
గోరికమీఱ భక్త్యములఁ గోరుచు బాలురు పోరాన్వర్షిసన్
దోరపు పెద్దు శృంగములతో నడ్డితోవ రణం బొనర్చిసన్
సారెకుఁ గాంచినరత్నము సల్పుదు సెంతయు సంతసింపుచున్.

శిష్యుఁడు—(నవ్వుకొని తనలో) ఎవ్వరికైనను స్వభావమును మళ్ళించుకొనుట దుష్కరము గదా!

నారదుఁడు—ఇప్పుడు భువనైకశూరు లగుశూరపద్మాది రాక్షసులను దనబాణములకు గురిచేసికొనిన కుమారునిచేత నేత్రానందము నొందింపఁబడిననాకు, మఱల మహా

సైన్యసమేతుఁ డగుశంబరుని మర్తింప నున్న జనాన్ద్రచందనునిచే మనోరథపూర్తి కూడఁ గాఁగలదు.

శిష్యు—ఆర్యా! సదా పిండివంటలతోనే భోజనము సేయుచుండువానికి దైవ మాలా గుననే కలుగఁజేయుచుండును. కాని నా కీసందియముమాత్రము గట్టిగా బాధింపుచున్నది. శంభరీసహస్రముచే జయింప నలవిగానియాశంబరుఁడు మన్నఁగునిచే నెట్లు గెలువఁబడును?

నారదుఁడు—శంబరుఁ డెట్లు గెలువఁబడునని యనియము నొందఁ బనిలేదు.

క. వారక మృగఖగనరసుర

వారమునె విమోహపెట్టి వశపఱచుకొనన్

నేపించినమాయలూఁ డగు

మారునికడ నెట్లు వానిమాయలు పాసఁగున్?

(ఎదురుగాఁ జూచి) శంబరునిమార్గమునుబట్టి పోవుచున్న మన్నఁగునిరథమునకడ్డు దూరినయసురబల మెంత హెచ్చుగా నున్నదో చూచితివా?

చ. ధరణి మదాంబుధారలను దద్దయుఁ బంకమునొంద, దిక్తతులీ
కర మదరంగఁ దొండములఁ గల్గినచీత్రేత్తిసత్వరంబునన్
సురల విమానముల్ దొలంగఁ జోద్యపుదంతపు బెబ్బలన్ పయో
ధరములు వ్రెయ్యి, బృంహితతతధ్వను లూపైడు వప్రకేళులన్
ధరములు మాటుమ్రోయ నదె! తద్దయు నొప్పెడుఁ గంటెయేనుఁగుల్.

శిష్యు—ఆర్యా! ఈవైపునందును—

చ. ఖరఖరతీవ్రఘట్టనలఁ గల్గినసాంద్రజంబు భూసభోం
తర మరికట్ట బిట్టు రణధారుణి నాడుచు రమ్యహేచలన్
గరము రచింపుచుం జెలువుగ్రాల నధిష్ఠితసాదివర్గ మై
తురగపుచాలు చూపరతుఁ దోరపువేడ్క— యొసంగెడున్ గడున్.

నార—వత్సా! ఇదిగో! ఇక్కడ—

ఉ. సారథి నేర్పునన్ మిగులఁ జక్కనిత్రోవనె పోవుచున్ వడిన్
సారెకు ముందుఁ పోవుతమచాయలు గుఱ్ఱము లందు మీరఁగాఁ
గోరెడుతేజ లూపు ధ్వజకోటులు నూర్యునిత్రోవ కడ్డమై
మీఱ నెవంగుతేరిగమి మేటిముదం బిడుచుండఁ గంటివే?

శిష్యుఁడ—మహాతా! ఇక్కడను—

మ. పదమూతంబుల నేల గుంగ హరిశ్చంద్రులన్ దెసల్ వ్రమ్మ బల్
పదనుంగతుల మత్తశతులు దెగన్ బల్మారుఁ జక్రభ్రమం
బొదవన్ జిత్రముగా నటించుచు నొహో యుద్ధావనిం జూపరన్
ముదమొందింపుచు నుండి రుద్రభటుల్ పూర్ణప్రతాపంబులన్.

(భయముచే వడఁకుచు) నడికడలియందలియొడవలె శత్రుబలమునడుమనున్న
మన్నఁగుఁ డెట్లు లొడ్డు చేరఁగలుగునని నేను మిక్కిలి జడియుచున్నాను.
చారదుఁడు—వత్సా! జగదేశపీఠఁ డగుమారుని కి వెంతోపని కాదు. నమ్ముచు.
ఇదిగో! ఇతఁడు.

మహాస్వగత.

బలమారం జక్రపాలిన్ భటుల కరకఃపాదముల్ ద్రుంచుచున్ బల్
చలమొప్పం దేజాలం బ్రాసముల జదుపుచున్ సామజాలిన్ గదాపం
తులచే జక్కాడుచున్ ముల్గుల నరదములం గూల్చుచున్ దైత్యసేనం
నొలఁగంగాఁ జేసి యుక్తంతుఁడలరెఁగఁడుఁ బాధోదముక్తార్కుమాడ్కిన్.

ఇది యొకనిమేషములోనే యితనివలన—

మ. అసిఠారా పరిఖండితాశ్వ గజదైత్యా నీక మేదోవసా
దిసమేతః బగునై తుటేటిగము లెంతే విప్రగంధంబుతో
వెనఁ బాఱం బెనుమొందెముల్ గదల వేవేగన్ వృకాద్యాళిసం
తన మొందన్ రణభూమిత్వప్యదురుభూతప్రేతమయ్యెన్ గడున్.

శిష్యుఁడు—ఆర్యా! ఇఁకమీఁద దుష్కరముగా నుండునని యూహించెదను. సూర్యుఁ
డస్తమించుచున్నాఁడు. దట్ట మగునీకటికచీకటులచే దనవారఁడును బెట
వారఁడు నని యానవాలుపట్టుట కష్టముగానుండును. రక్కసుల కట్లు గాక
రాత్రిలందే బల మధికముగాఁ గలిగియుండును గదా!

చారదుఁడు—పిరికివాఁడా! వెరువకుము; ఇదియంతయు, శస్త్రపాతములచే బుడమిం
బడినచతురంగసేనలు గలిగినవారఁడు గావున వాశంబరుఁడు తనశంబరీబలముచే
బ్రయోగించిన తామసాస్త్రము పృథ్వివము కాఁబట్టి యీలాగున—

ఉ. కాలకృతానుదర్శిముఖ కల్పిత ధూమభరంబు లట్ల, పా
తాళమునుండి వచ్చుబహు దైత్యతతుల్వలె, సంపరించుబల్
నీలశిఖాద్రులంబలెను, నిర్దళితాఁజన రాసులంబలెన్
జాలఁగఁజీకటుల్ ప్రబలిసర్వదృశాప్రసరంబడంచెడిన్.

శిష్యుడు—(అబ్బురముతో) మహాత్మా! కల్పాంతమం దైనను నీవే దీనిని కనుగొనెదావని నీవు నాకు బోధించితివి. ఇప్పుడు నీవు నాకు బోధించితివి. ఇప్పుడు నీవు నాకు బోధించితివి.

నా—వత్సా! తామసాస్త్రగర్వ మడగింపకు. కలకులైనచే పరియోగింపఁ బడిన ప్రభాకరాస్త్ర ప్రభావమున—

చ. సోమవుల బావులన్ గలుగుజీవన ములెఱుఁగఁ దొలఁదయును.
సరములచేత గూఢకవికాంతిలభ్యుతి లేకఁ దులనన్
సకలసం బిమ్మచీకలుల సాగఁగఁదోలును నవ్వలొకన్
కనగతి నంతటం బ్రబులెఁ గంజముదావహభాస్మరావభుత్.

శిష్యుడు—(అబ్బురముతో) మహాత్మా! నీకొఁడు నీవు నాకు బోధించితివి. ఇప్పుడు నీవు నాకు బోధించితివి.

కా. భారాపాలకతంబులన్ బహు వాఙ్మయమునైచే వండ్ల, గే
కారావంబుల నెమ్మ లాడఁ గరకాఘంబుల వజన్ జంచలా
వారం బొప్ప, మదేచిబృంహితోతిన్ బల్లవంబు మోయియఁగా
వారి న్నించఁదొడంగె నబ్బరముగా వర్ణంబుదాసీకముత్.

నార—వత్సా! ఇది యాదుష్టతను పరియోగించిపర్జ న్యాస్త్రమహిమ. అస్త్రప్రయోగ మందు మిక్కిలి శస్త్రధృఢతయొకదాక్షుడయ్యెనైతే గర్వ మడఁచుటకుఁ దగిన వాయవ్యాస్త్రము పరియోగించినాఁడు. ఇదిగో!

చ. తరువులు గూల, వారిధు లుదారిత మూర్జిల, సౌధముల్ పడన్
ధరములు చంచలంపఁ, గడుదట్టపుమాలిని నెల్లవిప్తపో
తగ్గరములు మున్న, దూదివలెఁ దద్దయుఁ జుగ్గ నల్లమబ్బుచాల్
దరల యుగాంతమందులెఱఁ దానిదె! బల్కుడిగాలి నీచెడిన్.

శిష్యుడు—(వడఁచుచు) మహాత్మా! నేనలు మాచువేసుకొనికొ జాలును, ఇదిగో! తొక్కలు గలిగి పెక్కులుబలుగొండలు పైకెగిసి పనులు సంతటనునిండియున్నవి; ఇంక మన కొవలకుఁ గోవుటకయిన నవకాళము కలుగను; కాబట్టి మేము గా నిక్కడనుండి తొలగి పోదము రఁడు.

నార—ఓహీ! దుర్మార్గుడగు నారక్కఁడుడు పాద్యతాస్త్రము పరియోగించినాఁడు.

కా. అకాంతంబులఁ బాదముల్ వజలఁగా, నర్జున్మహాబలంబు లా
కాశం బాన, నిపాతకమున బోగఁగఁబాసి మోచున

ట్లాశుప్రక్రియ వెల్లువలో జరుగఁగా, నత్యుగ్రవాతంబు లెం
తోశీఘ్రంబ గుహాని వెల్విడఁగ నద్రుల్ గప్పెఁ గంటే ఘటన్.

శిష్యుఁడు—(భయముతో) మహాత్మా! ఇప్పు డేమి చేయుదుము? ఇదిగో! పెద్దయేనుఁ
గులంతలేసిగండశిలలు పడుచున్నవి! అయ్యో! మాతలిదండ్రులకు నేనొక్కఁడనే
కుమారుడను గదా!

నారదుఁడు—(ఁవ్వి) వత్సా! విచారింపకుము. దీనిని దొలఁగిండుటకు వజ్రహస్తానుజ
నందనుఁ డుపాయము గనిపెట్టి నాఁగు. ఇదిగో! చూడుము.

ఉ. గ్రకులై తొక్కిలన్ నరుకఁ గారెడు నెత్తుటిభార లొప్పఁగా
బెక్కులు శృంగపుంగముల పెద్దశిలల్ వడి నేల రాలఁగా
నక్కజపుష్పలల్ పగిలి యారవముల్ బధిరం బొనర్చఁగా
మిక్కిలి విస్ఫులింగములు మీఱ శతారము లొప్పె నెల్లెడన్.

శిష్యు—మహాత్మా! ఎట్లులేని శాంతించినరోగముగలవానికి మఱి భూతావేశము గలిగి
వల్లు పూతాగ్రములతో ప్రసరింపుచున్న విషజ్వాలాసముదాయములచే జెట్టుల
నన్నిటిని మండఁ జెట్టుచుఁ బెక్కులుచిలువగము లొక్కని మేషమాత్రముననే
యిట్లంతటను వ్యాపించుచున్న వేమి నేయుదును?

నార—వత్సా! జడియకుము.

క. గురుభోగత్రోటనపటు
వరచంచ్యగ్రములచేత ఫణరత్నములన్
ద్వరతోడ నెగరఁ గొట్టెడు
గరుకులవలన్ నశించె గను మవి తృటిలాన్.

శిష్యు—మహాత్మా! రక్కసుఁడు ప్రయోగించినవన్న గాత్రమును బన్నగరిపుధ్వజనం
దనుఁడు గాబుడాత్రుప్రయోగముచే శాంతింపజేసినాఁ డని తోచుచున్నది.

నార—వత్సా! అగును బాగుగా నూహించినావు.

శిష్యు—అర్యా! ఇట్లు తాను బయోగించుచుచున్నయస్త్రము లన్నియు నిరర్థకము
లయినవని యాశంబుడు మాయాద్ధము చేయనారంభించు నని యూ
హించెదను.

నార—చేయనిమ్ము; శ్రీతమాయం డగునీమన్మథుఁడును నిరుదెబ్బగులఁగూడవానిపొగ
రడఁగింపఁగలఁడు.

శిష్యు—అర్యా! ఇదిగో! చూడుఁగు; చూడుఁడు.

మహాస్వగ్ధర.

కరవాలం బూని బల్బీకరపురుషుడు నన్దంప మొనింపుచుండెన్

నార— కర ముగ్రంజాను వానిం గనికర మతి వ్యాసం బడే వంపుచుండెన్

శిష్య— గరువంబుం దాపి దానిం గడచువా యనే కల్గి కన్నులుచుండెన్

నార— త్వరగా సర్వాండజోక్తివరశరభ మదే! దాని జూక్రిడే లీలన్.

మఱియు—

సీ. పిశితాశనుడు హేమకళిపు నాన్మలి నొందఁ గందుంబు నృహరియాకాశమొంది

యనుచుండు బల్బీవైత్యు నాన్మతి వహియింప మారుండు వామనాకారమాని

సురవైరి యదుష్టవరకాకృతిని జెందఁ గాముండు శౌరియాకార మొంది

రక్కసుం డలక్రూరరావణాకృతి నొంద ననవిల్లుఁ దారామతనువుఁ దాల్చి

తే. గీ. మఱియు నీరీతి శంబరమానవాశి

యేకకాలంబునె పూనె నెన్నియాపు

లన్నిటికి నన్నియావలయు లపుడ తాల్చి

దర్శకుఁ డడలచుచుండెఁ డదర్శ మెల్ల.

శిష్య—(అశ్చర్యముతో) మహాత్మా! ఇదేమి! యుద్ధదంగమున శంబరుఁడను వానిబల

మును గూడఁ గానరాక మన్నఁకుఁ డొక్కరుఁడుమాత్ర మే కనఁబడుచున్నాడు

నార—వత్సా! శంబరునివలన నా మయమారీద మేఘనాదాదులును మాయనభ్యసించి

యే యున్నారగాదా!

శిష్య—అయ్యో! ఇఁక మీఁద దుర్లభమని నోచుచున్నది. ఒక్కశంబరుఁడేతనే

వ్యామోహము నొందుచున్నమన్మథునికి వేయిశంబరు లెదుర్కొనినప్పుడు

గెల్పునం దింక నేటియడియాస?

నార—వత్సా! అన్నిటి కన్నియు నయినమన్మథుఁడపరియాపములచే విఘ్నబడితూపు

లచేఁ దెగిపడిపోని నీవు చూడలేదా మేమి? ఇది నామనః గూడ,

నిష్ఠు డన్నివిధములచేసిన ౫ శంకెలకు నీవు నీవు మనెందుచున్నావ?

మన్మథుని శరావాతిచే గుఱ్ఱములును, నాన్మతి యు శంకెలకు నీవు నీవు

బునకొట్టుచు మిక్కిలి ఖేదముగలమునుతో చాలాత్తులుమాత్రమే లేవము

గాఁ గలిగి యేమియుఁ జేయఁజాలక యూరక పడియున్నవాఁడ.

శిష్య—(సంతోషముతో బుజముమీఁదియు శ్రీరీతువుమడలి నెగరవైచుచు) బాగు

మన్మథుఁడా! బాగు! శంబరునిగర్వాడంబర మంతయు నడఁగఁదొక్కినావు.

(శబ్దము జయకాహళి శంఖచ్ఛ్రవణముతోఁ గూడిన దివ్యనిస్సాధనని)

శిష్యు—(సంభ్రమముతో) మహాత్మా! ఇవేమి? వర్షాకాలమేఘమువలనఁ బుట్టినయుదు
ములచప్పుడ లాగునను, మందరనగముచేఁ దరచఁబడినప్పుడు కడలియందుఁ గలి
గినమహాకల్లోలతో లాహలములాగునను నొకగొప్పభేరీకారము వినఁబడుచున్నది.
నార—(సంతోషముతో) వత్సా! నీవును జూచియే యుంటి? గాదా!

కే. గీ. మహితసమ్మోహనాస్త్రసామర్థ్యమున, వి
మోహితుని జేసి కరవాలమునను దలను
గ్రుంచి శంఖరుఁ గిందికిఁ దోచి మరుఁడు
తనరథంబునఁ బ్రియతోడఁ దనరుచుంట.

కాఁబట్టి వేల్పు లెల్లరు విజయోత్సవము చేసికొనుచున్నారు.

శిష్యు—(చూచి) ఇదిగో! సంభ్రమముతో దేవర్షులు కురియింపుచున్న పూలవాంలచేత
వ్యాసీంపఁబడుచు యుద్ధమునందుఁ బొందిన గెల్పులచ్చిచే మిగుల శోభఁగాంచి
తిల్లిలాకవీరుఁ డగుమారుఁ డమరావతికి వెళ్లుచునే యున్నాఁడు.

నార—వత్సా! ముముగూడ మన్మథునివిజయవార్తను జెప్పటకు వెళ్ళేడునిండ్రునిచారు
లందఱికంటె ముందుగా వెళ్లి తెలివినుండి యిప్పుడే వచ్చియున్న భగవంతుఁ
డగునుపేంద్రునికిని నిండ్రునికిని నీశుభవర్తమానము చెప్పి సంతసముఁ గలిగింత
ము రమ్ము.

(ఇట్లందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇది నత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిగిఁపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ జతుర్థాంకము.

క్రీ. పు. ౧౦.

రతిమన్వధనాటకము.

పంచమాంకము.

(తెలహిడిండిమధ్యనలతో విగ్రహగా)

పురజనులారా! వేల్పుతే దగులించుకొని గొట్టి లావతిచ్చుచున్నారు.

“ఉ. ఎల్లెడలన్ బతాకలకు నెత్తుడు, కట్టు దనంతి నెట్లచా
లెల్లగృహగృహేశముల, సంపుగ జల్లుడు పూలు త్రోవలం,
దెల్లెడల దోవలంబులు పుటంపులం, భేరుల నెయ్యి జేయుదీ
యల్లదె! నన్ను నుండెడి యి మంది పుమారులం మారు దేవుగాన్,

(చాలిక)

(తరువాత భయముచే గన్నులు మూసికొనినమాయావతి విగ్రహగా గొగ్గరించు కొనుచే గగుర్పడిచియొడలు గలిగినమృధులకు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

మృత్యు—(సుఖాతిశయము, విభీషణపుమి దనలో) అహ! ఈమె నెత్తుకొనిపోయియు ను శయించు నాకు మేలే చేసినాడు.

చ. జడిసినలేడికింబలెను జంచలమాకనుదోయి నశిస్త్రు
విడువక క్రమ్మ, నెమ్మెయిని వింతవదంకు జనింప వేగ నా
మెద కయిదోయి జాటి బిగి మీఱు దనంతన తొట్రుపాటుతో
బడఁతుక కాగిలించుకొని పాయక యాయెడ హాయి జేయుటన్.

నుతియు విక్రీతంబు—

చ. పులక లెసంగె నంగనూలు. వెల్పుగఁ జెచ్చుల క్రమ్మ నెమ్మెయిన్,
దొలఁకెను దైర్య మంతయును చూచెను మెలివేక మెంతయున్,
లలితపుష్పము దాల్చియులలం పడు సంపుగ నోలఁగడుచున్
కెలఁగెను, నాచుడెంద మునివ్రతరం బగునొక్కరీతిచేన్.

(చూచి) అకటా! భయశీలురా లగునీమె యింకను నూఱడిల్లకున్నది.

నీ. జంతునొందినయల్లజింకపిల్లకుఁబోలె నెంతేని గమలు చలింపుచుండెఁ
బెనుగాలిచే నాడుననఁటాకుచందాన వడిమిఱ నెమ్మేను వడఁకుచుండె
లిట్లు గల్లుచునున్న నిట్టార్యగములచేఁ బైఁట పల్కరుఁ జిమ్మఁబడుచునుండెఁ,
గడువేగముగఁ గారుకన్నీటియేటిచే నాతెఱ కడుగఁగఁబడుచునుండెఁ

తే. గీ. గొప్ప విడి మూపునం గురు లొప్పుచుండె

సోయగపుమోమున నొకింతచాయ దరిగె

నన్న! యిట్లున్నయాయన్నుమిన్నఁ గన్న

నుల్ల మిప్పుడు కడుఁ దల్లడిల్లుచుండె.

(ప్రకాశముగా) సుందరీ! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము. మన్మథునిరథమండేయుం
డినను నీకింకను భయశంక యేటికి?

మాయావతి—(ఆశ్వాసముతోఁ గన్నులు విప్పి మన్మథుని జూచి తనలో) యీతఁ
డెవ్వఁడో! మిక్కిలికనికరము గలడెందముతో నన్నీయాపదనుండి విడిపించి
యిట్లు ప్రేమపూర్వకముగాఁ బలుకుచున్నాఁడు. ఇంతియ కాక, చిరకాలము
పరిచయముచేసినవానియందువలెఁ జూచినతోడనే నాకీయనయం దీలాగున నను
రాగము పుట్టుచున్న దేమి? అగును- ఇతఁడు నాకుఁ బ్రాణదానము చేసి
నాఁడు కనుక. (ప్రకాశముగా) మహాభాగుడా! మందభాగ్యురాల నయిన
నాకొఱకుఁగాను బూజ్యులగుమియాత్మ మిక్కిలి యాయాసపెట్టఁబడినదిగదా?

మన్మ—మంజుభాషిణీ! నాకేమియాయాసము? ప్రసిద్ధ మయినప్రతాపము గలనేను,
నిన్నే యపహరించినయాచుప్టు నెట్లు సహింతును?

మాయా—(తనలో) ఏమి యీమహాభాగుఁడు నన్నుఁ దనదానినిగానే యెంచుకొని
చెప్పుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది! అవును సత్పురుషుల కన్యలనువారే లేరుగదా?
(ప్రకాశముగా) మహాభాగుడా! ఇట్లు స్వదేహపరిశ్రమము నెంచుకొనక,
రక్క-సునిచేఁ బట్టుపడిననన్ను విడిపించినతమకు నేనేమిప్రత్యుపకారము చేయఁ
బాలుదును? అన్ని విధములచేతను గ్రయవిక్రియములకుఁ బూజ్యులయినమీకు
స్వాధీనురాలనై యుండవను.

మన్మ—(నంతోచముతో) కృతజ్ఞురాలా! ఇట్లుగూడఁ జెప్పవలెనా? (తెన్నగా నిరూ
పించి వితర్కించుకొనుచుఁ దనలో)

చ. తనులకొనెప్పిదంబుఁ గనునమ్ములసాశయవీక్షితంబు, లా
ననశశిరమృకాంతియు ఘనంబగుక్రేమభరోక్తు, లవియియే
యవఁ దగియుండియు న్నృజుల నామెయొ లాతియొ యందు నీతఁడీన్
మనమున నందియం బొకటి మానక కల్లు నిద్రమహేతునో!

అట్లుగాదు. రాక్షసాభిమగ్నమున మిక్కిలి యలసియుంటచేత నిట్లు సందే
హింపఁబడుచున్నది గాని వేరొకడు గాదు. స్వజనదర్శనముచే నీమె స్వస్థత
నొందవచ్చును. కాబట్టి యీమె నిష్పడు తల్లిదండ్రులకడనుఁ దీసికొని వెళ్లు
చును. (ఇట్లు రథముతో మజలుచు, నాకనమునంకఁ జూచి) కోకిలక! ఏమీ!
ప్రస్తుతము పూజ్యుఁ డయినరాగునియింటనే యున్నభగవతితోను, రతియొక్క
గురుజనముతోను, మేము వచ్చుచున్నవర్తమానము చెప్పటకు వెళ్ళెద నను
చున్నావా? సరే! భద్రా! అట్లుచేయుము. ఇదిగో! నేనును నీవెనుకనేవచ్చెద.
నాయం దకారణవాత్సల్యము గలభగవతి నాకు నందనీయ గదా! (ఇట్లు కొం
చెము మారము గడచి యావతితోఁగూడ రాగునిగృహమందుఁ బ్రవేశించుట
ను నటించుచున్నాడు.)

(తరువాత రతిచేతను నామెనిల్లిదండ్రులచేతను నామెఘటించేతను సేవింపఁబడు
చు సర్వార్థసాధికయు నకినియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

సర్వార్థసాధిక—(తనలో)

ధృవకోకిల. రతియుఁ గందుఁడు నొంజొగుల్ గడురక్తి నొందిరి, యుక్తిచే
హతమునొందెను మధ్యఁ గన్గనయట్టియొ గ్గిక-వీరీకిన్
గుతుక మిప్పఁగ వేగ పెండ్లియుఁ గూర్చి నేఁ గృతకృత్యునై
సతత మంబవదంబుఁ గొల్వఁగ సాగుదుం గడు వేడక-తోన్.

మన్మ—(సర్వార్థసాధికను నిర్వర్ణించి గౌరవముగాఁ దనలో) అహ! భగవతి మహాను
భావురాలు గదా! ఇదిగో! ఈమెయొక్క—

క. కనుఁగన దయారసార్ద్రము
మన మతినిర్మలము నిరుపమము రూప మొహనో!
ఘనతిరతేజం బెన్నం
గను జేజన్మలకుఁగూడఁ గడుదుర్లభమా.

(రతిని జూచి యబ్బుఁచుతో) ఈమె యెవ్వరెయో నావీరియురాలివంటిరూప
మునే పూని భగవతిపార్శ్వమందలరుచున్నది! ఏమీ!

ఉ. ఈమెయెయూమెయ్యెయ్యో నోకో! యీమెగ నామెయెయూరెనోకో! యీ
 ప్లేమెయ్యో రెండుప్రక్కలన నిద్దఱు నొప్పుదు రొక్కరీతి, నా
 కామినివంటి నాతి మఱి గల్గినె యెందుఁ, బ్రియాస్వరూపమై
 నామదిఁ దోఁచు లోకమున నాకిదియున్ భ్రమచేతఁ దోచునో!

కాదు; మిక్కిలి తెలివితో నున్న నాకు స్పష్టముగా నెదుటఁ గన్పట్టుచుండఁగా
 నిక భ్రాంతి యనుకొను టెట్లుగాను?

రతి—(మన్మథుని జూచి యానందముతో) ఇదిగో! మహాభాగుఁడు నాభాగ్యవశమున
 మఱల సుఖముగా వచ్చినాఁడు; ఈజన్మని యెవ్వ తెయో! పోలికచేత నావరె
 నే యుండి నాకుఁగూడ దుర్లభమైయున్న మహాభాగునిపాన్వ్యసుఖము ననుభ
 వింపుచున్నది! (వితర్కించికొనుచు వ్యాకృహముగా)

ఉ. ఏనె యగణ్యపుణ్యమున నీతని డగ్గరియుండఁ గంటినో
 పూనిక నాదుచెంగటనె పొందెనో యాశఁడె పేర్చిచే, తయో
 తానెటు గల్గినేర్పు నిది తద్దయు పెద్దలు నూచుచుండఁగాఁ
 గానఁ బ్రియుండు నేనువలెఁ గ్రాలెడువేఱొకజంట యిద్దయున్.

(ఇట్లుబృథముతో నిశ్చలముగా నిలుచుచున్నది)

మాయ—(రతిని జూచి తనలో) నేనార్యురాలిదగ్గర నున్నా నేను? (విమర్శించి)
 అయ్యో! నేనిక్కడనే యుండియు నీలాగు వ్యాకృహము నొందుచున్నాను.
 ఇదిగో మహాభాగుఁడు నాచెంగటనే యున్నాఁడు. మఱి యీ నీమె యెవ్వ తె
 యో యీర్ష్యచే నెఱ్ఱిబడినకన్నులతో నన్నుఁ జూచుచున్నది. అట్లుకాకున్న
 చోఁ దనకుఁ దనయందే యనుచు గలుగుట సంభవించునా? కాఁబట్టి యీమె
 యెవ్వ తెయో యస్మరాలే; రూపముచేతమాత్రము సరిగా నన్నే పోలి
 యున్నది.

సఖులు—(మన్మథునిజూచి జనాంతికముగా) పుణ్యవశమున మనప్రియ సఖిజీవితము
 మఱలఁ జేరినది. (మాయావతిని నిరూపించి) ఏమి చునయనుఁగునెచ్చెలి యింత
 లోనే కన్యాత్వ మంతయు విడిచిపెట్టి యింతదెట్టదగము వొందినది! ఇదిగో!
 గురుజనునెదుటనే వల్లభునిచెంత జంతులేక యెల్లు నిలిచియున్నదో!

రాగుఁడు—(మాయావతీమన్మథులను జూచి హర్ష సంభ్రమములతోఁ గూడిన యా
 త్సుక్యముతో) ఆహా! నానుద్బుద్ధియైనను, విజయమునొంది కుమారుఁడును
 వచ్చినారు గదా!

ముదిత—(కన్నీరు నిండుచు) ఇదిగో! నాముద్దుపట్టి యదృష్టవశమున మజలమృత్యువు నోటినుండి విడిపింపబడినది.

(ఇద్దఱును వేగముగా నెత్తుకొనఁబోవుచున్నారు)

శ్రీ! బాబయ్యగారూ! ఇదిగో! వేనికొండనే యున్నాను. (ముదితయు రాగుండును వైలత్త్యము నభినయింపుచున్నారు.)

వశిని—(తనలా) మాయావతిని నిర్మించివది తెరిసియుండియు పీరిగి నిట్టివ్యాధి నొనామే పొందుచున్నారేమి?

సర్వాధిక—(మనస్సును నిర్వహించి వాత్సల్యముతోఁగూడ)

లే. గీ. పూని పగతుర నెల్లను బొలియఁజేసి

మేనిపైఁ గత్తి నరకులు మెండు గలిగి

యున్న కందుని గన్న నాయుల్లమునకు

నెలమియును గొంతవగపును గలుగుదుండే.

చుక్క—(ఎరుటఁజూచి) ఇదిగో! భగవతి విశాలమయినదృష్టిచే నన్నుఁజూచుచున్నది. ఇదగో! పీరిగురుజనులు. పీరిని సమీపించును. (అని వెళ్లి) భగవతి! ముఁగ్గ భండ నగునేను నమస్కరింపుచున్నాను.

సర్వా—వత్సా! నీయభిమతియు సిద్ధించునుగాక!

మాయా—పూజ్యరాలిపాదములకు మోక్కుచున్నాను.

సర్వా—బాలికా! నీవుఁ దగినపెనిమిటి నొంది సుఖింతువుగాక! (ముదితారాసంబంధ గన్పఱచి మాయావతీమన్మథులతో) వత్సలారా! ఇదిగో! పీరు చిత్రార్థిదండ్రులు; పీరికి నమస్కరింపుడు.

(ఇద్దఱును నట్లుచేయుచున్నారు.)

రాగుండు—కుమారా! అమ్మాయి! చిరంజీవులనై వర్ణిల్లుఁడు.

ముదిత—మీకు సుఖము గలుగునుగాక!

సర్వా—(ముదితారాగులతో) మహాభాగులారా! మాయావతి యనుపేరు గలిగియున్న కన్నయ, రతి నాయసురాధమునుండి విడిపించుటకుగాను నాచే యోగసృష్టానమువలన నిర్మింపబడినది. కనుక న్యాయముచేత నీవెంచును మీకుఁ గొంతైన వంటిదే.

చుక్క—అన్నా! ఏమి! భగవతిమాహాత్మ్యము! నాయందిలివేర్చి యును!

శ్రీ—(తనలా) ఏమీ! భగవతి కామెయందలి పతివ్రతము.

రాగుడు—(విశ్వాసముతో) భగవతి! పూజ్యురాల వగునీయానతిచోప్పున నడిచికొనుటకు సందియ మేమున్నది? (మాయావతిని దొడపై నిడుకొని శిరస్సు మూర్కించుచున్నాడు.)

ముదిత—కూతునకు జీవితము నిచ్చినమాయమ్మా! ఇటు రమ్మ. (అని ప్రేమపూర్వకముగా నామెను గొంగిలించుకొనుచున్నది.)

సర్వా—(రతితో) వత్సా! ఈమె నీచెల్లెలు; ఈమెను బ్రతిగ్రహింపుము.

రతి—(మాయావతిని జేయి వట్టుకొని దగ్గరకుఁ దీసికొనుచున్నది.)

మన్మ—(రతిమా యావతులను నిరూపించి కోరికతో)

ఉ. వీరల నిర్వృణ్ సరిగ వేగమె పెండిలి యాడఁగల్గినన్.

వీర లనూయ లేక కడుఁబేర్చి మెలంగుచు నుందురేని, నే
వీరలఁ గూడి రేల్చిగుల వేసుకతోఁ బువ్వుబాన్పునన్ సుఖా
పారత నుందునేని నిరుప్రక్కలకల్మియు సార్థకం బగున్.

మాయా—(వితర్కించుకొనుచు వ్యామోహముగా) శర్మిష్ఠవలెఁ బరావర్ణసీభూతయగునా కీమహాభాగునితో సమాగమము దుర్లభమయినదిగాఁ దోఁచుచున్నది. కానిమ్ము భగవతి వాత్సల్యముగలది గదా!

సర్వా—(ముదితారాగులతో) మహాభాగులారా! ఈమాయావతియును గుమారమన్మథునీ పెనిమిటినిగాఁ బొందఁదగినది.

రాగుడు—భగవతియానతిచోప్పుననే జరుగునుగాక!

ముదిత—(సాంగీకారముగా) ప్రియసఖియనుమతి యెట్లో యట్లే యగుఁగాక!

సర్వా—(రతితో) వత్సా! కుటుంబభారము వహింపవలసినదాన వగునీ వీమెను నీతఱు వాతదానినిగాఁ జూచుకొను చుండవలయును జామీ!

రతి—(వెల్లడి నొందనియీర్పితో) భగవతియానతిచోప్పున నడుచుకొనవలసినదాననే కదా?

సఖులు—(వైమనస్యముగాఁ జెయిచాటు చేసికొని) మనయనుఁగునెచ్చెలి కీహృదయ శల్ప మొకటికూడ సంభవించిన దేమి?

మన్మ—(ఆనందముతోఁ దనలో) ఆహా! యేమి! భగవతిభావజ్ఞత! నామనస్సునందలి కోర్కెకు సరిగా నానతిచ్చినది.

మాయా—నేను కృతార్థురాల నయితిని. భగవతి తానుజేసిననిర్మాణమును సార్థకమయినదానినిగాఁ జేసినది.

మన్త—(మాయావతిమూలముగ రతికిఁ దనయందుఁ బ్రేమతపస్సునగా నున్నట్లు నిరూపించి)

ఉ. మానిని, చెంతనున్న హితమానినియంశమునందుఁ దక్కుచె
కాగ్రసుక బాగుగా నిలిచి యస్మితవక్త్రముచేతఁ దానుదా
సీనతఁ దెల్పుచుండఁ గడుఁజెల్వగఁ బ్రకటఁ దిప్పి రక్తమన్
బూనినప్రాంతమున్ విరుపుఁబొందిన న్యాయగల్గువామనే
త్రాతఁ గనుంగొనందొడఁగెఁ దా నను న్యాయుఁడౌలె నన్యుగాన్.

మఱియు—

మ. తరుణీహారి, తిలకప్రసార మచలతైరం, బరాళ్ భు, వ
త్యరుణ చ్ఛాయ, మపాంగసంకుచిత మానజీం గవం బూనఁ దా
సరసన్ నిల్చినయీమె నాను జగతిన్ సాపత్న్యకం బాత్మసా
దరియం దైనను నోర్వఁజాలరు గదా! తథ్యంబుగా మానినున్.

అయినను దనకుఁ దానుగ బయలుపెడలుచున్నదియై యీమెకు నాయందుఁ గల
యనురాగము తెల్ల మగుచునే యున్నది.

చ. వనిత, పరీవాసముం గడపినచ్చిన న్నిపు థాత్మసన్నిధిన్
గని ముద మెట్టులో పయికిఁ గన్నడనీయక మాటు చేసె; నై
నను నతిగూఢమై చెలిమనంబున నుండుట నే నెఱింగితిన్
ఘనపులకాయురోద్ధమము గల్గి తదంగ మలంకరించుటన్.

సర్వా—(వళినితో) వత్సా! మహేంద్రసహతుఁ డైనపూజ్యుఁడగునువేంద్రునితో నే
నిట్లు చెప్పితి నని చెప్పము. “అర్థా! ఇప్పుడే ప్రశస్తమైనముహూర్త మని
దైవజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. కాబట్టి కుమారమన్మథునికి రతిమాయావతులను
వివాహము చేయుటకు, నీయుద్భావనమందుఁ గల్పకద్రుమముక్రింద వేయించి
యలంకరించిన శ్యామంటపమునకుఁ బూజ్యులయ్యగొరు పరివారి సహానుగా
విచ్చేయవలయును.”

వళిని—చిత్రము (అని వెళ్ళి మఱి నొక పురుషునితోఁ గూడఁ బ్రవేశించి) భగవతీ!
అనుజసహతుఁ డగుపురుషోత్తముఁడు తమరు పంపించినకుభవర్త మానము విని
మిగుల సంతసించి యాత్మఁ డగునీతనిని దమయ్యెద్దకుఁ బంపించినాఁడు.

పురుషుడు—(నమస్కరించి) అమ్మా! పూజ్యు లగునంద్రుఁడుగా రిట్లు మనవిచేయు
చున్నారు. “కుమారిక లగుదేవసేనేంద్రసేనలను బూజ్యుఁ డయినపుడు నేనున
కిచ్చి వివాహము చేయుటకు నిశ్చయించినాము. కనుక ముందుగాఁ బూజ్యు

లయినతమరు రతిమనస్కథనముఁ మిత్రుఁ డయినరాగునిని వెంటఁ గెట్టుకొని వచ్చి
యివివాహమహోత్సవమును జూచి యానందించి తరువాత రతిమాయావతుల
కుఁ బూజిగ్రహణమంగళము జరిగించిన ననుకూలము గా నుండును.”

సర్వా—(సంతోషింపుచు మనస్కథనితో) కుమారా! నీకును సీప్రియురాలికిని మిక్కిలి
యుపకారము చేసినతారకారాతిషయమునఁ బూజ్యులయినయ్యగృహపురుషు
బాగుగా యోచించినారు. అదియుఁగాక కన్యాప్రదాన మయినతిరువాత
పథూపరిగ్రహము చేయుట పెద్దలయాచారముగూడ నై యున్నది. కనుక చిర
కాలమునుండి చూడఁగోరుచున్న గురుజనమును సందర్శించి వారిని సంతోషపెట్టు
ము. (పురుషునిజూచి) భద్రదా! మహేంద్రుఁడుగారితో “నేనాను రాగుఁడును
రతిమాయావతులపెండ్లిపనులతోందరలా! నున్నారము గనుక యామహోత్సవ
ము నిక్కడనుండియే విని చెవులకుఁ బండువు చేసికొందుము.”

మన్మ—చిత్తము. (నమస్కరించి పురుషునితో వెళ్లుచున్నాఁడు.)

రతిమాయావతులు—(సోత్కంఠముగాఁ దమలో) వృద్ధయమా! ఆయిదాటునిముస
ములలోనే నీకోరిక నెఱవేఱుటకు సిద్ధముగానుండినను నీవింతగాఁ దొరపడు
చుంటి వేమి? అగును నిజమే. పాక ముడికినదాక నోర్చియు వేడిమి చల్లాలు
వలకును దాళుట కష్టముగా నుండునుగదా!

(తెరలో దివ్యదుందుభిధ్వనియు బూవులవాసయు)

సర్వా—(అలకించి సంతోషముతో) ఇంద్రసేనాదేవసేనలపాణిగ్రహణవిధానము
పూరియైన ట్లున్నది.

వశి—(చెవి యొగ్గి సంతోషముతో) భగవతీ! వీధియం దంతటను వ్యాపించిన
నానావిధవాద్యములవలనఁ గలుగుమంగళధ్వని క్రమముగా నెక్కువయై వినఁ
బడుచుంటున్నచేత బంధువర్గము సమీపించుచున్నట్టు తోచుచున్నది.

సర్వా—శుభకార్యములందుఁ ద్వరాతిరేకమే యెక్కువగా శోభించుచుండునుగదా!
(మునితారాగులతో) మహాభాగులారా! మీరు పెండ్లికూఁతులను దీసికొని వెళ్ళి
వివాహవేదికయందు సిద్ధముగా నుండుఁడు.

ఇష్టాను—(వశినిగాక తక్కినవారితో వెళ్లుచున్నారు.)

(తెరలో) అమ్మా! క్షేమమా!

సర్వా—(వారివంకఁ జూచి) ఇదిగో! బందుగు లందఱు వచ్చినారా! రిండు. మహా
ర్హము లయినయీయాస్త్రరణములమీఁదఁ గూర్చుండుఁడు.

(వారు కూర్చున్నతరువాత తానును శీతమవిఁడఁ గూర్చున్నది.)

(తెరలో) (పురోహితు లిద్దఱలో నొకఁడు చదవుచున్నాఁడు.)

మ. నిజవంశంబు నగేంద్రుఁ డెన్న మునిసాన్నిధ్యంబునం పెండ్లిలో

నజఁ డయ్యాశునివంశవర్ణనము నేయనలేక, దామాసమున్

భజియింపన్, నగి, దాననే తెలిసెఁ దద్భవ్యశృ మానాఁ జి!

నిజమం డెల్ల పల్క-పల్కలు శుభాసీకంబు మీక్షిప్తుతన్!

వశిని—(ఉల్లాసముతో) భగవతీ! ఇది వధూవరులకు వాగ్దానూచక మయినపద్యము.

(మఱలఁ డెరలో)

(మంగళవాద్యములధ్వని రైగతరువాత)

తెఱవయితఁడు—

చ. వలనుగ నంబికేశులవివాహపువేళ నెసంగె నెవ్వీ లో

చెలువుగ వారిదోయిటను జెమ్మటఁబువులట్టు, లాంఛోరుల్

దలలునుసూర్పఁ జందుకొడఁ దారకలుంబలె, వ్యాప్తిఁ జెంది నే

ల్పులిడినపూలఁబోలె, నలములైయు నీవుత మీకు మేళులన్.

సర్వా—(ఆనందముతో) కుమారికలకుఁ బాణిగ్రహణమంగళము జరిగినదిగదా!

(మఱలఁ డెరలో)

పూజ్యులారా! కుమారునిశుభకార్య మనుకూలముగా జరిగినది; ఇంక మమ్మిరవు

లకు పెళ్లట కంగీకరింపవలెను. ఇదిగో! వధూసహితం డగుమన్మథుఁడు మీకు

నమస్కరించుట కిట్లు వచ్చియున్నాఁడు.

సర్వా—(ఆనందమును గన్పఱచుచు బంధువులతో) పూజ్యులారా! మంచిది. మీ

వంశము వచ్చుటచేత నీశుభకార్యము మిక్కిలి చక్కగా జరిగినది. (తరువాత

పెండ్లిపశుచులవేషముతో మన్నప్రియురాలి డిరువురితోఁ గూడి, పెండ్లికొడు

కగుమన్మథుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

శ్రీ—(ఆంధరిపువ్వుఁ దనలో) ఓహో! దైవానుకూల్యము చివరకు మిక్కిలి చక్క

గా ఫలించినది గదా!

తే. గీ. కలిగె నెందల శుభాంతుర్యోద్గమము, పిదపఁ

గలిగె నజపు తదమౌషేషకాలనుండు

మఱలఁ దల్పెరిహారంబు మఱియు నిపుడు

పేలులొనల వేజొడుగు మేలు గలిగె.

సర్వా—(భార్యలతోఁ గూడియున్న మన్మథుని జూచి సంకోషముతోఁ దనలా)
ఇతఁడు—

క. రతి యొక వైపున మాయా
వత యొకవైపునఁ జెలంగ భాసురపార్శ్వ
ద్వితయుఁడయి ఘాల్గుణీసం
గతుఁ డగుశకివోలె మిగులఁ గ్రాలెడు నౌరా!

మన్మ—(వినయముతో సమీపించి భార్యలతోఁగూడ సత్వార్థ పాధికపాదములపై
వ్రాలి నమస్కరింపుచున్నాఁడు.)

సర్వా—(ప్రేమతో వారిని లేవకొస్తున్నది.)

క. పిలుము వత్స! సరిగ నిరత
వేలల నలజలధివోలెఁ బ్రియల నిరుత్తరన్
బాలలు! భరింపుఁ డితనిన్
జాల నభిన్నతన గంగ జమునయుఁ బోలెన్.

మన్మ—భగవతీ! పెక్కు లుపచారవాక్కు లేటికి? అన్నివిధములచేతను బిల్లల మగు
మాయందు మీకుఁ గలప్రేమ తిశయమునకుఁ దగినట్టుగా నొనరించితివి గదా!

సర్వా—కుమారా! పరచేవత “వత్సా! వివాహమయినతరువాత కుమారమన్మథునికి
పాదర్పణమునకు సమయ మిచ్చి కృతార్థుని జేయుదు” నని యానతిచ్చినది.

మన్మ—(మిక్కిలిసంతోషముతో) భగవతీ! ధన్యుండ నయినాను. ఇంక నింతకంటెను
వీనికిఁ గావలసిన దేమున్నది?

సర్వా—వత్సా! ఇంక మనము జగజ్జనని పాదసందర్శమునకు వెల్లనమురండు (ఇట్లు
లేచి తెరవైపుగాఁ దిరిగి రాగునితోఁగూడ నడుచుచు సమున్నతగోపుర మగు
శ్రీపురమును జేరి ముందువైపుగాఁ జూడ్కులు వఱచి) కుమారా! ఇదిగో!
అనర్హమణిగణసుందర మగుజననిమందిరము. ఇందుఁ బ్రవేశింతుము.

(ఇట్లందఱును బ్రవేశమును నడింపుచున్నారట.)

మన్మ—(అంతటను జూచి యబ్బురముగాఁ దనలా)

తే. గీ. స్వర్గకాంతి నెసంగెడుజననిగృహము
చేఁ దిరస్కృత మగునర్హమౌదితేజ
మనిన నది యింక నితరుల కలవి యౌనె
కనుల నొక్కిరిచుకయుఁ దేజి కనుటకెన.

(తరువాత సింహాసమునందుఁ గూర్చున్న కామేశ్వరగత యగుదేవియుఁ బరివారమును బ్రవేశింపుచున్నారు.)

దేవి—(సర్వార్థసాధిక ననుసరించి వ్రుములై యున్న వహుళగులను జూచి తనలో) ఈ చిన్నది నాయానతిచొప్పున జరిగిండుకొని వచ్చింది. కుమారుఁడగుమన్మథుఁడును మనోరథసిద్ధి నొందినాఁడు. (అనుగ్రహముతో వారిని జల్లనిచూపులఁ జూచుచున్నది.)

మన్మ—(దురమునుండియే యాజగదంబును జూచుచు హర్షముచే గగుర్పొడిచినదేహముతో సంచికము నొందుచు)

ఉ. గండమఖాఖిలాంగములఁ గల్గెడుకాంతులు వింతమితి, లే
యెండయుఁజోలె దిక్కుల రహింపఁగ, నీ లలితాంబ యాతతిన్
గొండొకరమ్యతోభఁ గని కోరిక దీఁగఁ గాననాచు బల్
పండుగ నేయుచుండె గద భాగ్యవశంబునఁ గన్నుదోయికిన్
ఓహో! మిక్కిలి కృతార్థుఁడ నైనానుగదా; ఇదిగో!.

ఉ. సారములై సితాజ్ఞసహచారములై బహుళితతానుధా
సారములై యసంస్మృతివిచారములై మిగులన్ దమరసా
ధారములై తమంతనె యుదారము లై నకటాక్షవారముల్
స్మేరముగా జగజ్జనని చిలుకచు నున్నది నాపయిన్ దయన్.

(ఇట్లు వేగముగా సమాపించి భార్యలతోఁగూడ దేవివరజారవిందములయందు రత్నములు చల్లి సాష్టాంగముగా నమస్కరింపుచున్నాఁడు.)

సర్వా—(నమస్కరించి లేచి) అమ్మా! ఇదిగో! వహుళహితుఁడయినకుమారమన్మథుఁడు నమస్కరింపుచున్నాఁడు.

దేవి—బిడ్డలారా! సంతోషముతో వర్ణిల్లుఁడు.

సర్వా—పిల్లలారా! లెండు. జగదంబుకు మీయందు మిక్కిలి యనుగ్రహమువచ్చినది.

మన్మ—(పత్ని సహితముగా లేచి తోసిలి వట్టి యానందగర్వవర్ణముతో)

చ. జనని! యశాదు లౌదల నజస్రముఁ దాల్చుభవత్పదంబుఁ గా
దని యెవఁ డాశ్రయింతు వృద్ధయంబున నీవపుటన్యదైవమున్
ఘనతరమై జరావరణఘస్మర మాసుధ చెంత నుండఁగాఁ
గొనక, విమూఢుఁడైన మదిఁ గోరునె గ్రోల మరీచికల్ తమిన్.

(ఇట్లు కుత్తిచేసి నమస్కరింపుచున్నాఁడు.)

దేవి—(అనుగ్రహముతో) వత్సా! నీకేమి కావలెను?

మన్మ—తల్లీ! ఇదే (ఇహ సకము పలుకుచునే ప్రహేదముచేత నయినపరవశమును నడింపుచు.)

చ. కవమునఁ జంద్రాకాంతియు మొగంబున లేనగవున్ మసంబునం
బ్రచురదయారసంబుఁ గువపాళి సమున్నతి హెచ్చునత్రాటిన్
సుదరణమందు మార్దవము శోణపువస్త్రము బంధుజీవన
ద్రుచి గలనీదుభవ్యమగురూపు సదా గనఁజేయు మంబికా.

దేవి—వత్సా! ఇక్కడనే నామందిరసమీపమం దున్నశృంగారపరిఘముండే యుండి
సదా మద్దరసలాభము నొందుచుండుము.

మన్మ—(అనందభాషములతో) అమ్మా! మేళు అన్నియు నిష్పడు నాకు లభించినవి.

దేవి—కుట్టా? ఇంకను నీకేమికావలయునో చెప్పు మిచ్చెదను

మన్మ—(ప్రణామపూర్వకముగా) తల్లీ! నాకింతకంటె గావలినతోరిగి యేమున్నది

శా. పూములుగల్గొని గెల్వ నయ్యె హరునిన్ బోరన్ దృటిన్ తీలగా
నామాయావిని శంబరుం దునుమగా నయ్యెన్, రతిం గోరుచో
నీమాయావతియున్ లభించె నికవే తీర్పింపఁగా నున్నదే
శ్రీమత్తావకసన్నిధిస్థితుఁడనై చెల్వొందునా కిష్టడున్.

అయినను దానీభరతవాక్యము సిద్ధించుచుగాక.

శా. వైరుల్ లేక సదా సదర్శు లగుచున్ వర్ధిల్లుతన్ రాజు లా
సారం బిచ్చుచు నుండుతన్ జలదముల్ సస్యానుకూలంబుగా ;
ధీరోదాత్త సుధీగృహంబుల సదా దీపించుతన్లచ్చి; స్వా
చారం బొప్పగ సర్వవర్ణములు బల్ సౌఖ్యంబునం బొల్పుతెన్.

(ఇట్లందఱును వెళ్ళుచున్నారు)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెనిగింపఁబడిన
రతిమస్త్రిఫనాటకమునందుఁ బంచమాశ్వాసము

సర్వమును సంపూర్ణము.

